

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการระบบการผลิตและการตลาดโคเนื้อ จังหวัดตาก

โดย นายธำรงค์ เมฆโหรา และคณะ

เดือนมีนาคม 2552

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการระบบการผลิตและการตลาดโคเนื้อ จังหวัดตาก

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. นายธำรงค์ เมฆโหรา	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
2. นายณัฐนรากร จันทิมา	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ชุดโครงการ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สรุปเสนอผู้บริหาร

จังหวัดตาก เป็นแหล่งผลิตโคเนื้อที่สำคัญของประเทศในภาคเหนือ มีทุ่งหญ้าสาธารณะ 258,447 ไร่ และเนื้อที่ปลูกหญ้า 97,330 ไร่ ประชากรโคเนื้อในปี 2550 มีจำนวน 172,057 ตัว จากจำนวนผู้เลี้ยง 9,823 ราย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ศึกษากระบวนการผลิตโคเนื้อ ศึกษากระบวนการตลาดโคเนื้อและเนื้อโค และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อและการตลาดเนื้อโค ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดตาก พบว่า ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และ 51-60 ปี จบการศึกษาภาคบังคับ นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นประจำ มีรายได้หลักมาจากการทำการเกษตร และมีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคมาแล้ว 5-10 ปี มีการถือครองที่นา เฉลี่ยรายละ 9.82 ไร่ ถือครองพื้นที่ทำไร่เฉลี่ยรายละ 21.12 ไร่ ถือครองพื้นที่ทำสวน เฉลี่ยรายละ 16.96 ไร่ สำหรับพื้นที่แปลงหญ้า ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่มีพื้นที่แปลงหญ้าเฉลี่ยรายละ 37.91 ไร่

ผู้เลี้ยงโคกว่าร้อยละ 90 มีการเลี้ยงแม่โค เฉลี่ย 12.64 ตัว เป็นแม่โคพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน มีแหล่งที่มาจากตลาดนัดโค-กระบือ จะให้ลูกเฉลี่ยปีละ 1 ตัว มีการผสมเทียมมากกว่าการผสมเองตามธรรมชาติ แหล่งเลี้ยงแม่โคได้แก่พื้นที่ของตนเอง และพื้นที่ของตนเองร่วมกับพื้นที่สาธารณะ มีการสร้างคอกให้แม่โค แต่เป็นพื้นดิน มีการถ่ายพยาธิ ฉีดวัคซีนโรคปาก-เท้าเปื่อย และวัคซีนโรคไข้หวัดใหญ่ สำหรับการเลี้ยงโคขุน มีจำนวนรายละ 11.27 ตัว เป็นพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน พ่อค้าที่มารับซื้อถึงฟาร์ม เพราะไม่นิยมจัดการขนส่งลูกโคไปยังปลายทาง ตลาดปลายทางของโคขุนคือตลาดนัดโค-กระบือ มีอยู่ 2 แห่ง คือตลาดวังประจวบ และตลาดนัดमारวย ระบบการซื้อ-ขายโคในตลาดนัดทั้งสองแห่งมีความเหมือนกัน คือ ดำเนินการจัดสถานที่บริการให้แก่ผู้ที่ต้องการขายโค โดยจัดเตรียมคอกพักสัตว์ บริเวณพื้นที่ขึ้น-ลงสัตว์ ระบบการขนส่งและการเคลื่อนย้ายสัตว์ ที่พักรวบรวม บริการตรวจโรคสัตว์ และการออกไปเคลื่อนย้ายสัตว์ให้ โดยคิดค่าบริการในอัตราตัวละ 20 บาท ผลการประเมินกิจกรรมของตลาดนัดमारวยพบว่าการซื้อขายเฉลี่ยนัดละ 900 ตัว ตลาดนัดมีรายรับเมื่อหักค่าดำเนินการแล้วเฉลี่ย 18,000 บาทต่อนัด

การขุนโค มีจำนวนน้อย เฉลี่ยรายละ 6.55 ตัว และโคที่นำมาขุนเป็นทั้งลูกผสมชาโรเลส์ และโคพันธุ์ตาก แล้วจำหน่ายให้ทั้งสหกรณ์ และพ่อค้าทั่วไป โดยมีการขนส่งโดยพ่อค้าและการขนส่งด้วยตนเอง สำหรับราคาโคที่ขุนแล้ว หากจำหน่ายให้สหกรณ์ เฉลี่ยอยู่ที่กิโลกรัมละ 52 บาท ปัญหาสำคัญของการขุนโค ได้แก่ การขาดแคลนวัตถุดิบในการขุนโค ศักยภาพพื้นที่สำหรับการขุนโคมีจำกัดเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงเท่านั้น ขาดแคลนพันธุ์โคที่เหมาะสมสำหรับการขุน และศักยภาพการเลี้ยงผู้สมาชิกสหกรณ์พียงยาคำ และกำแพงแสน ไม่ได้

ตลาดเนื้อโคภายในจังหวัด ความต้องการเนื้อโคเพื่อการบริโภคภายในจังหวัดมีไม่มากนัก

ประมาณ 20 ตัวต่อวัน และมีผลิตภัณฑ์ลูกชิ้นจำหน่ายอยู่บ้าง โดยมีโรงงานตั้งอยู่ที่อำเภอสามเงาและวังเจ้า การจำหน่ายเนื้อสด ผู้ขายมีต้นทุนค่าการตลาดกิโลกรัมละ 0.96 บาท ในขณะที่ต้นทุนเนื้อ กิโลกรัมละ 110 บาท ราคาจำหน่าย เนื้อสันกิโลกรัมละ 130 บาท เนื้อส่วนบริเวณซี่โครง 100 บาท และเศษเนื้อ 80 บาท ตลาดโคเนื้อในจังหวัดเชียงใหม่ แหล่งผลิตโคเนื้อเพื่อป้อนสู่ตลาดในจังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้ โคเนื้อทั่วไป แหล่งวัตถุดิบมาจากโคชายแดนพม่า ที่นำเข้ามาทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะนำเข้าแปรรูปโดยพ่อค้าที่เป็นเจ้าของโรงฆ่าขนาดเล็กและจัดส่งเนื้อไปยังตลาดสดในพื้นที่ เนื้อโคคุณภาพสำหรับตลาดบน มีร้านเสต็กตั้งกระจายอยู่ทั่วไปในเมือง ตลาดสดถาวร มีโครงการตลาดแบบแข่งขัน ราคาเนื้อสันในกิโลกรัมละ 150 บาท ในห้างริมปิงมีการจำหน่ายเนื้อปลีกในห้าง ประกอบด้วยเนื้อชั้นดีจากต่างประเทศ เนื้อโคขุนในประเทศ และเนื้อโคอื่นที่ผ่านโรงฆ่ามาตรฐาน ห้างคาร์ฟู มีสินค้าเนื้อโคในบรรจุภัณฑ์ มาจากในและต่างประเทศ ห้างโลตัส มีการจำหน่ายเนื้อในราคาที่แพงกว่าตลาดสด แต่ถูกกว่าราคาของเนื้อชั้นสูง ห้างแมคโคร จำหน่ายทั้งเนื้อจากในประเทศ (บราห์มัน) และต่างประเทศ บริษัท นอร์ทเทิร์นฟาร์ม จำหน่ายเนื้อคุณภาพ มีร้านจำหน่ายเนื้อบรรจุภัณฑ์แช่แข็ง และเนื้อตัดขายปลีก และบริษัท ฮอริซอน จัดจำหน่ายเนื้อทุกชนิดส่งให้แก่ผู้ต้องการโดยตรง ดังนั้น ช่องทางการจำหน่ายเนื้อในจังหวัดเชียงใหม่จึงมีค่อนข้างน้อย

โอกาสทางตลาดของโคเนื้อของจังหวัดตาก ในช่วงเวลาที่ผ่านมาผู้บริโภคเนื้อโคจำต้องบริโภคเนื้อโคที่มาจากโคปลดระวางแล้วเป็นประจำ ในราคาที่เท่ากับเนื้อทั่วไป การทดสอบเนื้อโคลูกผสมสายเลือดชาโรเลย์และบราห์มัน ได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี แต่เนื่องจากผลผลิตโคของจังหวัดตากส่วนใหญ่มีสายเลือดยุโรปเพียงร้อยละ 25 โอกาสจะขยายตลาดออกไปนอกพื้นที่จึงเป็นไปได้น้อย ลูกโคที่มีสายเลือดยุโรปสูง จึงถูกขายให้กับผู้เลี้ยงที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์พินยางคำ และกำแพงแสน ซึ่งมีศักยภาพในการขุนโคสูงกว่า

ปัญหาการเลี้ยงโคต้นน้ำ ผู้เลี้ยงขาดทิศทางการวางแผนและการจัดการการผลิต โอกาสตลาดโคเนื้อและเนื้อโคในพื้นที่มีน้อย ในส่วนสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด เพิ่งเริ่มจัดตั้ง ในปี พ.ศ. 2549 ทุนดำเนินการน้อย สหกรณ์ฯ ยังไม่มีสถานที่ตั้งเป็นของตนเอง ไม่มีผู้จัดการ ธุรกิจหลักคือการให้สินเชื่อ การจัดหาอาหารข้นสนับสนุนผู้ขุนโค การขุนโคของเกษตรกรในปัจจุบัน กำหนดน้ำหนักเริ่มขุนที่ 250 กิโลกรัมตามคำแนะนำของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ซึ่งถือว่ายังต่ำเกินไป สหกรณ์ฯ ไม่มีแหล่งผลิตวัตถุดิบอาหารข้นสำหรับการขุนโคของตนเอง การบันทึกประวัติโคที่จะนำเข้าขุนยังไม่ชัดเจน พื้นที่ที่เหมาะสมในการขุนโคยังจำกัด ไม่สามารถเลี้ยงได้ทั่วไป เพราะแหล่งที่มีอาหารหยาบสมบูรณ์มีเพียงที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงเท่านั้น ผลการทดสอบนำโคขุนของเกษตรกรมาทดสอบคุณภาพเนื้อและการจำหน่าย ต้นทุนการขุนโคและผลตอบแทนการขุนโคในปัจจุบัน เฉลี่ยต่อโคมีชีวิต 1 กิโลกรัม เท่ากับ 44.67 บาท ในขณะที่สหกรณ์ฯ รับซื้อโคขุนกิโลกรัมละ 52 บาท ส่วนการเลี้ยงโคอายุ 8-12 เดือน มีต้นทุน 2,887 บาท ขายได้ตัวละ 3,500 บาท การเลี้ยงโคฝูง ต้นทุนเฉลี่ยตัวละ 4,741 บาท น้ำหนักโคประมาณ 250 กิโลกรัม ซึ่งจำหน่ายได้ใน

ราคาตัวละ 8,000 บาท

ผลการทดสอบตลาดโคพันธุ์ตาก โคมีชีวิตเข้าแปรรูปมีน้ำหนักเฉลี่ย 516.38 กิโลกรัม ราคา กิโลกรัมละ 51.81 บาท ได้น้ำหนักเนื้อเฉลี่ยตัวละ 380.66 กิโลกรัม คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ซาก 37.05 สหกรณ์ฯ จำหน่ายปลีกเนื้อ ได้มูลค่าการขายตัวละ 35,054.23 บาท ซึ่งสหกรณ์ฯ จะมีกำไรเบื้องต้น ไม่รวมค่าบริหารจัดการ ตัวละ 8,285.69 บาท กรณีโคพื้นเมือง ผลการทดสอบคุณภาพซากเบื้องต้น น้ำหนักโคมีชีวิตอายุ ประมาณ 2 ปี เฉลี่ย 248.86 กิโลกรัม เมื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูป จะได้น้ำหนักซาก 113.82 กิโลกรัม และเมื่อทำการตัดแต่งซาก จะได้น้ำหนักเนื้อเฉลี่ย 82.86 กิโลกรัม มีต้นทุนการจัดหาโคมีชีวิต กิโลกรัมละ 33 บาท หากจำหน่ายซากโคได้กิโลกรัมละ 85 บาท สหกรณ์ฯ จะมีกำไรเบื้องต้นเฉลี่ยตัวละ 1,462.54 บาท แต่เสียต้นทุนการจัดการแปรรูป ตัวละ 687 บาท นอกจากนี้ ยังมีชิ้นส่วนอื่นที่จำหน่ายได้อีก ได้แก่หนัง และเครื่องใน

การวิเคราะห์ SWOT พบว่า **จุดแข็ง**ของการเลี้ยงโคในจังหวัดตาก ได้แก่ผู้เลี้ยงเป็นผู้มีประสบการณ์การเลี้ยงอย่างดี และมีปริมาณโคฝูงและโคขุนพื้นเมืองและลูกผสมบราห์มันจำนวนมาก และมีโคขุนจำนวนหนึ่ง มีความรู้ในการปรับปรุงพันธุ์ในพื้นที่ของตนเอง มีทุ่งหญ้าสาธารณะสนับสนุนการเลี้ยง มีความรู้ในการผสมเทียม เพื่อให้ได้สายพันธุ์ตามความต้องการของตลาด **จุดอ่อน** องค์การเกษตรกรขาดผู้จัดการระบบการผลิตและการตลาดให้มาอยู่ในแนวระนาบเดียวกัน รวมถึงการบูรณาการกิจกรรมการผลิตเข้าด้วยกัน ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ขาดเป้าหมายการผลิต และการตลาดในระยะยาว ขาดแคลนอาหารสัตว์ในช่วงฤดูแล้ง ระบบการค้าโคอยู่ในมือของพ่อค้าและตลาดนัด ผู้เลี้ยงโคขาดการวางแผนการใช้เงิน ขาดโคเมื่อมีความจำเป็นและมักถูกกดราคา และผู้เลี้ยงโคขาดเป้าหมายการผลิต ขาดข้อตกลงกันในกลุ่มผู้เลี้ยงเพื่อการทำงานให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และวัตถุดิบ **โอกาส** ประกอบด้วยการสนับสนุนของภาครัฐ ในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจเนื้อโคจังหวัดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการส่งเสริมการบริโภคเนื้อคุณภาพสูง มีการสนับสนุนโรงฆ่าสัตว์มาตรฐานและรณรงค์เย็นสำหรับการขนส่งเนื้อ ผลจากการพัฒนาพันธุ์ การทดสอบคุณภาพซาก และการทดลองจำหน่ายเนื้อของสถานีบำรุงพันธุ์ จังหวัดตาก ทำให้เนื้อโคตามเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และความต้องการเนื้อโคคุณภาพสูงในพื้นที่เพิ่มขึ้น มีความต้องการเนื้อที่มีคุณภาพในจังหวัด มีความต้องการเนื้อเพื่อผลิตลูกชิ้นและการแปรรูปอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันดำเนินการด้วยการนำโคมีชีวิตไปดำเนินการที่ปลายทาง สามารถสร้างพันธมิตรได้หลายกลุ่ม หลายระดับ ทั้งในด้านการตัดแต่งเนื้อ และการจำหน่ายเนื้อส่วนที่เหลือ จังหวัดมีพื้นที่สาธารณะที่สามารถนำมาปรับปรุงเป็นแปลงหญ้าอาหารสัตว์ได้ **และอุปสรรค** ประกอบด้วยการขาดแคลนวัตถุดิบและไม่มีโรงงานผลิตอาหารชั้นในพื้นที่ ต้นทุนการขุนโค และพื้นที่ที่เหมาะสมกับการขุนโคจำกัด สภาพภูมิอากาศที่ร้อนและแห้งแล้งของจังหวัดในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ขาดแคลนหญ้าธรรมชาติในการเลี้ยงโค สภาพดินบางพื้นที่เป็นดินดานและน้ำเป็นน้ำกระด้าง

แผนการผลิต เพิ่มสัดส่วนโคพันธุ์ตาก:โคลูกผสม บราห์มันสายเลือดสูง:โคพื้นเมือง เป็น 20:50:20 ในรอบ 3 ปีถัดไป กำหนดพื้นที่ จัดแบ่ง และลงทะเบียนผู้เลี้ยงโคออกเป็น 3 ระดับ พร้อม มาตรการการสนับสนุนผู้เลี้ยงตามศักยภาพของพื้นที่ พร้อมให้บริการผสมเทียม วัคซีนป้องกันโรค และการ ดูแลสุขภาพสัตว์ การสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติและการขุดสระน้ำ ให้บริการจัดหาฟางข้าว เสริมการเลี้ยงในช่วงฤดูแล้ง ให้บริการขนส่งสัตว์เพื่อเปลี่ยนย้ายสถานที่เลี้ยง การคัดเลือกเกษตรกรที่มี ศักยภาพ สร้างความเข้าใจกับเกษตรกรแต่ละกลุ่มถึงการจัดการระบบโซ่อุปทาน จะรวมแต่ละส่วนเข้า ด้วยกัน และการแบ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ขอความสนับสนุนแปลงหญ้าในพื้นที่สาธารณะ และการ ปลูกหญ้าพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เกษตรกร จากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก จัดบริการขนโค ประเภทต่าง ๆ จากกลุ่มผู้เลี้ยงโคหย่านม ไปยังผู้เลี้ยงโครุ่น และโคขุน กำหนดสูตรการเลี้ยงโค วิธีการเลี้ยง โคด้วยอาหารชนิดต่าง ๆ และส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงโคปฏิบัติเพื่อลดต้นทุน จัดหาอาหารขึ้นสำหรับการขนโค สนับสนุนผู้เลี้ยงโคขุน

แผนการตลาด กำหนดการผลิตและจำหน่ายเนื้อออกเป็น 3 ประเภท คือ เนื้อโคพันธุ์ตาก เน้น การตัดแต่งชิ้นส่วนตามคุณภาพของเนื้อ สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด ควรจัดจำหน่ายเอง โดยมี เป้าหมายในการสร้างตราสินค้าสำหรับชิ้นส่วนเนื้อคุณภาพสูง ส่งจำหน่ายในตลาดบนตามสถานที่ ท่องเที่ยว และร้านสเต็ก ส่วนชิ้นส่วนรองจำหน่ายตามร้านขายปลีกของจังหวัด เลือกลงจัดการเนื้อโคเอง ด้วย จุดขายระบบฟาร์มและโรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน ที่สร้างความสบายใจและราคาที่ยุติธรรมให้ผู้บริโภค เนื้อโค ลูกผสมบราห์มันเลือดสูง เน้นการสร้างเครือข่ายธุรกิจครบวงจรเพื่อมารับส่วนซากที่เข่ากระดูกและหนัง ออกแล้ว ส่วนโคพื้นเมืองและลูกผสมพื้นเมือง-บราห์มัน เน้นการทำธุรกรรมเพื่อให้โรงฆ่าสัตว์ให้ดำเนินการ ไปได้อย่างต่อเนื่อง หาพันธมิตรที่เป็นโรงงานแปรรูปมารับเนื้อไปดำเนินการ ทดสอบการจำหน่ายเนื้อ คุณภาพดีเพื่อการประกอบอาหารเฉพาะ (เช่น ในรูปของการไส้ลดบ้าง ๆ แล้วลวก-จิ้ม เป็นต้น) และ ผลิตภัณฑ์แปรรูป รวมถึงเป็นศูนย์การรวบรวมโคพื้นเมืองเพื่อจำหน่ายโคมีชีวิตไปยังประเทศเพื่อนบ้าน

บทคัดย่อ

จังหวัดตาก มีศักยภาพในการผลิตโคต้นน้ำและโคฝูงเพื่อป้อนตลาดเนื้อโคไทย สำหรับการขุนโคนั้น ยังมีปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ พื้นที่สำหรับการขุนโคมีจำกัดเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง และขาดแคลนพันธุ์โคที่เหมาะสม ผลการทดสอบการขุนโคพบว่า มีต้นทุนเฉลี่ยต่อเนื้อ 1 กิโลกรัม เท่ากับ 44.67 บาท ในขณะที่สหกรณ์ฯ รับซื้อโคขุนกิโลกรัมละ 52 บาท ส่วนการเลี้ยงโคอายุ 8 เดือน มีต้นทุน 2,887 บาท ขายได้ตัวละ 3,500 บาท การเลี้ยงโคฝูง ต้นทุนเฉลี่ยตัวละ 4,741 บาท น้ำหนักโคประมาณ 250 กิโลกรัม ซึ่งจำหน่ายได้ในราคาตัวละ 8,000 บาท ผลการทดสอบตลาดโคพันธุ์ตาก น้ำหนักเฉลี่ย 516.38 กิโลกรัม ราคา กิโลกรัมละ 51.81 บาท ได้น้ำหนักเนื้อเฉลี่ยตัวละ 380.66 กิโลกรัม คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ซาก 37.05 สหกรณ์ฯ จำหน่ายปลีกเนื้อ ได้มูลค่าการขายตัวละ 35,054.23 บาท กำไรเบื้องต้น ไม่รวมค่าบริหารจัดการ ตัวละ 8,285.69 บาท กรณีโคพื้นเมือง ผลการทดสอบคุณภาพซากเบื้องต้น น้ำหนักโคมีชีวิตอายุประมาณ 2 ปี เฉลี่ย 248.86 กิโลกรัม เมื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูป จะได้น้ำหนักซาก 113.82 กิโลกรัม และเมื่อทำการตัดแต่งซาก จะได้น้ำหนักเนื้อเฉลี่ย 82.86 กิโลกรัม มีต้นทุนการจัดหาโคมีชีวิต กิโลกรัมละ 33 บาท หากจำหน่ายซากโคได้กิโลกรัมละ 85 บาท สหกรณ์ฯ จะมีกำไรเบื้องต้นเฉลี่ยตัวละ 1,462.54 บาท แต่เสียต้นทุนการจัดการแปรรูป ตัวละ 687 บาท ในรอบ 3 ปีถัดไป การผลิตควรวางแผนกำหนดพื้นที่ จัดแบ่งและลงทะเบียนผู้เลี้ยงโคออกเป็นกลุ่มเลี้ยงโคเพื่อผลิตลูก กลุ่มโคเลี้ยงฝูง และกลุ่มขุนโค พร้อมมาตรการการสนับสนุนผู้เลี้ยงตามศักยภาพของพื้นที่ พร้อมให้บริการผสมเทียม วัคซีนป้องกันโรค และการดูแลสุขภาพสัตว์ การพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติและการขุดสระน้ำ การจัดหาฟางข้าวเสริมการเลี้ยงในช่วงฤดูแล้ง บริการขนส่งสัตว์เพื่อเปลี่ยนย้ายสถานที่เลี้ยง การจัดการระบบโซ่อุปทานและการแบ่งประโยชน์อย่างเป็นธรรม ในส่วนการตลาดกำหนดการผลิตและจำหน่ายเนื้อออกเป็น 3 ประเภท คือ เนื้อโคลูกผสมยุโรป เน้นการตัดแต่งชิ้นส่วนตามคุณภาพของเนื้อ จัดจำหน่ายเอง โดยมีเป้าหมายในการสร้างตราสินค้าสำหรับชิ้นส่วนเนื้อคุณภาพสูง ส่งจำหน่ายในตลาดบนตามสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนชิ้นส่วนรองจำหน่ายตามร้านขายปลีกของจังหวัด เลือกจัดการเนื้อโคเอง ด้วยจุดขายระบบฟาร์มและโรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน เนื้อโคลูกผสมบราห์มันเลือดสูง เน้นการสร้างเครือข่ายพันธมิตรเพื่อมารับส่วนซากที่ชำแหละกระดูกและหนังออกแล้ว เนื้อโคพื้นเมืองและลูกผสมทั่วไป เป็นการทำธุรกรรมในโรงฆ่าสัตว์ให้ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง หาพันธมิตรที่เป็นโรงงานแปรรูปมารับเนื้อไปดำเนินการ ทดสอบการจำหน่ายเนื้อในรูปเนื้อชาบู-ซาบู และผลิตภัณฑ์แปรรูป

Abstract

Tak province has potential to supply upstream cattle for meat market in Thailand. For the case of feedlot, there were problems of raw material of condensing feed, lack of suitable location and European crossbred cattle. The cost of raising European hybrid cattle in feedlots was 44.67 baht per kilogram of meat while the buying price of the cooperatives was 52 baht per kilogram. The cost of raising local cattle aging 8-12 months was 2,887 baht per head while its selling price was 3,500 baht. The cost of raising cattle weighting 250 kilograms in pasture was 4,741 baht per head, while the selling price was 8,000 baht. The result of selling beef revealed that the weight of European crossbred cattle was 516.38 kilograms with the price of 51.81 baht per kilogram. After having slaughtered, the total meat was 380.66 kilograms or 37.05% of total animal live weight. The average revenue from selling the retail cut was 35,054.23 baht per head, with the profit of 8,285.69 baht excluding the management cost. For the local variety, the weight of live cattle aged 2 years was 248.86 kilograms. The average cutting meat was 82.86 kilogram. The cost of buying live cattle was 33 baht per kilogram. The profit from selling beef was 1,462.54 baht per head while the cost of processing management was 687 baht per kilogram. In the next three years, the production plan should focus on grouping producers to be the upstream cattle raising group of producing young cattle; group of raising cattle; and group of feedlot cattle. The measures should also be supported each group, including artificial insemination, vaccination and animal health care, water resource development, rice straw for supplementary feed in the dry season, animal transportation and supply chain management. The marketing channels should be divided into three categories after having raised in standard farms and slaughtered the animals from the standard slaughterhouse. The European crossbred beef should be sold retail cut in the province with the brand name. The Brahman crossbred beef should be sold to the cooperation traders. The local beef should be sold to meat processors and testing the market of sliced beef and processing products.

สารบัญ

	หน้า
สรุปเสนอผู้บริหาร	-1-
บทคัดย่อ	-5-
Abstract	-6-
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(5)
รายงานผลการศึกษา โครงการระบบการผลิตและการตลาดโคเนื้อ จังหวัดตาก	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ผลการศึกษาที่ 1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดตาก	4
ผลการศึกษาที่ 2 ระบบการผลิตโคเนื้อ จังหวัดตาก	8
2.1 การเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดตาก	8
2.2 ระบบการผลิตโคเนื้อของจังหวัดตาก	10
2.3 พันธุ์โคเนื้อ	13
2.4 อาหารสำหรับโคเนื้อในจังหวัดตาก	16
ผลการศึกษาส่วนที่ 3 ระบบการตลาดโคเนื้อและเนื้อโค	18
ผลการศึกษาส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อและการตลาดเนื้อโค กรณีศึกษา สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก	35
ผลการศึกษาส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ SWOT	40
ผลการศึกษาส่วนที่ 6 การวิเคราะห์แผนการผลิตและการตลาด	41
รายงานผลการสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมของผู้เลี้ยงโค จังหวัดตาก	45
บรรณานุกรม	66

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนโค (ตัว) ที่เลี้ยงในจังหวัดตาก ปี พ.ศ. 2549	9
2	จำนวนโค (ตัว) ที่เลี้ยงในจังหวัดตาก ปี พ.ศ. 2550 เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2549	10
3	ผลการทดสอบตลาดเนื้อโคพื้นเมืองตาก ระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม 2551	34
4	ผลการทดสอบตลาดเนื้อโคตาก ระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม 2551	34
5	ผลการดำเนินงานประจำปี สิ้นสุด 30 พฤศจิกายน 2550	36
6	เพศของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	45
7	ช่วงอายุของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	45
8	ระดับการศึกษาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	46
9	การนับถือศาสนาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	46
10	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือน	46
11	ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	47
12	การประกอบอาชีพเกษตรและอื่น ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	47
13	แหล่งรายได้หลักของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	47
14	การถือครองพื้นที่ทำนาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	48
15	การถือครองพื้นที่ทำไร่ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	48
16	การถือครองพื้นที่ทำสวนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	48
17	การถือครองพื้นที่แปลงหญ้าของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	48
18	ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	49
19	ลักษณะการถือครองพื้นที่เลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	49
20	กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดตากที่เลี้ยงแม่โคและจำนวนแม่โคเฉลี่ยต่อราย	50
21	จำนวนการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	50
22	พันธุ์แม่โคที่เลี้ยงโดยกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	51
23	น้ำหนักเฉลี่ยของแม่โคที่เลี้ยงโดยกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	51
24	แหล่งที่มาของแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	51
25	อัตราการให้ลูกของแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	52
26	วิธีการผสมพันธุ์แม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	52

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
27	สถานที่เลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	52
28	ความสมบูรณ์ของหญ้าสาธารณะสำหรับเลี้ยงแม่โค ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	53
29	ความเพียงพอของฟางข้าวในพื้นที่ทำนาในพื้นที่ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	53
30	ความเพียงพอของเศษพืชไร่ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	53
31	ความเพียงพอของหญ้าที่แปลงปลูกไม้ผลของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	54
32	พันธุ์หญ้าที่นิยมปลูกเพื่อใช้เลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	54
33	วิธีการใช้ประโยชน์จากหญ้าในการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	55
34	ความเพียงพอของหญ้าที่ปลูกและมีอยู่ในแปลงกับการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	55
35	การใช้ฟางข้าวเสริมสำหรับการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	55
36	การเสริมอาหารแม่โคด้วยอาหารข้นของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	56
37	การจัดทำคอกสำหรับการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	56
38	พื้นคอกสำหรับเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	56
39	หลังคาคอกสำหรับเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	57
40	มุ้งลวดกันแมลงสำหรับคอกเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	57
41	การถ่ายพยาธิให้แม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	57
42	การฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อยให้กับแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	57
43	การฉีดวัคซีนโรคไข้หวัดใหญ่ให้กับแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	58
44	การตรวจเยี่ยมแม่โคของเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	58
45	การจัดการกับแม่โคปลดระวางของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	58
46	การเลี้ยงโครุ่นของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และจำนวนโครุ่นเฉลี่ยต่อราย	59
47	จำนวนโครุ่นของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ณ วันสำรวจ	59
48	พันธุ์ลูกโคที่เกิดจากฟาร์มของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	59
49	ลูกโคขนาดอายุต่าง ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	60
50	สายเลือดของโคลูกผสมชาโรเลส์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	60
51	ลูกโคขนาดน้ำหนักต่าง ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	60

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
52 แหล่งจำหน่ายลูกโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	61
53 วิธีการขนส่งลูกโคที่จำหน่ายของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	61
54 การเลี้ยงโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และจำนวนโคขุนเฉลี่ยต่อราย	61
55 การขุนโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	61
56 จำนวนการเลี้ยงโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ในวันสำรวจ	62
57 แหล่งจำหน่ายโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	62
58 การขนส่งโคขุนไปยังปลายทางของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	62
59 การเลี้ยงพ่อพันธุ์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตากและจำนวนพ่อพันธุ์เฉลี่ยต่อราย	63
60 การเลี้ยงโคเพศผู้สำหรับทำพันธุ์ของของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก	63
61 จำนวนโคพ่อพันธุ์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ในวันสำรวจ	63
62 การเลี้ยงโคมันของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และจำนวนโคมันเฉลี่ยต่อราย	63
63 ต้นทุนการผลิตโคเนื้อ 8-12 เดือนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก (บาท)	64
64 ต้นทุนการผลิตโคเนื้ออายุ 12 เดือนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก (บาท)	65
65 ต้นทุนการผลิตโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก (บาท)	65

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ฟาร์มที่ทำการผลิตฟอ-แม่พันธุ์	11
2	การเลี้ยงแม่โคผลิตลูกโค	11
3	การเลี้ยงโคฝูงในแปลงปลูกหญ้า	12
4	การเลี้ยงโคฝูงในแปลงหญ้าธรรมชาติ	12
5	การขุนโคลูกผสมชาโรเลส์	13
6	แม่พันธุ์โคพื้นเมืองที่เลี้ยงอยู่ทั่วไป (ซ้าย) และโคพื้นเมืองอายุ 12 เดือน คัดออกจากฝูง (ขวา) ซึ่งมีราคาตัวละ 3,500 บาท	13
7	โคพื้นเมืองไทยใหญ่ที่เลี้ยงอยู่ทั่วไปในจังหวัดตาก	14
8	โคลูกผสมบราห์มันในฟาร์มเลี้ยง (ซ้าย) และในคอกเลี้ยง (ขวา)	14
9	การเลี้ยงแม่พันธุ์ชาโรเลส์ในฟาร์มเลี้ยงของเกษตรกร	15
10	โคลูกผสมชาโรเลส์ที่ได้จากแม่โคลูกผสมพื้นที่เมืองสูง	15
11	แปลงหญ้าที่ปัจจุบันมีการล้อมคอกเพื่อการเลี้ยงโคโดยเฉพาะ	16
12	ฟางข้าว และตอซังข้าว อาหารเสริมที่สำคัญในช่วงฤดูแล้ง	16
13	พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังที่ขยายเข้าไปในพื้นที่เลี้ยงโคต้นน้ำเดิม	17
14	กิจกรรมต่าง ๆ ในตลาดนัดมารวย	19
15	ขั้นตอนและกิจกรรมการซื้อขายสัตว์ในตลาดนัด	20
16	สภาพการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดเทศบาลเมืองตาก	25
17	สภาพการจำหน่ายลูกชิ้นในตลาดสดเทศบาลเมืองตาก (ซ้าย) และวังประจบ (ขวา)	25
18	โรงงานแปรรูปเนื้อ (ลูกชิ้น) อำเภอสามเงา	25
19	สภาพการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดเทศบาลวังเจ้า	27
20	สภาพตลาดและการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดอำเภอบ้านตาก	27
21	ร้านจำหน่ายเนื้อและการจำหน่ายเนื้อโคขุนของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก	28
22	ร้านจำหน่ายสเต็ก	28
23	โครงสร้างตลาดเนื้อในจังหวัดตาก	32
24	สถานที่ตั้งสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด และห้องทำงาน	36
25	ป้ายแสดงกิจกรรมและร้านจำหน่ายเนื้อโคขุน	36

รายงานผลการศึกษา โครงการระบบการผลิตและการตลาดโคเนื้อ จังหวัดตาก

ความสำคัญของปัญหา

จังหวัดตาก มีพื้นที่ประมาณ 164,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 10 ล้านไร่ มีเนื้อที่ปลูกหญ้า 97,330 ไร่ และพื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ 258,447 ไร่ จากรายงานของกรมปศุสัตว์ ในปี พ.ศ. 2549 จังหวัดตากมีจำนวนผู้เลี้ยงโค 7,194 ครัวเรือน มีประชากรโคเนื้อ 118,387 ตัว ซึ่งนับเป็นแหล่งผลิตโคเนื้อที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้ จังหวัดตาก ยังเป็นแหล่งนำเข้าโคมีชีวิตที่สำคัญจากประเทศเพื่อนบ้าน (พม่า) อีกด้วย

ในด้านการส่งเสริมการเลี้ยงนั้น จังหวัดตาก โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้มีการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงโคมายาวนาน และต่อเนื่อง ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ได้พัฒนาโคพันธุ์ตาก ซึ่งมีสายเลือดโคยุโรป และได้ส่งเสริมและขยายพันธุ์ให้เกษตรกรเลี้ยง พร้อมกับจัดตั้งโรงฆ่าสัตว์มาตรฐานขึ้นเพื่อนำโคที่ไปส่งเสริมกลับมาฆ่า และทดสอบคุณภาพเนื้อและตลาด ในปีงบประมาณ 2549 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์โครงการโคเนื้อครบวงจรขึ้น โดยให้การสนับสนุนการพัฒนาฟาร์มให้เข้าสู่ฟาร์มมาตรฐาน ส่งเสริมและฝึกอบรมปศุสัตว์ โคเนื้อ โคเนื้อ การผสมเทียม ฝึกอบรมการตัดแต่งและการใช้ประโยชน์จากเนื้อโค จัดสร้างโรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน การดำเนินการกิจตามยุทธศาสตร์โคเนื้อของจังหวัดตาก ได้กำลังดำเนินการเข้าสู่ขั้นตอนของการนำโคมีชีวิตเข้าสู่กระบวนการแปรรูปและการจัดการนำผลผลิตไปสู่ผู้บริโภค

การสำรวจสภาพการเลี้ยงโคเนื้อเบื้องต้น ในปี พ.ศ. 2550 พบว่าจังหวัดตาก มีการเลี้ยงโคพันธุ์ต่าง ๆ หลากหลายมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นโคพื้นเมือง โคไทยใหญ่ และโคลูกผสมบราห์มันพื้นเมือง ส่วนโคลูกผสมเลือดยุโรป (ชาโรเลส์) ซึ่งจัดเป็นโคเนื้อที่ให้เนื้อโคคุณภาพสำหรับตลาดบน มีอยู่บ้างและเกษตรกรมีความต้องการเลี้ยงมากขึ้น สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงโคขึ้นจำนวน 337 กลุ่ม สมาชิก 8,585 ราย เลี้ยงโคเนื้อจำนวน 98,763 ตัว มีสหกรณ์ผู้เลี้ยงโค 2 แห่ง คือ สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด (อำเภอเมืองตาก) และสหกรณ์ขุนโคจังหวัดตาก จำกัด (อำเภอแม่สอด) (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก, 2550) เกษตรกรมีฐานความรู้เรื่องการเลี้ยงโคในระดับที่ดี มีการจัดทำแปลงหญ้าเพื่อการเลี้ยงโคโดยเฉพาะ ยอมรับการปลูกหญ้าพันธุ์ต่าง ๆ เช่น หญ้าลูซี่ หญ้าแพงโกลา ถั่วฮามาต้า และหญ้างู เป็นต้น เพื่อการเลี้ยงโคโดยเฉพาะ เกษตรกรมีความสามารถในการผสมเทียม การทำหญ้าแห้งสำหรับการเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง มีกลุ่มผู้เลี้ยงที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาที่สำคัญที่ประสบคือ แหล่งจำหน่ายโค

ราคาโคที่เกษตรกรขายได้ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพ และเนื้อโคที่จำหน่ายในตลาดสำหรับบริโภคในจังหวัดแปรสภาพมาจากโคอายุมาก

ในกระบวนการการผลิต แปรรูปและจำหน่ายเนื้อ ตามยุทธศาสตร์โคเนื้อครบวงจรของจังหวัดตากนั้น ได้เริ่มต้นมาแล้วระดับหนึ่งด้วยการปรับปรุงระบบการเลี้ยง การจัดทำแปลงหญ้า การจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงและสหกรณ์โคเนื้อขึ้น รวมถึงการนำเกษตรกรผู้เลี้ยงเข้ามาฝึกอบรมด้านการตัดแต่งเนื้อโคตามคุณภาพซาก ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง แต่ในแง่ของธุรกิจ กระบวนการนี้จัดเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น เพราะระบบการตลาดโคเนื้อแต่เดิมนั้น เกษตรกรนำโคมีชีวิตมาขายยังตลาดนัดโค-กระบือ จากนั้น พ่อค้าจะเข้ามารับซื้อและกระจายสินค้าต่อไปยังปลายทางและผู้บริโภคในจังหวัดต่าง ๆ รวมถึงโรงงานแปรรูป ผู้เลี้ยงโคมีประสบการณ์อยู่บ้างในการเลี้ยงโคพันธุ์ตากกับศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการพัฒนาพันธุ์โคเนื้อ (โคพันธุ์ตาก) และนำพันธุ์ที่ผลิตได้ไปทดสอบให้เกษตรกรเลี้ยง พร้อมกับการพัฒนาวิธีการเลี้ยงและการตลาดเนื้อโคให้เข้ามาอยู่ในระนาบเดียวกัน โดยมีการสร้างโรงฆ่าสัตว์ขนาดเล็ก แต่ได้มาตรฐานขึ้นภายในศูนย์วิจัยฯ และนำโคที่ได้มอบให้เกษตรกรไปทดลองเลี้ยง เข้ามาแปรสภาพและทดสอบคุณภาพซาก รวมถึงการตัดแต่งซากตามคุณภาพซากจำหน่าย แต่ปริมาณกิจกรรมที่ดำเนินการจัดว่าน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณสัตว์ที่จังหวัดมีอยู่ นอกจากนี้ ความสำเร็จในการประกอบธุรกิจโคเนื้อ จำเป็นต้องมีความเข้าใจความต้องการของผู้บริโภค และดำเนินการผลิตให้ตรงกับความต้องการนั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณภาพของสินค้า การผลิตที่ดีและถูกต้องตามมาตรฐานฟาร์ม ความเหมาะสมของราคาและการนำสินค้าไปใช้ประโยชน์ ดังนั้น จึงความจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจกับผู้ประกอบในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับระบบการเลี้ยง การบริหารจัดการตลาดโคตั้งแต่ต้นน้ำ จนถึงปลายน้ำ ระบบการบริหารจัดการใหม่ มีการวางแผนก่อน เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน จัดระบบการบริหารจัดการให้เข้าสู่แนวระนาบเดียวกันให้มากที่สุด

เพื่อสร้างความเข้าใจในสถานการณ์การผลิตและการตลาดโคเนื้อของจังหวัดตากอย่างชัดเจน ก่อนผลักดันให้การเลี้ยงโคในจังหวัดตากให้มีความสามารถในการแข่งขันกับเนื้อโคจากต่างประเทศ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จึงสมควรทำการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ระบบการผลิต การตลาด และเป้าหมายของการตลาดของโคเนื้อ และเนื้อโค โรงฆ่าสัตว์ ต้นทุนและจุดคุ้มทุนในการบริหารจัดการโรงฆ่าสัตว์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ
2. เพื่อศึกษาระบบการผลิตโคเนื้อ
3. เพื่อศึกษาระบบการตลาดโคเนื้อและเนื้อโค

4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อและการตลาดเนื้อโค

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก
2. ทราบระบบการผลิตโคเนื้อของผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก
3. ทราบระบบการตลาดโคเนื้อของผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และตลาดเนื้อโคในจังหวัดและภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ
4. ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และการตลาดเนื้อโคในจังหวัดตากและภาคเหนือตอนบน
5. องค์กรเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกรสามารถใช้ข้อมูลข้างต้นในการจัดทำแผนธุรกิจสร้างรูปแบบธุรกิจโคเนื้อที่ดำเนินงานโดยองค์กรเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร
6. สร้างความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ในการเพิ่มมูลค่าของสัตว์เลี้ยงด้วยระบบการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค เพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าเสรี (FTA) โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน
7. มูลค่าของโคตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำเพิ่มขึ้นจากกระบวนการลดจำนวนโซ่อุปทาน และการจัดการผลผลิตที่ตอบสนองความต้องการของตลาดโดยตรง สังคมได้รับผลิตภัณฑ์เนื้อโคที่สะอาด ผ่านการขุนจากฟาร์มมาตรฐาน ผ่านการฆ่าที่โรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน และในราคาที่ยุติธรรม สามารถบริโภคเนื้อโคด้วยความมั่นใจและสบายใจ

ผลการศึกษาที่ 1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดตาก

ในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายของการศึกษานี้ อยู่ในกรอบเป้าหมายการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด ซึ่งเป็นองค์กรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค ที่น่าจะมีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจ มีความสามารถในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ในจังหวัดตาก และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าเสรีในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้ พื้นที่ดำเนินการของสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด มีสมาชิกครอบคลุมอำเภอเมืองตาก บ้านตาก สามเงา และกิ่งอำเภอวังเจ้า ซึ่งมีจำนวนสมาชิกจำนวน 393 คน (สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก, 2550) อย่างไรก็ตาม ผลการตรวจสอบสภาพสมาชิกพบว่า สมาชิกสหกรณ์ฯ ส่วนใหญ่ไม่ได้เลี้ยงโค แต่เป็นพ่อค้าที่จัดหาโคโครงหรือโคขุนมาทำการเลี้ยงในช่วงเวลาสั้น ๆ แบบซื้อมา-ขายไป โดยมีสมาชิกที่เลี้ยงโคเป็นอาชีพอยู่เพียงจำนวน 160 ราย การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อครั้งนี้ จึงได้ใช้ตัวอย่างจากสมาชิกสหกรณ์ 160 ราย โดยการสุ่มตัวอย่างสมาชิกสหกรณ์ที่ดำเนินการเลี้ยงโคในปี พ.ศ. 2550-51 จำนวน 115 ราย การกำหนดขนาดของตัวอย่างใช้สูตรของ Yamane (1967) เพื่อหาจำนวนเกษตรกรที่ใช้ในการศึกษาดังนี้

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของการสุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนสมาชิกของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% หรือความคลาดเคลื่อน 5% จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 115 ราย จากเกษตรกรทั้งหมด 160 ราย โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากทะเบียนรายชื่อสมาชิกของสหกรณ์โคเนื้อ จากจังหวัดตาก ด้วยแบบสอบถามและสัมภาษณ์เกษตรกรแบบซึ่งหน้า (face-to-face interview)

ผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อสมาชิกสหกรณ์ฯ จำนวน 115 ราย ในอำเภอเมือง บ้านตาก สามเงา และวังเจ้า ได้ผลดังนี้

(1) สภาพทั่วไปของสมาชิกสหกรณ์

ผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 66 เป็นเพศชาย ส่วนอีกร้อยละ 34 เป็นหญิง ร้อยละ 28.70 เท่ากัน 2 กลุ่ม มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และ 51-60 ปี โดยผู้เลี้ยงโคร้อยละ 66 จบการศึกษาภาคบังคับ รองลงมาร้อยละ 32 จบระดับมัธยมต้น-ปวส. มีเพียงร้อยละ 1.74 ที่จบปริญญาตรี ผู้เลี้ยงโคเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ เกือบร้อยละ 70 มี

สถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นประจำ มากกว่าร้อยละ 86 ประกอบอาชีพการเกษตรอย่างเดียว และมีรายได้หลักมาจากการทำการเกษตร ร้อยละ 36 มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคมาแล้ว 5-10 ปี และอีกร้อยละ 33 มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคน้อยกว่า 5 ปี

ผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 54 ถือครองพื้นที่ทำนา โดยมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยรายละ 9.82 ไร่ ส่วนการถือครองที่ทำไร่ พบว่าผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 22.61 ถือครองพื้นที่ทำไร่ โดยมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยรายละ 21.12 ไร่ ผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 21.74 ถือครองพื้นที่ทำสวน เฉลี่ยรายละ 16.96 ไร่ สำหรับพื้นที่แปลงหญ้า ผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 76.52 ถือครองพื้นที่แปลงหญ้า โดยมีพื้นที่แปลงหญ้าเฉลี่ยรายละ 37.91 ไร่

(2) การเลี้ยงแม่โค

ผู้เลี้ยงโคกว่าร้อยละ 90 มีการเลี้ยงแม่โค โดยมีจำนวนแม่โคเฉลี่ย 12.64 ตัว ร้อยละ 43 เลี้ยงแม่โคต่ำกว่า 10 ตัว และอีกร้อยละ 32 เลี้ยงแม่โคอยู่ระหว่าง 10-20 ตัว ผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 87 เลี้ยงแม่โคพันธุ์ลูกผสมพื้นเมือง-บราห์มัน มีเพียงร้อยละ 2.61 ที่เลี้ยงแม่โคพันธุ์ลูกผสมชาโรเลส์ ซึ่งในการคัดเลือกแม่โคสำหรับนำมาใช้ทำพันธุ์ พบว่าผู้เลี้ยงโค นิยมซื้อมาจากตลาดนัดโค-กระบือ และสืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ แม่โคที่คัดเลือกแล้วจะให้ลูกเฉลี่ยปีละ 1 ตัว มีการผสมเทียมมากกว่าการผสมเองตามธรรมชาติ แหล่งเลี้ยงแม่โคได้แก่พื้นที่ของตนเอง และพื้นที่ของตนเองร่วมกับพื้นที่สาธารณะ โดยมีหญ้าสำหรับเลี้ยงแม่โคตลอดปี แต่ไม่สมบูรณ์ มีฟางข้าวเลี้ยงโค แต่ไม่เพียงพอตลอดปี เช่นเดียวกับเศษพืชไร่ ผู้เลี้ยงโคนิยมปลูกหญ้าสำหรับเลี้ยงแม่โค โดยพันธุ์หญ้าที่ใช้ปลูกที่สำคัญได้แก่ลูซี่ และหญ้าธรรมชาติ และนิยมปล่อยแม่โคลงไปเตะเล็ม มากกว่าการเกี่ยวหญ้าสดและการเก็บเป็นหญ้าแห้ง ส่วนหญ้าที่ปลูกมีความพอเพียงสำหรับแม่โค

ฟางข้าวเป็นอาหารเสริมที่ผู้เลี้ยงโคใช้เลี้ยงแม่โค มีผู้เลี้ยงโคบางส่วน (ร้อยละ 41.74) ที่มีการเสริมอาหารข้นให้แม่โค สำหรับการสร้างคอกให้แม่โค ผู้เลี้ยงโคกว่าร้อยละ 97 มีคอกให้แม่โค แต่เป็นพื้นดิน ในส่วนของหลังคาคอก มีผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 57.39 ทำหลังคาคลุมคอก ส่วนที่เหลือไม่ได้ทำ และมีเพียงร้อยละ 6.09 ที่มีการใช้มุ้งลวดในคอกให้แก่วแม่โค

การดูแลสุขภาพโค ผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ เกือบร้อยละ 90 ทำการถ่ายพยาธิให้แม่โคประจำ ร้อยละ 87.83 ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปาก-เท้าเปื่อย ร้อยละ 80.87 ฉีดวัคซีนโรคไข้หวา และร้อยละ 53.9 ได้รับการตรวจเยี่ยมการเลี้ยงแม่โคจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ทั้งนี้ ภายหลังจากปลดระวาง (แม่โคไม่ผลิตลูก และหรือมีอายุมากแล้ว) ผู้เลี้ยงโคร้อยละ 57.39 จำหน่ายเป็นเนื้อ ร้อยละ 38.26 ยังไม่มีแม่โคอายุถึงปลดระวาง มีเพียงร้อยละ 4.35 ที่ปล่อยให้ตายตามธรรมชาติ

(3) การเลี้ยงลูกโคที่เกิดจากฟาร์ม

ผู้เลี้ยงโคร้อยละ 83.48 เลี้ยงโครุ่น เฉลี่ยรายละ 11.27 ตัว ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.52 เป็นการเลี้ยงพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน ส่วนที่เหลือร้อยละ 22.61 เป็นลูกโคพันธุ์พื้นเมือง มีเพียงร้อยละ 4.35 ที่เป็นลูกโคพันธุ์ลูกผสมชาโรเลส์ ผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่มีลูกโคอายุมากกว่า 5 เดือน ในส่วนของแหล่งจำหน่ายลูกโคที่ผลิตได้ในฟาร์ม ผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่จำหน่ายทั่วไป และพ่อค้าที่มาซื้อถึงฟาร์ม มีเพียงร้อยละ 3.51 ที่จะจำหน่ายให้สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก โดยตรง ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการขนส่ง เพราะสมาชิกสหกรณ์ฯ ส่วนใหญ่ไม่นิยมจัดการขนส่งลูกโคไปยังปลายทาง ซึ่งตลาดปลายทางของโครุ่นคือตลาดนัดโค-กระบือ มีอยู่ 2 แห่ง คือตลาดวังประจบ และตลาดนัดमारวย ระบบการซื้อขายโคในตลาดนัดทั้งสองแห่งมีความเหมือนกัน คือ ดำเนินการจัดสถานที่บริการให้แก่ผู้ที่ต้องการขายโค โดยจัดเตรียมคอกพักสัตว์ บริเวณพื้นที่ขึ้น-ลง สัตว์ ระบบการขนส่งและการเคลื่อนย้ายสัตว์ ที่พักรั่วครวญ บริการตรวจโรคสัตว์ และการออกไปเคลื่อนย้ายสัตว์ให้ โดยคิดค่าบริการในอัตราตัวละ 20 บาท อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปผู้เลี้ยงโคไม่นิยมนำโคมาจำหน่ายโดยตรงในตลาดนัดโค-กระบือ เนื่องจากไม่มีความสามารถในการประเมินน้ำหนักซากโค ความรู้ในการประเมินซากโคผู้พ่อค้าที่มาซื้อไม่ได้ นอกจากนี้ การซื้อขายในตลาดนัดฯ ยังมีระบบการค้าแบบจับเชือก โดยจะมีคนกลางเข้ามาต่อรองราคาโคทันทีเมื่อเจ้าของโคโดยเฉพาะกลุ่มที่เพิ่งนำโคเข้ามาขาย แล้วขายต่อไปยังพ่อค้าคนอื่นในตลาดเมื่อได้ราคาสูงกว่าราคาที่ซื้อมา ทำให้ราคาของโคที่ควรได้รับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงในเรื่องราคาที่ไม่แน่นอน ผู้เลี้ยงโคจึงนิยมจำหน่ายโคให้แก่พ่อค้าที่เข้ามาซื้อถึงหน้าฟาร์ม ซึ่งไม่ต้องเสียค่าขนส่ง จากนั้น พ่อค้าจะนำโคเข้าจำหน่ายในตลาดนัดอีกทอดหนึ่ง

ระบบการจำหน่ายโคของสมาชิกสหกรณ์ฯ ยังมีปัญหาต้องแก้ไข เนื่องจากไม่มีการวางแผนการจัดการที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ความสมบูรณ์ของทรัพยากร (หญ้าและน้ำ) ความถนัดของผู้เลี้ยงแต่ละกลุ่ม และระบบการซื้อขายแบบเหมาตัว ไม่มีระบบการซื้อขายตามน้ำหนัก จากการประเมินระบบการซื้อขายในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ฯ หลายกลุ่ม พบว่าราคาจำหน่ายโคของเกษตรกรต้นน้ำจะต่ำกว่าราคาปกติ ประมาณตัวละ 2,000 บาท ขณะเดียวกัน โคตัวเดียวกันนั้น เมื่อพ่อค้านำไปจำหน่ายต่อไปให้กับผู้ต้องการขุนโค ปรากฏว่าราคาซื้อสูงขึ้นจากเดิมอีก 2,000 บาท

(4) การขุนโค

ผู้เลี้ยงโคร้อยละ 28.70 ทำการขุนโค โดยมีจำนวนโคขุนเฉลี่ย 6.55 ตัว และโคที่นำมาขุนเป็นทั้งลูกผสมชาโรเลส์ และโคพันธุ์ตาก ซึ่งโคขุนเหล่านี้ จะจำหน่ายให้ทั้งสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด และพ่อค้าทั่วไป โดยมีการขนส่งโดยพ่อค้าและการขนส่งด้วยตนเอง สำหรับราคาโคที่ขุนแล้ว หากจำหน่ายให้สหกรณ์ฯ จะประเมินราคาตามเปอร์เซ็นต์ซาก

ภายหลังจากชำแหละซากโคและตัดแต่งเนื้อแล้ว โดยเฉลี่ยอยู่ที่กิโลกรัมละ 52 บาท ปัญหาสำคัญของการขุนโคของสมาชิกสหกรณ์ฯ ได้แก่

(4.1) การขาดแคลนวัตถุดิบในการขุนโค สหกรณ์ฯ ต้องจัดซื้อมาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาที่ค่อนข้างสูง

(4.2) ศักยภาพพื้นที่สำหรับการขุนโคมีจำกัดเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงเท่านั้น ส่วนพื้นที่อื่น นอกจากจะมีปัญหาพืชอาหารสัตว์ (อาหารหยาบ) แล้ว น้ำและคุณภาพน้ำยังไม่เหมาะสมกับการขุนโคอีกด้วย

(4.3) ขาดแคลนพันธุ์โคที่เหมาะสมสำหรับการขุน เนื่องจากโคส่วนใหญ่เป็นลูกผสมบราห์มัน ส่วนโคพันธุ์ตาก หรือโคลูกผสมสายเลือดชาโรเลส์ 50% ขึ้นไปมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นสายเลือด 25% ซึ่งยังไม่เหมาะสมสำหรับการขุนเพื่อตลาดระดับสูง (เนื้อเสต็ก) นอกจากนี้ ยังมีศักยภาพการเลี้ยงผู้สมาชิกสหกรณ์โพนยางคำ และกำแพงแสน ไม่ได้

(5) การเลี้ยงพ่อพันธุ์

ผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 28.70 มีการเลี้ยงพ่อพันธุ์คุมฝูง โดยเฉลี่ยรายละ 1.24 ตัว ซึ่งพ่อพันธุ์ที่เลี้ยงคุมฝูงส่วนใหญ่เป็นพันธุ์บราห์มัน มีส่วนน้อยที่เป็นพ่อพันธุ์ตาก

ผลการศึกษาที่ 2 ระบบการผลิตโคเนื้อ จังหวัดตาก

2.1 การเลี้ยงโคในจังหวัดตาก

ในปี พ.ศ. 2550 จังหวัดตาก มีปริมาณการเลี้ยงโค (172,057 ตัว) มากเป็นอันดับ 18 ของประเทศ หรือ ลำดับที่ 3 ในพื้นที่ภาคเหนือ รองจากจังหวัดลำปาง (228,737 ตัว) และ เชียงใหม่ (184,191 ตัว) เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงปริมาณการเลี้ยงจากสถิติของกรมปศุสัตว์ โดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด พบว่า ในปี พ.ศ. 2549 จังหวัดตากมีจำนวนเกษตรกรเลี้ยงโค จำนวน 7,194 ราย จำนวนโคเนื้อทั้งหมด 118,387 ตัว จำแนกเป็นโคพื้นเมืองเทศเมีย (โคแรกเกิด ถึงสาว และโคตั้งท้อง) จำนวน 64,871 ตัว โคพื้นเมืองเทศผู้ จำนวน 28,226 ตัว โคพันธุ์และโค ลูกผสมเทศเมีย (โคแรกเกิด ถึงสาว และโคตั้งท้อง) จำนวน 18,873 ตัว โคเทศผู้ จำนวน 6,417 ตัว (ตารางที่ 1)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนโคเนื้อพื้นเมืองและโคลูกผสม จะพบว่าอยู่ในอัตราร้อยละ 78.63 : 21.36 โดยอำเภอบ้านตากมีสัดส่วนของโคลูกผสมสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.04 ในขณะที่ อำเภอมะขาม ทำสองยาง พบพระ และอุ้มผาง สัดส่วนการเลี้ยงโคพื้นเมืองคิดเป็น มากกว่าร้อยละ 90 ทั้งนี้ เนื่องจากอำเภอบ้านตากเป็นจุดส่งเสริมการเลี้ยงโคพันธุ์ตากของกรม ปศุสัตว์ เกษตรกรได้รับการสนับสนุนเรื่องพันธุ์สัตว์ การปรับปรุงพันธุ์ในด้านการผสมเทียมเทียม และการสนับสนุนพ่อพันธุ์ ในขณะที่อำเภออื่นเป็นอำเภอตามชายแดน มีการเคลื่อนย้ายโค พื้นเมืองจากประเทศพม่าอยู่เสมอ และมีสภาพเป็นป่าเขา ซึ่งเกษตรกรนิยมการเลี้ยงปล่อยให้หา กินเองตามธรรมชาติ

ตารางที่ 1 จำนวนโค (ตัว) ที่เลี้ยงในจังหวัดตาก ปี พ.ศ. 2549

อำเภอ	โคเนื้อ (ตัว)											
	โคพื้นเมือง					โคพันธุ์และโคลูกผสม					โคเนื้อทั้งหมด	
	ผู้	เมีย		รวม (ผู้+เมีย)	เกษตรกร (ครัวเรือน)	ผู้	เมีย		รวม (ผู้+เมีย)	เกษตรกร (ครัวเรือน)	รวม (ตัว)	เกษตรกร (ครัวเรือน)
		แรกเกิด ถึงโคสาว	ตั้งท้องแรก ขึ้นไป				แรกเกิด ถึงโคสาว	ตั้งท้องแรก ขึ้นไป				
เมืองตาก	6,812	6,805	9,606	23,223	1,270	714	767	1,055	2,536	201	5,759	1,387
บ้านตาก	5,139	6,001	7,300	18,440	917	2,528	5,195	7,391	15,114	1,021	3,554	1,691
สามเงา	7,238	8,982	8,079	24,299	1,211	1,931	1,169	1,766	4,866	462	9,165	1,607
แม่ระมาด	2,293	2,434	1,507	6,234	675	92	92	78	262	33	6,496	686
ท่าสองยาง	159	416	139	714	105	4	4	8	16	6	730	110
แม่สอด	1,146	1,080	1,089	3,315	222	193	92	99	384	35	3,699	236
พบพระ	1,066	1,088	1,799	3,953	273	124	28	53	205	27	4,158	282
อุ้มผาง	2,132	2,848	2,362	7,342	626	169	166	229	564	51	7,906	659
กิ่งอำเภอวังเจ้า	2,241	1,520	1,816	5,577	452	662	259	422	1,343	120	6,920	536
ตาก	28,226	31,174	33,697	93,097	5,751	6,417	7,772	11,101	25,290	1,956	118,387	7,194

ที่มา : กรมปศุสัตว์

การเลี้ยงโคเนื้อในปี พ.ศ. 2550 ของจังหวัดตากมีแนวโน้มปริมาณโคเพิ่มสูงขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 จำนวน 53,670 ตัว หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 45.33 และจำนวนผู้เลี้ยงเพิ่มสูงขึ้น 2,629 ครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 36.54 ทั้งนี้ อำเภอที่มีปริมาณโคลดลง ได้แก่กิ่งอำเภอวังเจ้า (ตารางที่ 2) ทั้งนี้ จากการตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคได้นำพื้นที่ที่เคยเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงโคไปปลูกมันสำปะหลังทดแทน เนื่องจากราคามันสำปะหลังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 2 จำนวนโค (ตัว) ที่เลี้ยงในจังหวัดตาก ปี พ.ศ. 2550 เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2549

อำเภอ	ปี พ.ศ. 2550		ปี พ.ศ. 2549		การเปลี่ยนแปลง (%)	
	จำนวน	เกษตรกร	จำนวน	เกษตรกร	จำนวนโค	จำนวนผู้เลี้ยง
	(ตัว)	(ครัวเรือน)	(ตัว)	(ครัวเรือน)		
เมืองตาก	39,130	1,387	25,759	1,387	51.91	-
บ้านตาก	39,417	1,742	33,554	1,691	17.47	3.02
สามเงา	31,227	1,607	29,165	1,607	7.07	-
แม่ระมาด	16,791	1,596	6,496	686	158.48	132.65
ท่าสองยาง	1,923	110	730	110	163.42	-
แม่สอด	26,758	1,642	3,699	236	623.38	595.76
พบพระ	5,737	509	4,158	282	37.97	80.50
อุ้มผาง	10,226	694	7,906	659	29.34	5.31
กิ่งอำเภอวังเจ้า	848	536	6,920	536	-87.75	-
รวม	172,057	9,823	118,387	7,194	45.33	36.54

ที่มา : กรมปศุสัตว์

2.2 ระบบการผลิตโคเนื้อของจังหวัดตาก

การเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดตาก สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระบบ ตามวัตถุประสงค์ในการเลี้ยง ดังนี้

(1) การผลิตพ่อแม่พันธุ์สำหรับจำหน่าย การทำฟาร์มประเภทนี้ จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์เป็นหลัก และต้องใช้วิชาการอย่างเต็มรูปแบบ มีการลงทุนสูงและการคืนทุนต้องใช้ระยะเวลานาน รวมถึงต้องมีการจัดการอย่างดี (การให้อาหาร การป้องกันโรค การผสมพันธุ์ การบันทึกประวัติ และอื่น ๆ) แต่การผลิตพ่อแม่พันธุ์ของจังหวัดตาก จะเป็นระบบเหมือนการเลี้ยงเพื่อผลิตลูกโคเพื่อนำไปขุน แล้วคัดเลือกโคที่มีลักษณะดี ทราบประวัติที่แน่นอน เพื่อนำไปเป็นพ่อพันธุ์ต่อไป และยังไม่พบฟาร์มที่ทำการผลิตน้ำเชื้อจากพ่อพันธุ์ดีเพื่อจำหน่ายในรูปน้ำเชื้อแช่แข็ง หรือการบริการผสมเทียมด้วยน้ำเชื้อพันธุ์ดี อย่างไรก็ตาม ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์จังหวัดตาก ได้พัฒนาพ่อ

พันธุ์โคพันธุ์ตากขึ้น จำหน่ายให้ผู้เลี้ยงที่สนใจ รวมถึงการผลิตน้ำเชื้อจากพ่อพันธุ์ดี ส่วนน้ำเชื้อโคพันธุ์ดี กรมปศุสัตว์ให้การสนับสนุนฟรี พร้อมเจ้าหน้าที่ผสมเทียมประจำอำเภอทุกอำเภอ

ภาพที่ 1 ฟาร์มที่ทำการผลิตพ่อ-แม่พันธุ์

สำหรับแม่พันธุ์ ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงจะทำการคัดเลือกพันธุ์จากฟาร์มของตนเอง และคัดเลือกโคจากตลาดนัดซึ่งเข้ามาจำหน่ายในลักษณะการขายแบบยกฝูง และประการสำคัญ แม่โคที่คัดเลือกมาทำแม่พันธุ์ต้องมีลูกติด หรือตั้งท้องมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ผู้เลี้ยงแม่พันธุ์มักประสบปัญหาการให้ลูกซ้า และไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากคุณภาพของทุ่งหญ้าไม่อุดมสมบูรณ์

(2) การเลี้ยงแม่โคเพื่อผลิตลูกโคแล้วนำไปเลี้ยงต่อหรือเพื่อนำไปขุน แม่โคเหล่านี้ประกอบด้วยโคพื้นเมืองและลูกผสมบราห์มัน จะถูกนำไปเลี้ยงบริเวณพื้นที่สาธารณะ บริเวณอุทยานแห่งชาติ รวมถึงการเลี้ยงในคอกที่ล้อมรั้ว โดยผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ รวมถึงการผสมเทียมโดยเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ และหรือปศุสัตว์อาสา เริ่มมีทั้งการผสมข้ามด้วยน้ำเชื้อพันธุ์ยุโรป (โคพันธุ์ชาโรเลส์) ซึ่งจะได้ลูกโคที่สามารถนำไปเลี้ยงขุนได้ เนื่องจากได้ลูกผสมที่มีโครงร่างดี ประสิทธิภาพการใช้อาหารสูง และเนื้อคุณภาพดี ฟาร์มที่เลี้ยงแม่โคผลิตลูกโค จะเริ่มจำหน่ายลูกโคเพศผู้เมื่ออายุได้ประมาณ 8 เดือน จนถึงอายุ 1 ปีครึ่ง

(ก) การเลี้ยงในคอก

(ข) การปล่อยเลี้ยงในพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 2 การเลี้ยงแม่โคผลิตลูกโค

(3) การเลี้ยงโคฝูง ลูกโคที่คัดออกจากฝูง จะเปลี่ยนมือไปสู่กลุ่มผู้เลี้ยงโคฝูง ในแปลงหญ้าธรรมชาติ และหญ้าที่ปลูกโดยผู้เลี้ยง โดยมีฟางข้าวและหญ้าแห้งเป็นอาหารเสริมในช่วงฤดูแล้ง เมื่อโคได้ขนาดที่เหมาะสม จะจำหน่ายต่อไปและนำไปซื้อขายกันในตลาดนัดโคกระบือ

ภาพที่ 3 การเลี้ยงโคฝูงในแปลงปลูกหญ้า

ภาพที่ 4 การเลี้ยงโคฝูงในแปลงหญ้าธรรมชาติ

(4) การเลี้ยงโคขุน เป็นการเลี้ยงโคเนื้อเพื่อให้ได้น้ำหนักส่งฆ่าและคุณภาพที่ตลาดต้องการ การเลี้ยงโคขุนในจังหวัดตาก ประกอบด้วยโค 2 สายเลือด ได้แก่โคลูกผสมบราห์มันเลือดสูง และโคพันธุ์ตาก (ลูกผสมชาโรเลส์) การขุนโคลูกผสมบราห์มัน ผู้ขุนโคจะไปคัดเลือกโคจากตลาดนัดโคกระบือ ขนาดน้ำหนักประมาณ 250-300 กิโลกรัม มาดำเนินขุนในคอก พร้อมถ่ายพยาธิ ตรวจโรค ฉีดวัคซีน และให้อาหารข้น (ในอัตราต่ำ) ประมาณ 3 เดือน หรือน้ำหนักประมาณ 380-400 กิโลกรัม จึงนำออกจำหน่ายส่งตรงไปยังโรงฆ่าสัตว์ สำหรับโคพันธุ์ตาก (ลูกผสมชาโรเลส์) การขุนจะเน้นที่อาหารข้นเป็นหลัก ร่วมกับอาหารหยาบ ในบริเวณคอกเลี้ยง พร้อมดูแลสุขภาพสัตว์อย่างดี โดยน้ำหนักเข้าขุนประมาณ 300 กิโลกรัม ใช้เวลาขุนประมาณ 6-8 เดือน

ภาพที่ 5 การขุนโคลูกผสมชาโรเลส์

2.3 พันธุ์โคเนื้อ

(1) โคพื้นเมือง เป็นพันธุ์ที่แข็งแรง อดทน เลี้ยงง่าย ทนทานต่อสภาพอากาศร้อน ทนโรคและแมลงต่าง ๆ โดยเฉพาะเห็บ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี หากินเก่ง มีความสมบูรณ์พันธุ์สูง เพศเมียเป็นสัตว์อย่างสม่ำเสมอ ผสมติดง่าย คลอดลูกง่าย เลี้ยงลูกเก่ง ให้ลูกดก และอายุยืน แต่มีขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันโคพื้นเมืองแท้ ๆ ในจังหวัดตากเริ่มมีจำนวนลดลง ส่วนใหญ่จะเป็นลูกผสมบราห์มันเลือดต่ำ และโคไทยใหญ่

ภาพที่ 6 แม่พันธุ์โคพื้นเมืองที่เลี้ยงอยู่ทั่วไป (ซ้าย) และโคพื้นเมืองอายุ 12 เดือน คัดออกจากฝูง (ขวา) ซึ่งมีราคาตัวละ 3,500 บาท

ภาพที่ 7 โคพื้นเมืองไทยใหญ่ที่เลี้ยงอยู่ทั่วไปในจังหวัดตาก

(2) **โคลูกผสมบราห์มัน** เป็นโคที่มีการเลี้ยงอยู่ทั่วไปในจังหวัดตาก มีลักษณะประจำพันธุ์ที่ชัดเจนโดยทั่วไปคือ สีขาว หนอกใหญ่ ทรนโรคและแมลง

ภาพที่ 8 โคลูกผสมบราห์มันในฟาร์มเลี้ยง (ซ้าย) และในคอกเลี้ยง (ขวา)

(3) **โคพันธุ์ตาก** เป็นโคที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตากคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ โดยนำน้ำเชื้อพันธุ์ชาโรเลส์จากประเทศฝรั่งเศส ผสมกับแม่โคบราห์มันพันธุ์แท้ ได้โคพันธุ์ตาก 1 (ชาโรเลส์ 50 เปอร์เซ็นต์ และบราห์มัน 50 เปอร์เซ็นต์) เมื่อนำแม่โคเพศเมียพันธุ์ตาก 1 ผสมด้วยน้ำเชื้อหรือพ่อพันธุ์บราห์มันแท้ จะได้โคลูกผสมชั่วที่ 2 หรือโคพันธุ์ตาก 2 (ชาโรเลส์ 25 เปอร์เซ็นต์และบราห์มัน 75 เปอร์เซ็นต์) จากนั้นนำโคเพศเมียพันธุ์ตาก 2 ผสมด้วยน้ำเชื้อพ่อพันธุ์ชาโรเลส์ จะได้โคลูกผสมชั่วที่ 3 เรียกว่าโคพันธุ์ตาก 3 (ชาโรเลส์ 62.5 เปอร์เซ็นต์และบราห์มัน 37.5 เปอร์เซ็นต์) เมื่อนำโคพันธุ์ตาก 3 มาผสมกัน จะได้โคพันธุ์ใหม่ เรียกว่าโคพันธุ์ตาก ซึ่งมีข้อดีคือเลี้ยงง่าย หากินเก่ง การเจริญเติบโตเร็ว เนื้อนุ่ม เนื้อสันมีไขมันแทรก และซากมีขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการพัฒนาพันธุ์ต้องใช้เวลานาน โคพันธุ์ตากที่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จึงเป็นโคพันธุ์ตาก 1 และพันธุ์ตาก 2

ภาพที่ 9 การเลี้ยงแม่พันธุ์ชาโรเลส์ในฟาร์มเลี้ยงของเกษตรกร

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ความต้องการโคต้นน้ำลูกผสมชาโรเลส์มีมากขึ้น สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก จึงดำเนินการเพิ่มปริมาณโคลูกผสมโดยจัดหาน้ำเชื้อเพื่อนำไปผสมเทียมให้กับแม่โคลูกผสมบรรพบุรุษของเกษตรกร และจัดฝึกปศุสัตว์อาสาเพื่อเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ให้แก่เกษตรกรที่ต้องการผสมเทียมโดยตรง ผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จ โดยสามารถจำนวนโคลูกผสมชาโรเลส์เพิ่มขึ้นในประมาณปีละ 100 ตัว อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าโคลูกผสมที่ได้ยังไม่เป็นที่พอใจของเกษตรกร โดยเฉพาะที่ใช้แม่พันธุ์ที่มีเลือดโคพื้นเมืองสูง

ภาพที่ 10 โคลูกผสมชาโรเลส์ที่ได้จากแม่โคลูกผสมเลือดพื้นเมืองสูง

ปัจจุบัน ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก เป็นแหล่งผลิตโคพันธุ์ตากที่สำคัญ และป้อนลูกโคให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปเลี้ยงขุน

2.4 อาหารสำหรับโคเนื้อในจังหวัดตาก

จังหวัดตากตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนล่าง มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 4 ของประเทศ (16,404.6 ตร.กม. หรือ 10,254,156 ไร่) แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขาสูง โดยเฉพาะด้านตะวันตก สำหรับด้านตะวันออก จัดเป็นที่ราบเชิงเขา สลับกับที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง มีการใช้พื้นที่เพื่อทำการเกษตรประมาณร้อยละ 9-10 โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียว และข้าวนาปี ดังนั้น พืชอาหารหลักของการเลี้ยงโคในจังหวัดตากจึงประกอบด้วยหญ้าธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วไปในเขตวนอุทยาน ชายเขา ทุ่งหญ้าสาธารณะ และพื้นที่ว่างเปล่า รวมถึงหญ้าที่ผู้เลี้ยงนำไปปลูกในแปลงเลี้ยงสัตว์ ที่สำคัญคือหญ้าลูซี่ ถั่วฮามาต้า และหญ้าแพงโกล่า อย่างไรก็ตาม หญ้าเหล่านี้ จะอุดมสมบูรณ์ในช่วงฤดูฝน และลดน้อยลงในช่วงฤดูแล้ง ผู้เลี้ยงต้องจัดเตรียมหญ้าแห้ง (สำหรับผู้ที่มีพื้นที่ปลูกหญ้าได้จำนวนมาก) และฟางข้าวเสริม ซึ่งนำมาจากจังหวัดกำแพงเพชร ในรูปของฟางอัดฟ่อน รวมถึงการนำสัตว์เข้าไปเลี้ยงในบริเวณที่นา และที่ไร่ ที่เก็บเกี่ยวผลผลิตออกหมดแล้ว

ภาพที่ 11 แปลงหญ้าที่ปัจจุบันมีการล้อมคอกเพื่อการเลี้ยงโคโดยเฉพาะ

ภาพที่ 12 ฟางข้าว และตอซังข้าว อาหารเสริมที่สำคัญในช่วงฤดูแล้ง

อย่างไรก็ตาม สภาพทุ่งหญ้าธรรมชาติและพื้นที่สาธารณะสำหรับการเลี้ยงโคต้นน้ำได้ลดลง เพราะฟาร์มเลี้ยงโคเกือบทุกฟาร์มได้ทำการล้อมรั้วเพื่อทำการเลี้ยงโคกันอย่างเป็นสัดส่วน นอกจากนี้ พื้นที่ได้ถูกนำไปใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะมันสำปะหลัง

ภาพที่ 13 พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังที่ขยายเข้าไปในพื้นที่เลี้ยงโคต้นน้ำเดิม

ผลการศึกษาส่วนที่ 3 ระบบการตลาดโคเนื้อและเนื้อโค

ระบบการตลาดโคเนื้อของจังหวัดตาก แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) ตลาดโคมีชีวิต

(2) ตลาดเนื้อโค ซึ่งการศึกษาในที่นี้ จะประกอบด้วยตลาดเนื้อโคในจังหวัดตาก และตลาดเนื้อโคในจังหวัดเชียงใหม่

รายละเอียดผลการศึกษา มีดังนี้

(1) ตลาดโคมีชีวิต

จังหวัดตากมีตลาดนัดโค 2 แห่ง ไม่รวมตลาดนัดที่อำเภอแม่สอด (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายโคขายแดนที่นำเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน (โคพม่า)) ระบบการตลาดโคเนื้อในตลาดนัดทั้งสองมีความเหมือนกันคือ เปิดทำการสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โคที่พ่อค้าคนกลางเข้าไปรับซื้อโคจากฟาร์มของเกษตรกร ในราคาเหมาตัวและจ่ายเงินสด ถูกนำเข้าสู่ออกกักสัตว์ในตลาดนัดก่อนวันเปิดและในวันเปิดทำการ เมื่อตลาดนัดเปิดทำการ จะมีพ่อค้าปลายทาง และผู้ต้องการซื้อโคไปเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เข้ามาเลือกซื้อโค ต่อรอง ตกลงราคากับแบบเหมาตัว นำโคเข้าตรวจสุขภาพ ออกใบขนย้ายไปยังปลายทางโดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ราคาซื้อขายโคในตลาดนัด เป็นไปตามกลไกตลาดคุณภาพซากที่ประเมินโดยใช้ประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะตัวของผู้ซื้อ และความต้องการเนื้อของตลาดปลายทาง

จากการสังเกตการณ์ การจัดการตลาดนัดได้พัฒนาไปเพื่อประโยชน์กับผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตากเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ แต่เดิมตลาดนัดทำหน้าที่เพียงศูนย์รวมของการซื้อขายโคที่นำเข้ามาโดยพ่อค้ารายย่อย และเกษตรกรผู้เลี้ยง พร้อมจัดบริการการตรวจโรค และจัดทำเอกสารส่งโคไปยังปลายทาง โดยคิดค่าบริการตัวละ 20 บาท ในปัจจุบัน เจ้าของตลาดนัดจะทำหน้าที่ในการรวบรวมโคจากเกษตรกรในจังหวัดและข้างเคียง โดยใช้ระบบสื่อสารที่ทันสมัยขึ้น การตกลงซื้อขายกันตามขนาดและความสมบูรณ์ของโคที่ตลาดปลายทางต้องการ โดยกำหนดราคาตามน้ำหนักที่ชั่งได้ นอกจากนี้ ผู้เลี้ยงโคนิยมเข้ามาทำการซื้อ-ขายในตลาดนัดมากขึ้น โดยจะเข้ามาคัดเลือกโคขนาดเล็กไปเลี้ยงเป็นโคฝูง และนำโคฝูงที่มีขนาดเหมาะสมเข้ามาขายเองในตลาดนัด ซึ่งความนิยมการคัดโครุ่นจากนัดนัด ไปเลี้ยงเป็นโคฝูงนี้กำลังเพิ่มมากขึ้น สามารถทำรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงเร็วและแน่นอนกว่าการเลี้ยงโคแม่เพื่อผลิตลูก และเมื่อผู้เลี้ยงโคต้องปรับระบบการเลี้ยงเมื่อพื้นที่เลี้ยงถูกล้อมรั้วมากขึ้น การเลี้ยงแม่โคในคอกมักประสบปัญหาแม่โคให้ลูกห่าง นอกจากนี้ ยังกินจุ หากผู้เลี้ยงไม่ดูแลเอาใจใส่อย่างเพียงพอ เนื่องจากข้อจำกัดด้านแรงงาน และความคุ้นเคยที่เลี้ยงโคแบบปล่อยฝูงอย่างง่าย ๆ ที่เคยเป็นมาตั้งแต่อดีต แม่โคที่ถูกเลี้ยงอยู่ในคอก มักกระโดดหนีออกนอกคอก ถูกพ่อพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ทับ ขาหัก ผู้เลี้ยงโคในคอกจึงหันมานิยมเลี้ยงโครุ่นที่ซื้อจากตลาดนัดแทน ซึ่งความนิยมนี้ จะเป็นอุปสรรคต่อการผลิตโคต้นน้ำในอนาคต เพราะการเลี้ยงแม่โคจะลดลงจะเป็นผลเสียต่อการอุตสาหกรรมโคเนื้อในประเทศ

ภาพที่ 14 กิจกรรมต่าง ๆ ในตลาดนัดมารวย

กรณีศึกษา : ตลาดนัดค้าสัตว์มารวย

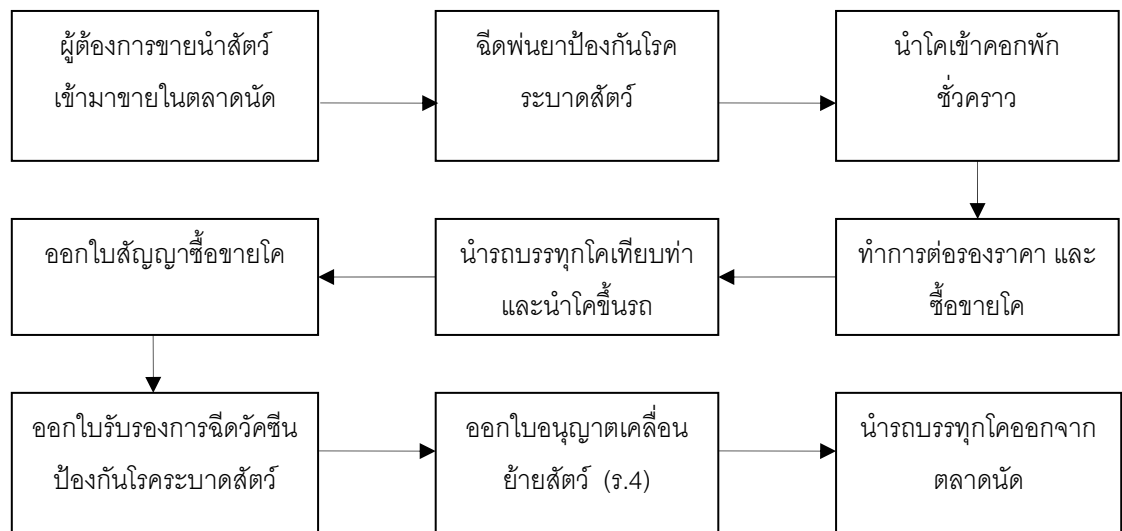
จากการศึกษาเจาะลึกตลาดนัดมารวย พบว่าเป็นของเอกชนรวมหุ้นกัน 5 คน ทำการเช่าที่ดินบางส่วน เนื้อที่ 7 ไร่ ในอัตราเดือนละ 5,000 บาท โดยมีหน่วยราชการของกรมปศุสัตว์ สนับสนุนการให้บริการและอำนวยความสะดวกในการตรวจโรคและออกใบเคลื่อนย้ายสัตว์ ในกรณีที่มีการเคลื่อนย้ายข้ามเขตจังหวัด

ตลาดนัดเปิดทำการทุกวันพฤหัสบดี เจ้าของตลาดนัดจะจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้บริการแก่ผู้เข้ามาซื้อขาย ได้แก่

- 1.1 จัดหาออกพักสัตว์รวม เพื่อให้ผู้ขายนำโคเข้าคอก และให้ผู้ซื้อมาเลือกซื้อ
- 1.2 จัดสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำดื่มสำหรับสัตว์ ห้องสุขา และสถานที่จอดรถบรรทุกสัตว์ เป็นต้น
- 1.3 ที่ทำการของตลาดนัด เป็นจุดให้บริการด้านการประชาสัมพันธ์และออกใบซื้อขายของเจ้าหน้าที่ตลาดนัดให้กับผู้ค้า
- 1.4 1.5 ร้านค้า จำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ
- 1.6 มาตรการรักษาความปลอดภัยให้กับผู้ซื้อขายภายในตลาดนัดทุกครั้งที่เปิดดำเนินการ รวมถึงการติดตามสัตว์ที่หลบหนีจากบริเวณกักกัน
- 1.10 การบริการรับฝากสัตว์ชั่วคราว ในกรณีลูกค้าไม่สามารถขนส่งสัตว์ออกไปได้หมดในวันปิดตลาดนัด

การเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการตลาดนัด จะเก็บค่าบริการจากผู้ขายเฉพาะสัตว์ที่ขายได้เท่านั้น

ขั้นตอนและกิจกรรมการซื้อขายสัตว์ภายในตลาดนัด มีดังนี้

ภาพที่ 15 ขั้นตอนและกิจกรรมการซื้อขายสัตว์ในตลาดนัด

-การนำสัตว์เข้ามาซื้อขายในตลาดนัด ตลาดนัดเริ่มเปิดดำเนินการประมาณ ตั้งแต่ 06.00 น. แต่ผู้ขายมักเดินทางนำโคเข้ามายังตลาดนัดก่อนตั้งแต่ตอนเย็นของวันก่อนตลาดเปิดดำเนินการ โดยเฉพาะพ่อค้าที่อยู่ต่างจังหวัดห่างไกล ส่วนพ่อค้าและเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงมักจะนำสัตว์เข้ามายังตลาดนัดก่อนตลาดนัดเปิดดำเนินการซื้อขายประมาณ 2-3 ชั่วโมง หรือประมาณ 04.00 น. ของวันเปิดทำการ ซึ่งเมื่อสัตว์มาถึงก็จะมีพนักงานของตลาดนัดคอยให้บริการและอำนวยความสะดวกให้

-การฉีดพ่นยาป้องกันโรคระบาดสัตว์ เมื่อรถบรรทุกสัตว์จะเคลื่อนที่มายังจุดพ่นยาควบคุมป้องกันโรคระบาดสัตว์ ซึ่งลักษณะการพ่นยาควบคุมป้องกันโรคจะพ่นยารอบ ๆ รถ และบนพื้นกระบะรถ เพื่อให้ยาที่พ่นนั้นโดนเท้าของโคและวัสดุที่เกษตรกรนำมารองพื้น

-การนำโคเข้าคอกพัก โคในรถบรรทุกเมื่อผ่านกระบวนการพ่นยาควบคุมและป้องกันโรคระบาดสัตว์เรียบร้อยแล้ว พนักงานควบคุมการเดินรถ นำรถบรรทุกโคเข้าเทียบท่า เพื่อนำโคลงจากรถบรรทุก เข้าคอกพักสัตว์เพื่อรอซื้อขายต่อไป

-การซื้อขายและต่อรองราคา หลังจากก็นำโคลงจากรถเรียบร้อยแล้ว ก็จะดำเนินการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันทันที โดยทางตลาดนัดจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง ปล่อยให้เป็นที่ของผู้ซื้อผู้ขายตกลงต่อรองราคากันเอง เพียงแต่จะคอยประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรับรู้เข้าใจถึงกฎระเบียบการซื้อขายโคกระบือของทางตลาดนัด เพื่อป้องกันปัญหาที่จะตามมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของตลาดนัด

-การออกใบสัญญาซื้อขาย เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายต่อรองตกลงราคาซื้อขายกันเรียบร้อยแล้ว พนักงานจะออกใบสัญญาซื้อขายให้ เพื่อป้องกันการนำสัตว์ที่ถูกขโมยมาทำการซื้อขายกัน โดยทางพนักงานออกใบสัญญาซื้อขายพร้อมเรียกเก็บค่าธรรมเนียมใบสัญญาซื้อขายใบละ 20 บาท ต่อตัว

-การขอใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์ เมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ขายนำใบสัญญาซื้อขายมาออกใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์จากเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ จากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ในขั้นตอนการขอใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์ ไม่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมเพิ่ม เพราะทางตลาดนัดได้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมในขั้นตอนการออกใบสัญญาซื้อขายแล้ว เมื่อผู้ขายทำใบสัญญาซื้อขายและขอใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์แล้ว ผู้ขายจะนำใบสัญญาซื้อขายและใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์ไปมอบให้ผู้ซื้อ และผู้ซื้อจะจ่ายเงินค่าซื้อโคหรือกระบือตามที่ได้ตกลงกันไว้ ในกรณีที่เกษตรกรผู้ซื้อต้องการเคลื่อนย้ายโคหรือกระบือออกนอกพื้นที่เขตจังหวัดที่ตลาดนัดโคกระบือตั้งอยู่ ผู้ซื้อต้องมาขอใบอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์ (ร.4) จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ก่อน โดยหลักฐานที่เกษตรกรผู้ซื้อที่มีความประสงค์จะเคลื่อนย้ายสัตว์ต้องนำมา คือ บัตรประจำตัวประชาชน สัญญาซื้อขายสัตว์และใบรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์ เมื่อเจ้าหน้าที่ออกใบเคลื่อนย้ายสัตว์ให้แล้ว เจ้าหน้าที่จะมอบเบอร์ให้เกษตรกรตามจำนวนโคหรือกระบือที่ทำการเคลื่อนย้าย เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการเคลื่อนย้ายโคหรือกระบือ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ปลายทางที่เกษตรกรเคลื่อนย้ายต่อไป

กลไกการซื้อขายสัตว์ในตลาดนัดโค แหล่งที่มาของโคที่ผ่านเข้าสู่ตลาดนัดมีต้นทางจาก 2 แหล่ง คือ ฟาร์มของเกษตรกรรายย่อยภายในจังหวัด และโคจากจังหวัดข้างเคียง ได้แก่ ลำปาง และสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นโคพื้นเมืองและลูกผสมบราห์มัน การขนส่งเข้าสู่และออกจากตลาดนัด

ส่วนใหญ่ใช้รถบรรทุกขนาดต่าง ๆ ตามจำนวนสัตว์ที่ต้องการบรรทุก ผู้ค้าขายอาจมาจากคนเดียวหรือมาเป็นกลุ่ม กรณีที่ผู้ขายมาเป็นกลุ่มจะรวมกันบรรทุกมาด้วยกันให้เต็มคันรถ เพื่อประหยัดค่าขนส่ง โดยผู้ขายรายใดรายหนึ่งเป็นเจ้าของรถบรรทุกนั้น ส่วนน้อยที่ผู้ขายว่าจ้างรถขนส่งสัตว์ โดยเสียค่าขนส่งต่อตัว มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระยะทาง (100-600 บาทต่อตัว)

การซื้อขายจะประกอบด้วยผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ขาย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ผู้ขายเป็นครั้งคราว ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตาก จะนำโคเข้ามาขายยังตลาดนัดเป็นครั้งคราว และซื้อโคขนาดเล็กกลับไปเลี้ยงต่อ
- 2) ผู้ขายเป็นอาชีพหรือพ่อค้าสัตว์เป็นอาชีพหลัก ผู้ขายลักษณะนี้มักจะเป็นผู้ซื้อในตลาดไปพร้อมๆ กันด้วย และนำสัตว์ไปขายในตลาดนัดอื่นต่อไป

ผู้ซื้อ จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการซื้อ สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ คือ

- 1) ผู้ซื้อโคเพื่อส่งโรงฆ่าสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้ารับซื้อรายใหญ่ สัตว์ที่ซื้อส่วนใหญ่เป็นกระบือ ซึ่งซื้อเพื่อเข้าโรงฆ่าชำแหละ
- 2) ผู้ซื้อเพื่อเลี้ยงหรือขุนต่อ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่หาซื้อโคไว้เป็นแม่พันธุ์ หรือเลี้ยงขุนระยะหนึ่ง ประมาณ 6-12 เดือนจึงขายต่อ บางรายเลี้ยงดูด้วยอาหารที่สมบูรณ์เพื่อฟื้นฟูสุขภาพและนำไปขายต่อด้วยราคาที่สูงขึ้นในวิถิตลาด เช่น ขายให้เพื่อนบ้านใกล้เคียง หรือขายต่อในวิถิตลาดอื่น ๆ เป็นต้น กลุ่มผู้ซื้อเพื่อนำไปเลี้ยงต่อส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย
- 3) ผู้ซื้อเพื่อนำสัตว์ไปขายต่อ ลักษณะของผู้ซื้อแบบนี้จะเป็นพ่อค้าซื้อสัตว์ไปหมุนเวียนขายต่อในตลาดนัดอื่น หรือซื้อและขายในตลาดเดียวกัน โดยเก็งกำไรจากตัวสัตว์ที่จะนำไปขายต่อ

ในการซื้อขายนั้น ผู้ขายจะเป็นผู้เสนอราคาแบบเหมาต่อผู้สนใจที่จะซื้อ ผู้ซื้อจะมีวิธีต่อรองราคาโดยการประเมินด้วยสายตาเท่านั้น และหลังจากตกลงราคาซื้อขายกันได้แล้วการจ่ายเงินใช้เงินสด จ่ายเมื่อผู้ขายทำใบรับรองสุขภาพและทำใบซื้อขายสัตว์แล้ว การค้าขายโคกระบือในตลาดนัดมักกระทำเสร็จสิ้นในช่วงเช้า และตลาดจะเริ่มวายหลังจากเจ้าหน้าที่ตลาดและเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ให้บริการออกไปซื้อขาย ใบรับรองสุขภาพ และใบเคลื่อนย้ายเสร็จแล้ว การซื้อขายจะสิ้นสุดการเปิดตลาดในช่วงบ่าย

ต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ประกอบการธุรกิจตลาดนัดโคกระบือ

การเปิดตลาดนัดแต่ละครั้งจะมีเงินสดหมุนเวียนผ่านเข้าออกเป็นจำนวนมาก เงินจากผู้ซื้อผ่านไปยังผู้ขาย เงินผ่านเข้าสู่เจ้าของตลาดนัด จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมซื้อขาย และส่วนแบ่งจากร้านค้า เงินผ่านเข้าสู่หน่วยงานภาครัฐจากการออกใบรับรองสุขภาพให้แก่สัตว์ที่ขายได้ภายในตลาดและการเคลื่อนย้ายสัตว์ กรณีศึกษา ตลาดนัดमारวय พบว่าโดยเฉลี่ยมีโคกระบือเข้าตลาดนัดเฉลี่ย 1,500 ตัวต่อนัด หรือ 6,000 ตัวต่อเดือน และมีการซื้อขายเฉลี่ย 900 ตัวต่อนัด หรือ 3,600 ตัวต่อเดือน ซึ่งราคาซื้อขายโค ประมาณ 8,000 บาทต่อตัว ดังนั้นจะมีเงินสดหมุนเวียนจากผู้ซื้อไปยังผู้ขายประมาณ 7,200,000 บาทต่อนัด หรือ 28,800,000 บาทต่อเดือน และมีเงินผ่านเข้าสู่เจ้าของตลาดนัดเฉลี่ย 72,000 บาทต่อเดือน หรือ 18,000 บาทต่อนัด โดยมีข้อมูลรายรับและรายจ่ายดังต่อไปนี้

รายรับ ได้แก่

- ค่าธรรมเนียมโคและกระบือที่มีการซื้อขายตัวละ 20 บาท

ต้นทุน แต่ละรายการคิดต่อเดือน ได้แก่

- 1) ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ให้บริการในตลาดนัด เดือนละ 9,600 บาท
- 2) ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เดือนละ 6,400 บาท
- 3) ค่าใช้จ่ายด้านภาษีท้องถิ่น 300 บาทต่อเดือน
- 4) ค่าเช่าพื้นที่ 5,000 บาทต่อเดือน
- 5) ค่าเอกสารใบสัญญาซื้อขาย 400 บาทต่อเดือน
- 6) ค่าสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา) 2,000 บาทต่อเดือน

ดังนั้น ตลาดนัดจะมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 72,000 บาทต่อเดือน และมีรายจ่ายเฉลี่ยประมาณ 23,700 บาทต่อเดือน หรือมีกำไรไม่รวมดอกเบี๋ยเงินกู้ และค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไปก่อนหน้านี้ ประมาณ 48,300 บาทต่อเดือน หรือ 12,075 บาทต่อนัด

(2) ตลาดเนื้อโค

(2.1) ตลาดเนื้อโคภายในจังหวัดตาก

ความต้องการเนื้อโคเพื่อการบริโภคภายในจังหวัดมีไม่มากนัก

เนื่องจากจำนวนประชากรในจังหวัดมีน้อย เพียง 530,928 คน (พ.ศ. 2550) คิดเป็นอันดับที่ 47 ของประเทศ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ 32.36 คนต่อตารางกิโลเมตร (อันดับที่ 75 ของประเทศ) เนื้อที่นำเข้าสู่ตลาดสดส่วนใหญ่ผ่านกระบวนการเชือดโดยคนอิสลาม ซึ่งผู้จำหน่ายเนื้อมีความเชื่อในความสะอาดว่ามีมากกว่าเนื้อที่ทำกันเองโดยทั่วไป และไม่นำโคมีชีวิตที่พิการเข้ามาฆ่าแผละ อย่างไรก็ตาม เนื้อที่ส่งไปจำหน่ายในหมู่บ้าน ผู้บริโภคยังมีความรู้สึกกังวลเพราะเนื้อมีคุณภาพซากเหมือนเป็นโคปลดระวางที่พ่อค้านำมาแปรรูปขาย โดยซื้อกันในราคาเหมาตัวเพียง 3,000 บาท แต่เมื่อแปรรูปแล้ว

นำมาจำหน่ายเป็นเนื้อในราคาทั่วไป เนื้อแดงกิโลกรัมละ 120-130 บาท

การสำรวจตลาดเนื้อโคภายในจังหวัด ประกอบด้วยพื้นที่อำเภอเมือง บ้านตาก วังเจ้า และสามเงา ในช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม และสำรวจซ้ำเมื่อเดือนธันวาคม 2551 พบว่า

(2.1.1) ตลาดสดถาวรของเทศบาลในอำเภอเมือง จังหวัดตาก มีโครงสร้างเป็นตลาดแข่งขัน กล่าวคือมีจำนวนเขียง 15 เขียง และแต่ละเขียงมีปริมาณขายประมาณร้อยละ 10 ของปริมาณเนื้อที่เข้าตลาดทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ตลาดเนื้อสดมีสภาพขบเซา จำนวนผู้ขายลดลงเหลือ 8 ราย และเป็นผู้จำหน่ายเนื้อกระบือ 1 ราย โดยมีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการเปิดจำหน่ายเนื้อที่ชาวบ้านทำกันเองในพื้นที่ที่เรียกว่า “ตลาดนัด” เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับเศรษฐกิจทั่วไปเริ่มซบเซา ประชาชนลดการบริโภคเนื้อลง ผู้บริโภคเปลี่ยนไปซื้อเนื้อหมูบริโภคมากขึ้น เนื่องจากความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่กวนอิม

รูปแบบการจำหน่าย เนื้อจะส่งตรงมาจากโรงฆ่าสัตว์ ซึ่งมีกระบวนการฆ่าโดยคนมุสลิม ในรูปของเนื้อก้อน เป็นเนื้อโคไทยทั่วไป ในราคาส่งกิโลกรัมละ 110 บาท จากนั้น ผู้จำหน่ายปลีกจะดำเนินการตัดแต่งให้อยู่ในเนื้อชิ้นส่วนหลัก ประกอบด้วยเนื้อสัน เนื้อธรรมดา เนื้อซี่โครง เครื่องใน และเศษเนื้อ โดยมีป้ายแสดงราคาเนื้อแต่ละชิ้นส่วนไว้ เช่น เนื้อสันกิโลกรัมละ 130 บาท เนื้อซี่โครง 100 บาท เศษเนื้อ 80 บาท เป็นต้น ลูกค้าส่วนใหญ่ต้องการซื้อเนื้อสด (เนื้อที่ทำออกมาจำหน่ายวันต่อวัน) มากกว่าเนื้อแช่ตู้เย็น หรือตู้แช่ที่ใส่น้ำแข็ง ซึ่งมีอยู่ประจำทุกเขียง เพราะผู้ขายจะต้องเก็บรักษาเนื้อที่จำหน่ายไม่หมดในแต่ละวัน และนำเนื้อที่เหลือจำหน่ายบางส่วนไปทำเนื้อเค็ม จำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 160 บาท นอกจากนี้ ยังมีผลิตภัณฑ์แปรรูปเนื้อในรูปของลูกชิ้น (ลูกชิ้นน้ำโชด) ซึ่งนำมาจำหน่ายคู่กับเส้นก๋วยเตี๋ยว โดยลูกชิ้นมีส่วนผสมของเนื้ออยู่ในสัดส่วนร้อยละ 75 ของน้ำหนัก จำหน่ายปลีกในราคา กิโลกรัมละ 80 บาท แหล่งผลิตอยู่ที่อำเภอสามเงา ทำการผลิตวันละ 40 กิโลกรัม และมีร้านจำหน่ายก๋วยเตี๋ยวเนื้อ ซึ่งรับลูกชิ้นมาจากโรงงานในจังหวัด ปริมาณการจำหน่ายวันละ 40 กิโลกรัม

ค่าการตลาด ในการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดถาวร ผู้จำหน่ายจะมีรายการค่าการตลาดสำคัญได้แก่ค่าเช่าเขียง ค่าสาธารณูปโภค และค่าภาษีการค้า เฉลี่ยกิโลกรัมละ 0.96 บาท

ผู้ซื้อเนื้อสดไปบริโภค แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามรูปแบบการบริโภคเนื้อ คือ คนพื้นเพของจังหวัดตาก และคนที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คนพื้นเพของจังหวัดตาก นิยมซื้อเนื้อไปทำอาหารประเภทผัดกะเพรา และแกง ส่วนคนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะบริโภคอาหารประเภทลาบ และต้มแซ่บ ดังนั้น ร้านจำหน่ายเนื้อทุกร้านจึงต้องเตรียมเครื่องใน ขี้เพี้ย และน้ำดี ไว้เพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าด้วย

ภาพที่ 16 สภาพการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดเทศบาลเมืองตาก

ภาพที่ 17 สภาพการจำหน่ายลูกชิ้นในตลาดสดเทศบาลเมืองตาก (ซ้าย) และวังประจวบ (ขวา)

ภาพที่ 18 โรงงานแปรรูปเนื้อ (ลูกชิ้น) อำเภอสามเงา

(2.1.2) ตลาดในอำเภอวังประจวบ เป็นตลาดที่มีปริมาณการจำหน่ายเนื้อรองลงมาจากตลาดถาวรในอำเภอเมือง มีเขียงจำหน่ายปลีกเนื้อจำนวน 6 เขียง เป็นรายย่อย 4 ราย และรายใหญ่ 2 ราย เป็นตลาดที่มีผู้บริโภคจากภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาศัยอยู่หนาแน่นในพื้นที่ จึงต้องเตรียมสินค้าจำหน่ายที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย โดยเนื้อที่นำเข้าสู่ตลาด ทำการแปรสภาพที่บ้านผู้จำหน่ายเนื้อโดยคนไทย แต่ละเขียงมีปริมาณขายประมาณร้อยละ 10 ของปริมาณเนื้อที่เข้าตลาดทั้งหมด และจะมีผู้จำหน่ายรายใหญ่ที่เป็นเจ้าของโรงฆ่าสัตว์จำหน่ายเนื้อได้วันละ 2 ตัว และส่งเนื้อเข้าแปรสภาพเป็นลูกชิ้นอีกเฉลี่ยวันละ 1 ตัว การซื้อเนื้อในตลาดเนื้อสดที่วังเจ้ายังอยู่ในระดับปกติ แต่จะซบเซาเป็นบางช่วงฤดูกาล ราคาจำหน่ายปลีกอยู่ในระดับต่ำ โดยราคาขายส่งเนื้อเข้าสู่ตลาดสด กิโลกรัมละ 95 บาท ราคาขายปลีกเนื้อแดงและเครื่องในในตลาดสดสำหรับลูกค้าประจำ กิโลกรัมละ 100 บาท ลูกค้ายกร กิโลกรัมละ 110 บาท เนื้อเค็มกิโลกรัมละ 150 บาท ส่วนการขายส่งโรงงานลูกชิ้น (ลูกชิ้นหลังอำเภอ) เนื้อดี กิโลกรัมละ 90 บาท เนื้อแดง กิโลกรัมละ 70 บาท เนื้อขาว กิโลกรัมละ 60 บาท นอกจากนี้ ยังมีการนำลูกชิ้นจากวังชะโอน จังหวัดกำแพงเพชร เข้ามาจำหน่ายในพื้นที่ด้วย โดยมีส่วนผสมเนื้อโค ร้อยละ 80 ของน้ำหนัก และมีวัตถุดิบใส่ไปด้วย จำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 200 บาท อยู่ในบรรจุภัณฑ์สุญญากาศ

สภาพการจำหน่ายยังดำเนินไปด้วยดี เนื่องจากราคาจำหน่ายถูก และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีผู้บริโภคเนื้อมาก ผู้บริโภคต้องการซื้อเนื้อสดมากกว่าเนื้อแช่เย็น อย่างไรก็ตาม หากมีเนื้อสดเหลือจำหน่าย จะนำเข้าแช่แข็งตู้แช่น้ำแข็ง ทุกร้านมีป้ายแสดงราคาจำหน่ายเนื้อ ประกอบด้วย เนื้อสัน เนื้อแดง เนื้อซี่โครง และเศษเนื้อ แต่ในการจำหน่ายจริง จะต่ำกว่าราคาที่แสดงบนป้าย ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการจูงใจลูกค้า

ค่าการตลาด สำหรับผู้จำหน่ายเนื้อที่รับเนื้อมาจำหน่ายปลีก มีรายการค่าการตลาดสำคัญได้แก่ค่าเช่าเขียง และค่าสาธารณูปโภค เฉลี่ยกิโลกรัมละ 3.46 บาท สำหรับผู้จำหน่ายเนื้อที่ดำเนินการเชือด ซ้ำแหละ และจำหน่ายปลีกเอง มีค่าการตลาด ประกอบด้วย ค่าแรงงานจำหน่ายและแปรสภาพเนื้อ ค่ารูปพรรณ ค่าภาษี และค่าเช่าร้าน เฉลี่ยกิโลกรัมละ 3.31 บาท

เมื่อศึกษาลงไปถึงแหล่งที่มาของโคมีชีวิตของผู้จำหน่ายเนื้อ พบว่ามาจากตลาดนัดโค-กระบือที่จังหวัดตาก และการซื้อจากฟาร์มเลี้ยงทั่วไป โดยจะซื้อมาครั้งละ 10 ตัว ราคาซื้อแบบเหมาตัว ประมาณน้ำหนักจากประสบการณ์ด้วยสายตา น้ำหนักประมาณ 200-250 กิโลกรัม ตัวละ 5,000-6,000 บาท เป็นโคที่ขึ้นเขี้ยวเต็มแล้ว นำเข้าพักรอกการแปรสภาพ ซึ่งในระหว่างนี้ จะต้องขุนโคให้สมบูรณ์อยู่เสมอ

ภาพที่ 19 สภาพการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดเทศบาลวังเจ้า

(2.1.3) ตลาดสดในอำเภอบ้านตาก และสามเงา ตลาดจำหน่ายเนื้อกระจายอยู่ในตลาดของเทศบาล ตลาดละ 1-2 ราย ดังตัวอย่างกรณีร้านจำหน่ายเนื้อที่ตลาดร้อยโทล้วน อำเภอบ้านตาก ผู้จำหน่ายเนื้อรับเนื้อแช่เย็นมาจำหน่าย วันละ 5-20 กิโลกรัม โดยรับมาจากผู้แปรรูปสภาพที่เป็นมุสลิม ทำให้มั่นใจว่าเนื้อที่ได้มาสะอาด ไม่ได้นำโคที่ตายด้วยอุบัติเหตุเข้ามาจำหน่าย ทำการจำหน่ายทั้งวัน ในรูปของเนื้อสดและเนื้อเค็ม โดยราคาเนื้อสดกิโลกรัมละ 110 บาท เนื้อเค็มกิโลกรัมละ 160 บาท เสียค่าการตลาดกิโลกรัมละ 2.77 บาท และมีการสุ่มตรวจเนื้อจากกระทรวงสาธารณสุขประจำ 2-3 เดือนต่อครั้ง

ภาพที่ 20 สภาพตลาดและการจำหน่ายเนื้อในตลาดสดอำเภอบ้านตาก

(2.1.4) ร้านจำหน่ายเนื้อโคขุนของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก ได้ส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินการขุนโคลูกผสมชาโรเลส์ เมื่อได้ขนาดที่เหมาะสมแล้ว จะทำการรับซื้อโคมีชีวิต แล้วนำเข้าแปรรูปและตัดแต่งเพื่อจำหน่ายอยู่ในรูปของเนื้อในบรรจุภัณฑ์แช่แข็ง ณ ที่ทำการของสหกรณ์ฯ โดยเสียค่าใช้จ่ายในการฆ่าและบรรจุภัณฑ์ตัวละ 1,500 บาท ตั้งราคาจำหน่ายเนื้อตามคุณภาพซากและชิ้นส่วนเนื้อ ราคาจำหน่ายเนื้อเฉลี่ยกิโลกรัมละ 160 บาท

ภาพที่ 21 ร้านจำหน่ายเนื้อและการจำหน่ายเนื้อโคขุนของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก

(2.1.5) ร้านสเต็ก ในอำเภอเมืองตาก มีร้านสเต็กตั้งอยู่ 2 แห่ง ในตลาด 1 แห่ง และที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก 1 แห่ง โดยนำเนื้อโคพันธุ์ตากจากศูนย์วิจัยฯ และส่งเสริมให้เกษตรกรรับไปเลี้ยง แล้วผ่านกระบวนการแปรรูป ณ โรงฆ่ามาตรฐานของศูนย์วิจัยฯ มาจำหน่าย

ภาพที่ 22 ร้านจำหน่ายสเต็ก

กล่าวโดยสรุป ตลาดเนื้อโคของจังหวัดตากมีอยู่ไม่มากนัก ผู้บริโภคมีแนวโน้มการบริโภคเนื้อลดลง เนื่องจากความเชื่อทางศาสนา รวมถึงความเชื่อที่ว่า การบริโภคเนื้อโคทำให้เกิดอาการแสลง (ข้อมูลจากผู้ประกอบการโรงงานลูกชิ้นเนื้อโค) อย่างไรก็ตาม ความต้องการเนื้อโคขุนคุณภาพดีของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก มีปริมาณเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ในกลุ่มผู้บริโภคที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความต้องการบริโภคเนื้อโคยังปกติ ประมาณได้ว่าในพื้นที่อำเภอเมือง บ้านตาก สามเงา และวังเจ้า ปริมาณการบริโภคเนื้อโค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโคไทย น่าจะอยู่ประมาณวันละไม่เกิน 15 ตัว ซึ่งนับว่าน้อยมาก ดังนั้น โคที่เลี้ยงส่วนใหญ่จึงเข้าสู่ตลาดนัด และนำไปจำหน่ายในพื้นที่อื่น

(2.2) ตลาดเนื้อโคในจังหวัดเชียงใหม่

ตลาดโคเนื้อในจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับโคเนื้อทั่วไป แหล่งวัตถุดิบมาจากโคชายแดนพม่า ที่นำเข้ามาทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายหลังจากการดำเนินการกักกันและตรวจสอบโรคแล้วเป็นเวลา 21 วัน โคทั้งหมดจะนำเข้าสู่ตลาดนัดโค-กระบือที่บ้านยูหว้า ตำบลทุ่งฟ้าบด อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โคที่มีขนาดเหมาะสมจะนำเข้าแปรสภาพเพื่อส่งต่อตลาดเนื้อในจังหวัด หากโคผอมจะนำไปเลี้ยงต่ออีกประมาณ 3-5 เดือนก่อนนำเข้าสู่ตลาดเนื้อ นอกจากนี้ ยังมีแหล่งเลี้ยงโคต้นน้ำที่สำคัญอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอลี้ และเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน และอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โคเหล่านี้ จะนำเข้าแปรสภาพโดยพ่อค้าที่เป็นเจ้าของโรงฆ่าขนาดเล็กและจัดส่งเนื้อไปยังตลาดสดในพื้นที่

ในการสำรวจตลาดในจังหวัดเชียงใหม่ ในเดือนตุลาคม 2551 ที่ผ่านมาพบว่า

(2.2.1) จังหวัดเชียงใหม่มีร้านเสต็กเนื้อโคตั้งกระจายอยู่ทั่วไปหนาแน่นอยู่บริเวณตลาดไนท์บาซาร์ เพราะเป็นแหล่งที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และเขตชุมชนย่านสนามกีฬา 700 ปี

(2.2.2) ผลการสำรวจตลาดสดถาวร ตลาดสันกำแพง มีจำนวนเขียงเนื้อประมาณ 6 เขียง มีทั้งผู้ประกอบการที่รับซื้อเนื้อมาจำหน่าย และเจ้าของเนื้อที่นำโคมีชีวิตเข้าแปรสภาพ ณ โรงฆ่าสัตว์เอง โครงสร้างตลาดอยู่ในลักษณะการแข่งขัน โดยมีราคาเนื้อสันในและนอกอยู่ในระดับกิโลกรัมละ 150 บาท เครื่องใน 150 บาท น่องและคอ 130 บาท เศษเนื้อ 100 บาท และซี่โครง 130 บาท แหล่งวัตถุดิบของเนื้อโคมาจากโคพื้นเมือง ซึ่งมีแหล่งเลี้ยงอยู่ที่อำเภอสันป่าตอง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และโคชายแดนที่นำเข้าจากพม่า ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(2.2.3) ห้างซูเปอร์มาร์เก็ต ห้างริมปิง จำนวน 2 สาขา เป็นห้างที่มีการจัดนำเนื้อมาจำหน่ายในรูปร้านขายปลีกในห้าง โดยจัดร้านจำหน่ายเนื้อชั้นดีจากต่างประเทศ (ประเทศนิวซีแลนด์) เนื้อโคขุนในประเทศไทย (โคกำแพงแสน) และเนื้อโคอื่นที่ผ่านโรงฆ่ามาตรฐานจำหน่ายในรูปของเนื้อในบรรจุภัณฑ์และการตัดปลีกจำหน่าย ในราคาเรียงลดหลั่นกันลงมาตามคุณภาพและแหล่งที่มา

ห้างคาร์ฟูร์ มีตู้แช่ผลิตภัณฑ์แบบกัมดู แสดงสินค้าเนื้อโคที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์ มีทั้งเนื้อที่มาจากต่างประเทศ และเนื้อในประเทศ (น่าจะเป็นพันธุ์บราห์มัน) ราคาแตกต่างกันไปตามคุณภาพของเนื้อและแหล่งที่มา

ห้างโลตัส เป็นเนื้อที่นำมาจำหน่ายในนามของห้างฯ ซึ่งใช้ราคาเท่ากันทั่วประเทศ โดยราคาจำหน่ายแพงกว่าราคาในตลาดสด แต่ถูกกว่าราคาของเนื้อชั้นสูง

ห้างแมคโคร จำหน่ายในรูปของการขายส่ง ราคาถูกกว่าห้างอื่นที่กล่าวมาข้างต้น มีทั้งเนื้อที่มาจากในประเทศ (โคขุนบราห์มัน) และเนื้อนำเข้า

(2.2.4) ร้านของบริษัท นอร์ทเทิร์น ฟาร์ม เป็นร้านจำหน่ายเนื้อคุณภาพอีกแห่งหนึ่งซึ่งเปิดจำหน่ายเนื้อทั้งสองรูปแบบ คือเนื้อในบรรจุภัณฑ์แช่แข็ง และเนื้อตัดขายปลีกตามคำสั่งซื้อของลูกค้า ราคาจำหน่ายแตกต่างกันไปตามคุณภาพซาก และประเภทของเนื้อ ดังนี้ เลือกร้องให้ กิโลกรัมละ 170 บาท น่องติดกระดูก 160 บาท ไหล่ 180 บาท ลูกมะพร้าว 225 บาท สันนอก 655 บาท สันหน้า 455 บาท สันเอว 285 บาท สะโพก 220 บาท สันใน 860 บาท ทีโบน 575 บาท และริบ 450 บาท แหล่งเลี้ยงโคต้นน้ำของบริษัท ตั้งอยู่บริเวณอำเภอพรวัว โดยจัดหาโคพันธุ์ดีส่งเสริมให้เกษตรกรสมาชิกได้เลี้ยง สถานการณ์จำหน่ายเนื้อในจังหวัดเชียงใหม่ ยังมีปริมาณมากเกินความต้องการในตลาดพื้นที่ บริษัทฯ จึงได้ขยายสาขาจำหน่ายไปยังจังหวัดเชียงรายเพิ่มเติม

(2.2.5) การจัดจำหน่ายในลักษณะพร้อมสินค้าอื่น มีบริษัท ฮอริซอน ดำเนินการจัดหาเนื้อโคทุกชนิดจำหน่ายส่งให้แก่ผู้ต้องการ โดยเฉพาะร้านจำหน่ายอาหาร ทั่วจังหวัดเชียงใหม่ โดยราคาขายส่งของเนื้อประเภทต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้ เนื้อน่องโคขุน กิโลกรัมละ 160 บาท สันใน 319 บาท สันนอก 390 บาท ทีโบนทั้งเส้น 300 บาท สันนอกทั้งเส้น 219 บาท เนื้อซี่โครงติดกระดูก 255 บาท เท็นเดอร์ลอย 440 บาท เนื้อหาง 400 บาท หางวัวต้ม 135 บาท สะโพกในประเทศแช่แข็ง 140 บาท เนื้อโคหันลูกเต่าแช่แข็ง 120 บาท เนื้อโคปลดละเลียดแช่แข็ง 125 บาท สันนอกจากประเทศนิวซีแลนด์ 429 บาท ซี่โครงจากประเทศนิวซีแลนด์ เกรด 1 620 บาท ซี่โครงจากประเทศนิวซีแลนด์ เกรด 2 540 บาท หัวไหล่จากต่างประเทศ 290 บาท สันในจากประเทศนิวซีแลนด์ 760 บาท สันนอกจากประเทศนิวซีแลนด์ 650 บาท

กล่าวโดยสรุป ช่องทางตลาดเนื้อโคจากจังหวัดตากไปยังจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน มีค่อนข้างจำกัด เนื่องจากมีผู้เข้าดำเนินธุรกิจแล้วในทุกระดับ ทั้งตลาดบน ตลาดกลาง และตลาดล่าง และที่สำคัญ ยังมีผู้ขายส่งเข้ามาดำเนินการในลักษณะขายตรงไปยังผู้ต้องการเนื้อพร้อมกับสินค้าประเภทอื่นที่ผู้ซื้อสามารถสั่งซื้อได้อีกด้วย

(3) โครงสร้างตลาดเนื้อภายในจังหวัดตาก

ตลาดเนื้อโคของจังหวัดตากเริ่มต้นจากโคมีชีวิต การเลี้ยงโคแม่และลูก ด้วยการผสมเทียมและผสมเองตามธรรมชาติ จะมีการคัดโครุ่นหย่านมออกจำหน่ายจากฝูง โดยผู้ซื้อจะนำไปเลี้ยงรวมเป็นฝูงโคเพศผู้ จนกระทั่งได้ขนาดเหมาะสม อายุประมาณ 1 ปี 6 เดือน จนถึง 2 ปี จะมีพ่อค้ามาซื้อต่อเพื่อนำเข้าสู่ตลาดนัดโคกระบือ โคที่เข้าสู่ตลาดนัดประกอบด้วย 3 กลุ่ม ด้วยกันคือ โคพื้นเมืองและโคพื้นเมืองผสมบราห์มันเลือดดำ โคพื้นเมืองผสมบราห์มันเลือดสูง และโคลูกผสมชาโรเลส์ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีช่องทางการตลาด ดังนี้

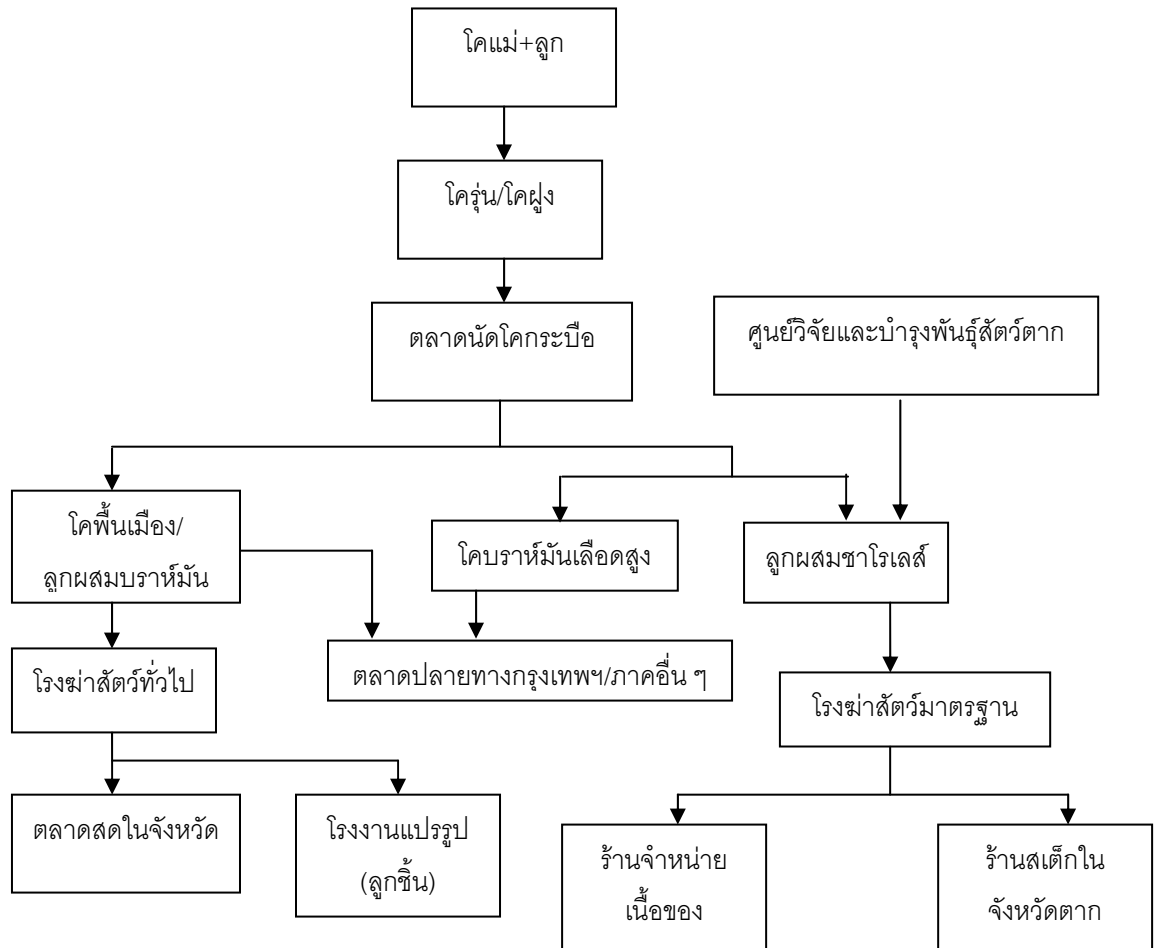
โคพื้นเมือง และโคพื้นเมืองผสมบราห์มันเลือดต่ำ น้ำหนักตัวประมาณ 200-250 กิโลกรัม จากการสังเกตการณ์ในตลาดนัด โคประเภทนี้ มีอยู่ราวร้อยละ 20 ของโคที่เข้าสู่ตลาดนัด โคเหล่านี้ จะมีพ่อค้าในจังหวัดเข้ามาซื้อเพื่อนำไปแปรรูป ณ โรงฆ่าทั่วไป แล้วนำไปจำหน่ายยังตลาดสดในจังหวัด และเข้าแปรรูปเป็นลูกชิ้นจำหน่ายในจังหวัด แต่มีปริมาณน้อยมาก วันละประมาณ 10 ตัว ส่วนโคที่เหลือ จะมีผู้ซื้อจากต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ เข้ามาซื้อและขนย้ายออกไปนอกพื้นที่

โคพื้นเมืองผสมบราห์มันเลือดสูง ซึ่งมีอยู่ราวร้อยละ 80 ของโคที่เข้าสู่ตลาดนัดและจำหน่ายในพื้นที่ โคเหล่านี้ จะมีผู้มาซื้อเพื่อนำไปขุนต่อประมาณ 3 เดือน น้ำหนักประมาณ 400 กิโลกรัม แล้วส่งจำหน่ายไปยังปลายทางกรุงเทพฯ นอกจากนี้ จะมีผู้ซื้อจากจังหวัดอื่นส่งไปเลี้ยงต่อ หรือเข้าแปรรูปเพื่อจำหน่ายเนื้อต่อไป

โคลูกผสมซาโรเลส์ เป็นโคที่มีอยู่จำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบส่วนกับโคประเภทอื่น นำเข้าจำหน่ายในตลาดบ้าง แต่ปริมาณน้อย ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงจะจำหน่ายโดยตรงให้แก่ผู้ต้องการซื้อไปขุนในพื้นที่อื่น (สมาชิกของสหกรณ์โคเนื้อกำแพงแสน และพินยางคำ) โคลูกผสมซาโรเลส์ที่เลี้ยงขุนอยู่ในพื้นที่ ส่วนหนึ่งมาจากตลาดนัด ในขณะที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์จังหวัดตาก ได้ผลิตโคพันธุ์ตากขึ้นจำนวนหนึ่งและส่งมอบให้เกษตรกรนำไปเลี้ยงขุน โคลูกผสมซาโรเลส์ที่เลี้ยงขุนอยู่ในจังหวัด น้ำหนักประมาณ 450-500 กิโลกรัม จะถูกนำเข้าแปรรูป ณ โรงฆ่าสัตว์มาตรฐานของศูนย์บำรุงพันธุ์สัตว์จังหวัดตาก เนื้อส่วนที่เป็นสันนอกและสันใน จะไปจำหน่ายในรูปเนื้อสเต็ก ซึ่งมีร้านจำหน่ายอยู่ 2 ร้าน ส่วนเนื้อชิ้นส่วนรอง จำหน่ายปลีก ณ ร้านจำหน่ายเนื้อของสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก และร้านสมาชิกของสหกรณ์ฯ

โอกาสทางตลาดของโคเนื้อของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ผู้บริโภคเนื้อโคจำเป็นต้องบริโภคเนื้อโคภายในจังหวัดที่มาจากโคปลดระวางแล้วเป็นประจำ ในราคาที่เท่ากับเนื้อทั่วไป และเมื่อศูนย์บำรุงพันธุ์ตากได้ดำเนินการปรับปรุงพันธุ์ จนได้โค “พันธุ์ตาก” ซึ่งเป็นลูกผสมสายเลือดซาร์โรเลย์และบราห์มัน ได้ส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์ฯ ได้นำโคเพศผู้บางส่วนไปเลี้ยงขุน และรับซื้อกลับมาเมื่อน้ำหนักโคประมาณ 400-450 กิโลกรัม เพื่อนำเข้าทดสอบคุณภาพซาก โดยศูนย์ฯ มีการก่อสร้างโรงฆ่ามาตรฐานขนาดเล็กสำหรับรองรับกิจกรรมนี้ และมีการเปิดร้านสเต็กโคตาก โดยนำชิ้นส่วนเนื้อที่มีคุณภาพเหมาะสมมาจำหน่ายบริเวณด้านหน้าของศูนย์ฯ ด้วย สำหรับเนื้อชิ้นส่วนรอง ได้ส่งไปจำหน่ายปลีกยังจุดจำหน่ายในต่างอำเภอ ซึ่งได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี นับเป็นก้าวแรกที่มีการนำเนื้อลูกผสมซาร์โรเลย์ คุณภาพดีออกสู่ตลาด ในขณะเดียวกัน สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จึงได้นำโคลูกผสมซาร์โรเลย์ที่มีสมาชิกสหกรณ์ฯ บางส่วนดำเนินการขุนอยู่ (โดยสหกรณ์ฯ เป็นผู้จัดหาอาหารชั้นสนับสนุนผู้ขุนโค) เข้าทดสอบตลาดอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายปี 2550 และได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคและร้านจำหน่ายเนื้อในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากโคที่สมาชิกสหกรณ์ฯ ผลิตอยู่ส่วนใหญ่มีสายเลือดยุโรปเพียงร้อยละ 25 โอกาสจะขยายตลาดออกไปนอกพื้นที่จึง

เป็นไปได้น้อย ลูกโคที่มีสายเลือดยุโรปสูง จึงถูกขายให้กับผู้เลี้ยงที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์โพนยางคำ และกำแพงแสน ซึ่งมีศักยภาพในการขุนโคสูงกว่า

ภาพที่ 23 โครงสร้างตลาดเนื้อในจังหวัดตาก

โอกาสทางตลาดของโคเนื้อลูกผสมชาโรเลส์ของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก มีไม่มากนัก เนื่องจากข้อเสียเปรียบด้านวัตถุดิบที่ใช้ในการขุนโค และพันธุ์โคที่มีอยู่ในปัจจุบันยังมีสายเลือดยุโรปที่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่จะยอมรับว่าเป็นโคขุนได้ดี (สายเลือดยุโรปตั้งแต่ร้อยละ 37.5 ขึ้นไป) ขณะเดียวกัน การบริโภคของคนในพื้นที่ยังมีน้อย และการขยายตลาดไปยังพื้นที่ภาคเหนือยังจำกัด แต่ด้วยศักยภาพของพื้นที่ ความรู้ความสามารถของสมาชิกสหกรณ์ฯ ในการเลี้ยงโค และทำเลที่ตั้ง จังหวัดตากจึงสมควรกำหนดทิศทางการพัฒนาโคเนื้อและการบริโภคเนื้อโค ดังนี้

(ก) เป็นแหล่งผลิตโคต้นน้ำสำหรับลูกผสมชาโรเลส์ โดยมีสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตากเข้ามาจัดการการจำหน่ายและกำหนดราคาจำหน่ายอย่างเป็นธรรมแก่สมาชิกฯ

(ข) การขุนโค ผู้เลี้ยงที่ต้องการโคขุนต้องมีความพร้อมในการจัดการ

วัตถุดิบและอาหารชั้น (ซึ่งจะมีราคาแพงกว่าเมื่อเทียบกับสหกรณ์โพนยางคำ และกำแพงแสน) และมีสถานที่ตั้งฟาร์มอยู่บริเวณริมแม่น้ำปิง เท่านั้น

(ค) เนื่องจากโคส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ลูกผสมบราห์มันและพื้นเมือง ซึ่งโคเหล่านี้ มีจุดเด่นคือความเป็นธรรมชาติ เป็นโคหนุ่มเลี้ยงด้วยหญ้าในพื้นที่ที่ไม่มีน้ำท่วมขัง ไม่มีการใช้ฮอร์โมนและสารเร่งการเจริญเติบโต มีการบันทึกประวัติการเลี้ยง จึงเหมาะสมที่จะขยายโอกาสให้ผู้บริโภคในรูปแบบการบริโภคเนื้อโคไทย และโคธรรมชาติ ซึ่งผลการทดสอบการจำหน่ายซาก (ไม่รวมหนังและเครื่องใน) ที่ราคา กิโลกรัมละ 85 บาท ระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน 2551 พบว่าผู้ผลิตจะได้กำไรเบื้องต้นตัวละ 1,158 บาท (ตารางที่ 3)

สำหรับโคลูกผสมบราห์มัน หากดำเนินการนำเข้าขุนเป็นระยะเวลา 3 เดือน การขายส่ง ณ หน้าโรงงานแปรรูป โดยผู้ขายต้องรับผิดชอบค่าขนส่งเอง มีราคาเฉลี่ยโคซึ่งน้ำหนัก กิโลกรัมละ 45 บาท สำหรับโคน้ำหนักประมาณ 300 กิโลกรัม

(ง) สำหรับโคขุน สหกรณ์ฯ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของโคพันธุ์ตาก สร้างความประทับใจให้ผู้บริโภคทั่วไปว่า ถ้ามาเที่ยวจังหวัดตาก ต้องบริโภคเนื้อพันธุ์ตาก โดยรักษาดูแลในพื้นที่ไว้ให้ได้อย่างสม่ำเสมอ ในระดับคุณภาพของเนื้อ สเต็ก (ความนุ่ม ชุ่มฉ่ำ) ของเนื้อชิ้นส่วนหลัก นั่นคือ ต้องเริ่มต้นวางแผนตั้งแต่การผสมพันธุ์ การเลี้ยงโครุ่น การเลี้ยงโคขุน การแปรรูป และการจัดการจำหน่าย ซึ่งผลการดำเนินในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมา (ตั้งแต่ เมษายน-ตุลาคม 2551) สหกรณ์ฯ สามารถจัดการได้ดี การแปรรูปเนื้อโคออกจำหน่ายปลีกสามารถทำกำไรเบื้องต้นให้สหกรณ์ฯ เฉลี่ยตัวละ 8,285 บาท (ตารางที่ 4)

(จ) จังหวัดตากมีภูมิประเทศที่สวยงาม ประกอบด้วยทิวเขาสลับกับที่ราบลุ่ม เป็นที่ตั้งของเขื่อนภูมิพล บริเวณอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนทอดยาวขึ้นไปยังจังหวัดเชียงใหม่ มีนักท่องเที่ยวนิยมล่องแพกันมาก ประกอบกับมีโบราณสถานตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ผู้บริหารจังหวัดควรดำเนินการรณรงค์เรื่องการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการรณรงค์การบริโภคเนื้อโคของจังหวัด พร้อมสร้างเอกลักษณ์ของความเป็นโคตากและขยายโอกาสทางการตลาดในพื้นที่ต่อไป

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบตลาดเนื้อโคพื้นเมืองตาก ระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม 2551

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
น้ำหนักโคมีชีวิต (กก.)	248.86	38.66
ราคาโคมีชีวิตต่อกิโลกรัม (บาท)	34.29	1.82
มูลค่าที่ซื้อต่อตัว (บาท)	8,516.79	1,304.05
น้ำหนักซากเฉลี่ยต่อตัว (กก.)	113.82	13.03
เปอร์เซ็นต์ซาก (เนื้อ)	33.45	3.88
ราคาจำหน่ายซากต่อกิโลกรัม (บาท)	85	-
มูลค่าการจำหน่ายเนื้อต่อตัว (บาท)	9,674.82	1,499.13
กำไรเบื้องต้นต่อตัว (บาท)	1,158.04	843.23

ที่มา : สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก จำกัด

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบตลาดเนื้อโคตาก ระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม 2551

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
น้ำหนักโคมีชีวิต (กก.)	516.38	72.22
ราคาโคมีชีวิตต่อกิโลกรัม (บาท)	51.81	1.11
มูลค่าที่ซื้อต่อตัว (บาท)	26,768.54	3,864.43
น้ำหนักเนื้อเฉลี่ยต่อตัว (กก.)	380.66	53.32
เปอร์เซ็นต์ซาก (เนื้อ)	37.05	2.75
ราคาจำหน่ายเนื้อ (ปลีก) ต่อกิโลกรัม (บาท)	160.58	10.87
มูลค่าการจำหน่ายเนื้อต่อตัว (บาท)	35,054.23	4,823.75
กำไรเบื้องต้นต่อตัว (บาท)	8,285.69	2,090.88

ที่มา : สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก จำกัด

ผลการศึกษาส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อและการตลาดเนื้อโค กรณีศึกษา สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก จำกัด

สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด เริ่มดำเนินการในปีแรก มีสมาชิกเริ่มต้นจำนวน 164 คน ในปี 2549 สมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 383 คน และเมื่อวันสิ้นปีบัญชี 30 พฤศจิกายน 2550 สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 417 คน โดยมีรายละเอียดแยกเป็นอำเภอ ดังนี้

1.อำเภอเมืองตาก	มีสมาชิก	181	คน
2.อำเภอบ้านตาก	มีสมาชิก	98	คน
3.อำเภอสามเภา	มีสมาชิก	38	คน
4.อำเภอแม่สอด	มีสมาชิก	3	คน
5.อำเภอแม่ระมาด	มีสมาชิก	6	คน
6.อำเภอพบพระ	มีสมาชิก	3	คน
7.อำเภอวังเจ้า	มีสมาชิก	76	คน
8.นอกพื้นที่จังหวัดตาก	มีสมาชิก	12	คน
รวม		417	คน

หมายเหตุ : สมาชิกครอบคลุมอำเภอเมืองตาก บ้านตาก สามเภา และกิ่งอำเภอวังเจ้า ซึ่งมีจำนวนสมาชิกจำนวน 393 คน ซึ่งในจำนวน 393 คนนี้ เป็นเกษตรกรที่ทำการเลี้ยงโคเป็นอาชีพจริง 160 คน ส่วนที่เหลือเป็นสมาชิกที่ประกอบธุรกิจในลักษณะการซื้อโคมาเลี้ยงในช่วงสั้น ๆ แล้วขายต่อเมื่อได้ราคาดี

จากรายงานประจำปีเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2550 สหกรณ์ฯ มีทุนดำเนินงาน 710,331.91 บาท มีเงินกู้ยืมระยะสั้น 500,000 บาท ได้ดำเนินธุรกิจหลักประกอบด้วย การให้สมาชิก กู้ยืมเงินไปทำธุรกิจเลี้ยงโค การจัดอาหารโคเนื้อ แร่ธาตุ และเมล็ดหญ้า มาจำหน่ายให้สมาชิก และจำหน่ายเนื้อโคขุน มีรายได้ทั้งสิ้น 1,498,452.75 บาท ขาดทุนจำนวน 187,581 บาท (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ผลการดำเนินงานประจำปี สิ้นสุด 30 พฤศจิกายน 2550

ที่	รายการ	หน่วยวัด	ผลการปฏิบัติงาน
1	การดำเนินธุรกิจซื้อ 1.1 จำหน่ายอาหารโคเนื้อ 1.2 จำหน่ายแร่ธาตุ 1.3 จำหน่ายเมล็ดหญ้า 1.4 จำหน่ายเนื้อโคขุน	บาท บาท บาท บาท	871,032 11,490 36,700 551,371
2	ประมาณการรายได้ 2.1 รายได้ธุรกิจซื้อ 2.2 รายได้อื่นๆ	บาท บาท	1,498,452.75 6,667.95
3	ประมาณการรายจ่าย 3.1 ค่าใช้จ่ายธุรกิจซื้อ 3.2 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	บาท บาท	1,379,811.45 247,795.04
4	ประมาณการขาดทุนสุทธิ	บาท	187,581.05

ที่มา : รายงานประจำปีสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด

ภาพที่ 24 สถานที่ตั้งสหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด และห้องทำงาน

ภาพที่ 25 ป้ายแสดงกิจกรรมและร้านจำหน่ายเนื้อโคขุน

กล่าวได้ว่า สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก จำกัด เป็นสหกรณ์ที่เพิ่งเริ่มจัดตั้ง การทำธุรกิจด้านสินเชื่อ การจัดหาปัจจัยการผลิต และการจำหน่ายผลผลิต ยังมีข้อจำกัดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การขาดเงินทุนหมุนเวียนและความสามารถในการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียน นอกจากนี้ ยังมีทุนดำเนินการน้อย นอกจากการระดมทุนจากสมาชิกด้วยการขายหุ้นแล้ว ยังมีเงินกองทุนให้สมาชิกกู้ยืมไปเลี้ยงโคเพียง จำนวน 2 ล้านบาท และเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการประกอบธุรกิจที่ดำเนินการกู้ยืมมาจากกรมส่งเสริมสหกรณ์อีก 500,000 บาท

(2) การรับสมาชิกในครั้งแรกเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ ทำให้ได้สมาชิกสหกรณ์ฯ จำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เลี้ยงโค ซึ่งสหกรณ์ฯ จะจำแนกสมาชิกให้ชัดเจน และจัดสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เลี้ยงโคเข้าเป็นสมาชิกสมทบ

(3) มีการเปลี่ยนแปลงกรรมการชุดใหม่ในเดือนมีนาคม 2551 ซึ่งจะนำจะช่วยพัฒนาสหกรณ์ให้เข้มแข็งขึ้น ขณะเดียวกันยอดการกู้ยืมกองทุนเพื่อดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ได้ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 700,000 บาท น่าจะช่วยให้การพัฒนาลาดเนื้อโคของสหกรณ์ดีขึ้น

(4) สหกรณ์ฯ ยังไม่มีสถานที่ตั้งสำนักงานเป็นของตนเอง ปัจจุบันใช้อาคารของสำนักงานปศุสัตว์อำเภอเมืองตาก มีตู้แช่ผลิตภัณฑ์เนื้อ และเจ้าหน้าที่จำหน่ายเนื้อหน้าร้าน 1 คน พร้อมทำงานธุรการ รวมถึงการตรวจฟาร์มและโคขุน การนำโคขุนเข้าโรงแปรรูป และอื่น ๆ

(5) สหกรณ์ฯ ไม่มีผู้จัดการที่จะดำเนินการด้านตลาดโคเนื้อและเนื้อโค การดำเนินการด้านการตลาดในปัจจุบัน ใช้การตัดสินใจของกรรมการสหกรณ์ ซึ่งปกติมีภารกิจในการประกอบอาชีพประจำอื่นอยู่ด้วย

(6) ธุรกิจหลักของสหกรณ์ในปัจจุบันคือธุรกิจสินเชื่อ (การให้กู้ยืมแก่สมาชิกไปประกอบธุรกิจเลี้ยงโค) การจัดหาอาหารข้นสนับสนุนสมาชิกผู้ขุนโค ในรูปของสินเชื่อและใช้คินเมื่อนำโคมาจำหน่ายให้สหกรณ์ และการรับซื้อโคขุนจากสมาชิกรับมาดำเนินการแปรรูป ตัดแต่งจำหน่ายตามชิ้นส่วนเนื้อ ซึ่งการดำเนินการยังไม่ต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับความต้องการเนื้อของตลาด ตามเทศกาลและงานต่าง ๆ ที่จังหวัดจัดขึ้น

(7) กรมปศุสัตว์ โดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ได้เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตากได้ดำเนินธุรกิจเนื้อโค ไม่ว่าจะเป็นโรงฆ่าสัตว์มาตรฐานขนาดเล็ก รถห้องเย็นขนส่งซาก และการอบรมความรู้ในการตัดแต่งซากและชิ้นส่วนเนื้อเพิ่มเพิ่มมูลค่า ขณะนี้สหกรณ์ฯ กำลังสะสมประสบการณ์การทดสอบจำหน่ายเนื้อโคตาก เบอร์เชนต์เล็ดชาโรเลสร้อยละ 25 และการจำหน่ายซากโคไทยให้แก่โครงการรณรงค์การบริโภคเนื้อโค ดังนั้น ขณะนี้ยังขาดเพียงกลไกการผลิตให้สหกรณ์ฯ เข้าดำเนินการธุรกิจเนื้อ นอกเหนือจากการผลิตและจำหน่ายโคมีชีวิต

(8) การตัดแต่งซาก ถึงแม้จะมีสมาชิกสหกรณ์ฯ บางส่วนได้เคยเข้ารับการอบรม เรื่องการตัดแต่งซากกับสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง แต่ในทางปฏิบัติจริง ผู้เข้าอบรมยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริง แต่จะใช้เจ้าหน้าที่ของสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ช่วยดำเนินการให้ ผลการตรวจสอบพบว่ามีความเสียหายมาก ต้องมีการปรับปรุงและให้ความรู้แก่ผู้ที่จะเข้ามาจัดการเรื่องซากโคอีกมาก

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อและการตลาดโคเนื้อ

จากการได้ลงพื้นที่และปฏิบัติร่วมกับสมาชิกสหกรณ์ฯ และกรรมการบริหารสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคในการผลิตโคเนื้อและการตลาดโคเนื้อในส่วนขอสมาชิกสหกรณ์ฯ ได้ดังนี้

4.2.1 การเลี้ยงโคต้นน้ำ

(1) ผู้เลี้ยงขาดทิศทางและเป้าหมายในการเลี้ยงโค ไม่มีการวางแผนและการจัดการการผลิต ผู้เลี้ยงทราบวิธีการเลี้ยง การผสมพันธุ์ พันธุ์โคและการคัดเลือกพันธุ์ การจัดการทุ่งหญ้า และปลูกหญ้าสำหรับการเลี้ยงโค แต่จะตัดสินใจขายโคเมื่อมีความจำเป็น เช่น ต้องการเงินให้บุตรหลานไปโรงเรียน เป็นต้น

(2) โอกาสตลาดโคเนื้อและเนื้อโคพื้นที่มีน้อย ความต้องการบริโภคเนื้อโคของคนในพื้นที่มีไม่มากนัก ตลาดปลายทางของโคมีชีวิตคือตลาดนัด โดยมีพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อโคหน้าฟาร์มเป็นตัวเชื่อม ด้วยกลไกของการซื้อแบบเงินสดและเหมาตัว ซึ่งจากการประเมินน้ำหนักโคและราคาที่ขายได้ ราคาต่อหน่วยที่เกษตรกรขายโคมีชีวิตได้น่าจะไม่เกินกิโลกรัมละ 40 บาท อย่างไรก็ตาม มีสมาชิกสหกรณ์ฯ บางรายดำเนินการจัดส่งโคมีชีวิตสู่ตลาดปลายทาง ด้วยรถบรรทุกสัตว์ของตนเอง สามารถจำหน่ายโคได้ในราคากิโลกรัมละ 48 บาท แต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการต่าง ๆ เองทั้งหมด การจัดการซื้อ-ขายโคในตลาดนัดจึงเป็นหน้าที่ของพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก ส่งผลประโยชน์แก่ผู้เลี้ยงโคต้นน้ำน้อย และไม่ได้สร้างระบบควบคุมและพัฒนาคุณภาพสินค้าให้เกิดขึ้น

4.2.2 การขุนโคและคุณภาพเนื้อโคขุน

(1) การขุนโคของสมาชิกสหกรณ์ฯ ในปัจจุบัน ยังไม่สามารถกำหนดได้อย่างชัดเจนว่าควรนำโคน้ำหนักเท่าใดเข้าขุน จากประสบการณ์ที่ผ่านมา น้ำหนักโคเข้าขุนเริ่มที่ 200-250 กิโลกรัม เมื่อขุนเป็นเวลา 6-8 เดือน น้ำหนักจะขึ้นไปเพียง 450 กิโลกรัม ซึ่งถือว่าโคยังมีขนาดเล็กเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับ การขุนโคของสหกรณ์โพธิ์ยางคำ และกำแพงแสน ซึ่งกำหนดเกณฑ์การนำโคเข้าขุนเมื่อมีน้ำหนัก 400 กิโลกรัม อย่างไรก็ตาม โคที่สมาชิกสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก นำเข้าขุน ส่วนใหญ่มีสายเลือดชาร์โรเลย์เพียงร้อยละ 25

(2) สหกรณ์ฯ ไม่มีแหล่งผลิตวัตถุดิบอาหารชั้นสำหรับสนับสนุนการขุนโคของตนเอง ต้องซื้ออาหารสำเร็จรูปจากภายนอก (จังหวัดสระบุรี) ในราคาสูง ทำให้ต้นทุนการขุนโคสูง

ในขณะที่ราคาเนื้อโคไม่สามารถขยับตามต้นทุนการเลี้ยงได้ สำหรับอาหารหยาบที่มีอยู่และใช้ในการขุนโคเป็นหลักคือหญ้าและฟางข้าว

(3) การบันทึกประวัติโคที่จะนำเข้าขุนยังไม่ชัดเจน ผู้ขุนโคส่วนหนึ่งไปคัดเลือกโคจากตลาดนัด อีกส่วนหนึ่งซื้อจากศูนย์บำรุงพันธุ์สัตว์ตาก มีส่วนน้อยที่เลี้ยงลูกโคของตนเอง และขุนต่อเมื่อได้ขนาดที่เหมาะสม การนำโคขุนที่มีประวัติไม่ชัดเจน จึงเป็นการเสี่ยงต่อคุณภาพของโคขุนที่จะได้ตามมา อย่างไรก็ตาม ในการขุนโคของสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์ฯ จะจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการติดเบอร์หู บริการถ่ายพยาธิ ฉีดวัคซีนป้องกันโรค และให้สมาชิกกั๊ยมอาหารข้นที่ใช้สำหรับขุนโค (ส่งคืนเมื่อดำเนินการขายโคให้แก่สหกรณ์ฯ)

(4) พื้นที่ที่เหมาะสมในการขุนโคยังจำกัด ไม่สามารถเลี้ยงได้ทั่วไป เพราะแหล่งที่มีอาหารหยาบสมบูรณ์มีเพียงที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงเท่านั้น นอกจากนี้ ผู้เลี้ยงยังต้องปรับระบบการเลี้ยงให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ รวมถึงการแสวงหาวิธีการเลี้ยงที่ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มศักยภาพของการใช้ทรัพยากร

(5) ผลการทดสอบนำโคขุนของสมาชิกมาทดสอบคุณภาพเนื้อและการจำหน่ายพบว่าโคขุนระดับเลือด 25% น้ำหนัก 400-450 กิโลกรัม สามารถจำหน่ายได้ในพื้นที่ ส่วนการขุนโคขึ้นไปสู่ระดับ 700 กิโลกรัม ปรากฏว่าไม่สามารถเข้าสู่การตัดแต่งซากตามคุณภาพได้

4.2.3 การเลี้ยงโคแม่-ลูก

จังหวัดตากมีความเหมาะสมในการเลี้ยงแม่โคเพื่อผลิตลูกโคต้นน้ำจังหวัดหนึ่ง เนื่องจากมีแหล่งเลี้ยงที่เป็นพื้นที่ว่างเปล่า (ป่าสงวน) จำนวนมาก ผู้เลี้ยงโคได้เข้าครอบครองเพื่อทำการเลี้ยงโคแล้วบางส่วน สำนักงานปศุสัตว์ได้สนับสนุนการปลูกหญ้าในพื้นที่สาธารณะเพื่อการเลี้ยงโค และสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกหญ้าเพื่อการเลี้ยงโคอย่างต่อเนื่อง และสถานีพืชอาหารสัตว์ได้เลือกพื้นที่จังหวัดนี้เป็นแหล่งปลูกและเก็บพันธุ์หญ้า นอกจากนี้ กลุ่มผู้เลี้ยงโคยังได้รับการอบรม การถ่ายทอดความรู้ในการเลี้ยงโค และมีการจัดตั้งปศุสัตว์อาสาขึ้นมาช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของกรมฯ ในการสนับสนุนผู้เลี้ยงโคเกี่ยวกับการผสมเทียม การดูแลสุขภาพสัตว์ และฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ โดยสำนักงานปศุสัตว์อำเภอสนับสนุนวัคซีน น้ำเชื้อสำหรับการผสมเทียม และและอุปกรณ์ที่จำเป็นให้

แต่จากการลงตรวจสอบพื้นที่ในเชิงลึก กลุ่มผู้เลี้ยงโคแม่เพื่อผลิตลูกโคในพื้นที่จังหวัดตาก ประสบปัญหาสำคัญและนับเป็นอุปสรรคต่อการผลิตโคต้นน้ำ ได้แก่

(1) แหล่งเลี้ยงเริ่มลดลง หลายพื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะมันสำปะหลัง

(2) เนื่องจากแม่โคกินจุ แหล่งอาหารเริ่มลดลง มีผลทำให้ความสมบูรณ์พันธุ์ลดลง อัตราการให้ลูกห่างขึ้น แม่โคที่ผสมจึงไม่ทำให้ผลผลิต หากมีการตั้งท้อง ลูกที่ออกมามักเสียชีวิต

(3) การเลี้ยงในรั้วที่ล้อมไว้ มักประสบปัญหาแม่โคกระโดดหนีออกนอกรั้ว ทำให้ขาดหูกและพิการได้

ผลการศึกษาส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง

1. ผู้เลี้ยงโค เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การเลี้ยงอย่างดี มีปริมาณโคฝูงจำนวนมาก และมีโคที่มีสายเลือดเหมาะสมสำหรับการเลี้ยงขุนจำนวนหนึ่ง
2. จังหวัดจัดเป็นแหล่งเลี้ยงโคธรรมชาติ (กินหญ้า) และโคต้นน้ำที่มีศักยภาพสูง เพื่อป้องกันความต้องการจากภายนอก
3. ผู้เลี้ยงมีความรู้ในการปรับปรุงทุ่งหญ้าในพื้นที่ของตนเอง เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ขยายพันธุ์และปลูกเองได้ มีทุ่งหญ้าสาธารณะสนับสนุนการเลี้ยง และมีแหล่งอาหารหายา (ฟางข้าว) ในจังหวัดกำแพงเพชรสนับสนุนอย่างเพียงพอ
4. ผู้เลี้ยงมีโคลูกผสมพันธุ์ชาโรเลส์ที่ให้เนื้อคุณภาพสูง มีแม่โคพร้อมผลิตลูกตามที่ต้องการ
5. ผู้เลี้ยงมีความรู้ในการผสมเทียม และหรือปศุสัตว์อาสาช่วยในการปรับปรุงสายพันธุ์ได้ตามความต้องการของตลาด ด้วยการสนับสนุนน้ำเชื้อจากกรมปศุสัตว์
6. ผู้เลี้ยงมีการจัดฟาร์ม จัดแปลงหญ้า การเลี้ยงภายในพื้นที่ล้อมรั้ว และการดูแลสุขภาพสัตว์ให้เข้าระบบฟาร์มมาตรฐาน

จุดอ่อน

1. สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก จำกัด ไม่มีสถานที่ตั้งถาวร ขาดความพร้อมในการเป็นองค์กรนำในธุรกิจโคเนื้อและเนื้อโค ไม่มี ขาดผู้จัดการระบบการผลิตและการตลาดให้มาอยู่ในแนวระนาบเดียวกัน รวมถึงการบูรณาการกิจกรรมการผลิตเข้าด้วยกัน ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ
2. ผู้เลี้ยงโคขาดเป้าหมายการผลิต และการตลาดในระยะยาว
3. ผู้เลี้ยงขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ในช่วงฤดูแล้ง
4. ระบบการค้าโคอยู่ในมือของพ่อค้าและโคส่วนใหญ่จำหน่ายกันผ่านตลาดนัด
5. ผู้เลี้ยงโคขาดการวางแผนการใช้เงิน ขายโคเมื่อมีความจำเป็นและมักถูกกดราคา
6. ผู้เลี้ยงโคขาดเป้าหมายการผลิต ขาดข้อตกลงกันในกลุ่มสมาชิกเพื่อการทำงานให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และวัตถุดิบ

โอกาส

1. การสนับสนุนของภาครัฐ ในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจเนื้อโคให้แก่สหกรณ์โคเนื้อจังหวัดตาก จำกัด รวมถึงการที่ตั้งสำนักงานและร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์

2. จังหวัดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณเขื่อนภูมิพล ซึ่งนักท่องเที่ยวเดินทางล่องเรือลงมาจากจังหวัดเชียงใหม่ และการส่งเสริมการบริโภคเนื้อคุณภาพสูง
3. มีการสนับสนุนโรงฆ่าสัตว์มาตรฐานและรพห้องเย็นสำหรับการขนส่งเนื้อ
4. ผลจากการพัฒนาพันธุ์ การทดสอบคุณภาพซาก และการทดลองจำหน่ายเนื้อของสถานีบำรุงพันธุ์ จังหวัดตาก ทำให้เนื้อโคตามเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และความต้องการเนื้อโคคุณภาพสูงในพื้นที่เพิ่มขึ้น
5. มีความต้องการเนื้อที่มีคุณภาพในจังหวัด เนื่องจากผู้บริโภคเคยบริโภคแต่เนื้อโคปลดระวาง ซึ่งพ่อค้าซื้อมาในราคาถูก (ตัวละ 3,000 บาท) แต่นำเนื้อมาจำหน่ายในราคาเนื้อแดง กิโลกรัมละ 120 บาท
6. มีความต้องการเนื้อเพื่อผลิตลูกชิ้นและการแปรรูปอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันดำเนินการด้วยการนำโคมีชีวิตไปดำเนินการที่ปลายทาง
7. สามารถสร้างพันธมิตรได้หลายกลุ่ม หลายระดับ ทั้งในด้านการตัดแต่งเนื้อ และการจำหน่ายเนื้อส่วนที่เหลือ
8. จังหวัดมีพื้นที่สาธารณะที่สามารถนำมาปรับปรุงเป็นแปลงหญ้าอาหารสัตว์ได้

อุปสรรค

1. การขาดแคลนวัตถุดิบและไม่มีโรงงานผลิตอาหารชั้นในพื้นที่
2. ต้นทุนการขุนโค และพื้นที่ที่เหมาะสมกับการขุนโคจำกัด
3. สภาพภูมิอากาศที่ร้อนและแห้งแล้งของจังหวัดในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ขาดแคลนหญ้าธรรมชาติในการเลี้ยงโค สภาพดินบางพื้นที่เป็นดินดานและน้ำเป็นน้ำกระด้าง

ผลการศึกษาส่วนที่ 6 การวิเคราะห์แผนการผลิตและการตลาด

เพื่อให้สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก จำกัด ได้เป็นองค์การนำของกลุ่มผู้เลี้ยงและขุนโคในการผลิตโคเนื้อและเนื้อโค สหกรณ์ฯ สมควรพิจารณาแผนการผลิตและการตลาด ดังต่อไปนี้

แผนการผลิต

ในช่วงแรก สหกรณ์ฯ ควรบริหารจัดการโคที่มีอยู่เดิม โดยมีสัดส่วนของโคพันธุ์ตาก:โคลูกผสมบราห์มัน:โคพื้นเมือง ในสัดส่วน 10:60:30 และเพิ่มสัดส่วนเป็นปริมาณโคลูกผสมชาโรเลส์ปีละ 100 ตัว ตามแผนการขยายจำนวนโคพันธุ์ดีของกรมปศุสัตว์

แผนการผลิต ประกอบด้วย

- (1) กำหนดพื้นที่ จัดแบ่ง และลงทะเบียนผู้เลี้ยงโคออกเป็น 3 ระดับ พร้อมมาตรการการสนับสนุนผู้เลี้ยงตามศักยภาพของพื้นที่ ได้แก่

(1.1) กลุ่มผู้ผลิตพื้นเมือง ได้แก่พื้นที่ของตำบลน้ำดิบและไม้แดง อำเภอเมืองตาก ซึ่งมีสภาพค่อนข้างแห้งแล้ง แต่มีทุ่งหญ้าสาธารณะจำนวนมาก

- เป้าหมายผลิตโคพื้นเมืองน้ำหนัก 200-250 กิโลกรัม
- ให้การสนับสนุนแปลงหญ้าในพื้นที่ของผู้เลี้ยงโคเอง
- พัฒนาทุ่งหญ้าสาธารณะ โดยพิจารณาพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

- ให้บริการวัคซีนป้องกันโรค และการดูแลสุขภาพสัตว์
- การสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติและการขุดสระน้ำ
- ให้บริการจัดหาฟางข้าวเสริมการเลี้ยงในช่วงฤดูแล้ง
- ให้บริการขนส่งสัตว์เพื่อเปลี่ยนย้ายสถานที่เลี้ยง

(1.2) กลุ่มผู้เลี้ยงลูกโคหย่านม ได้แก่พื้นที่อำเภอเมืองตาก และบ้านตาก ซึ่งมีสภาพพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง สลับกับที่ราบเชิงเขา

- เป้าหมายให้ได้โคก่อนเข้าขุน น้ำหนัก 300-350 กิโลกรัม
- ให้การสนับสนุนแปลงหญ้าในพื้นที่ของผู้เลี้ยงโคเอง
- พัฒนาทุ่งหญ้าสาธารณะ โดยพิจารณาพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

- ให้บริการดูแลสุขภาพสัตว์
- ให้บริการจัดหาฟางข้าวเสริมการเลี้ยงในช่วงฤดูแล้ง
- ให้บริการขนส่งสัตว์

(1.3) กลุ่มผู้เลี้ยงโคขุน ได้แก่อำเภอสамเภา และบ้านตาก ซึ่งเกษตรกรมีพื้นที่น้อย แต่สามารถปลูกหญ้าคุณภาพได้ดี โดยเฉพาะในบริเวณสวนผลไม้

- เป้าหมายได้โคขุน น้ำหนัก 450-550 กิโลกรัม
- จัดหาอาหารข้นในรูปของสินเชือดอกเบี้ยต่ำ
- ให้บริการขนส่งสัตว์มายังโรงฆ่า

(2) การคัดเลือกเกษตรกรที่มีศักยภาพ สร้างความเข้าใจกับเกษตรกรแต่ละกลุ่มถึงการจัดการระบบโซ่อุปทานที่สหกรณ์ฯ จะรวมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน และการแบ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

- (3) กำหนดโควตาการผลิตให้แก่กลุ่ม ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้
- (4) ดำเนินการสมเทียมเพื่อผลิตลูกโคตามแผนการตลาดที่กำหนดไว้
- (5) ขอความสนับสนุนแปลงหญ้าในพื้นที่สาธารณะ และการปลูกหญ้าพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เกษตรกร จากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก

- (6) จัดบริการขนโคประเภทต่าง ๆ จากกลุ่มผู้เลี้ยงโคหย่านม ไปยังผู้เลี้ยงโครุ่น และโคขุน
- (7) กำหนดสูตรการเลี้ยงโค วิธีการเลี้ยงโคด้วยอาหารชนิดต่าง ๆ และส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงโคปฏิบัติเพื่อลดต้นทุน
- (8) จัดหาอาหารข้นสำหรับการขุนโคสนับสนุนผู้เลี้ยงโคขุน

แผนการตลาด

จากประสบการณ์ของการจำหน่ายเนื้อของสหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก และศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก รวมถึงการนำเนื้อโคพื้นเมืองจากจังหวัดตาก เข้าสู่โครงการรณรงค์การบริโภคเนื้อโคไทยและการขยายโอกาสทางตลาดของผลิตภัณฑ์เนื้อโคไทย ของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กำหนดการผลิตและจำหน่ายเนื้อออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) เนื้อโคลูกผสมซาโรเลส์ เน้นการตัดแต่งชิ้นส่วนตามคุณภาพของเนื้อ จัดจำหน่ายเอง โดยมีเป้าหมายในการสร้างตราสินค้าสำหรับชิ้นส่วนเนื้อคุณภาพสูง ส่งจำหน่ายในตลาดบนตามสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนชิ้นส่วนรองจำหน่ายตามร้านขายปลีกของจังหวัด เลือกจัดการเนื้อโคเอง ด้วยจุดขายระบบฟาร์มและโรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน ที่สร้างความสบายใจและราคาที่ยุติธรรมให้ผู้บริโภค มีคุณสมบัติ ดังนี้

- น้ำหนักโคมีชีวิต 450-500 กิโลกรัม
- จำหน่ายเฉพาะชิ้นส่วนตามคุณภาพเนื้อ โดยเขากระดูก หนัง เครื่องใน และแยกชิ้นส่วนตัดแต่งเนื้อตามคุณภาพ และบรรจุลงบรรจุภัณฑ์ขนาดตามที่ลูกค้าปลีกต้องการ
- สร้างตราสินค้าและติดไปพร้อมกับบรรจุภัณฑ์
- ชิ้นส่วนคุณภาพสูง วางจำหน่ายในตลาดบน แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตาก เชียงใหม่และเชียงราย
- ชิ้นส่วนรองวางจำหน่ายในร้านค้าที่มีตู้แช่เก็บรักษาเนื้อของสมาชิกสหกรณ์ และเครือข่ายร้านค้าในจังหวัดตาก
- กำหนดราคาขายตามคุณภาพของชิ้นส่วนเนื้อ

(2) เนื้อโคลูกผสมบราห์มันเลือดสูง เน้นการสร้างเครือข่ายพันธมิตรเพื่อมารับส่วนซากที่เขากระดูกและหนังออกแล้ว ดังนี้

- น้ำหนักโคมีชีวิต 430-450 กิโลกรัม
- เขากระดูก หนัง และแยกเครื่องในออก
- ในระยะแรกที่ยังไม่มีห้องเย็นบ่มเนื้อ จะจำหน่ายให้พันธมิตรเหมาไปทั้งซาก

(3) เนื้อโคพื้นเมืองและลูกผสมทั่วไป เป็นการทำการุณกรรมในโรงฆ่าสัตว์ให้ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- น้ำหนักโคมีชีวิตร 250-300 กิโลกรัม
- หาพันธมิตรที่เป็นโรงงานแปรรูปมารับเนื้อไปดำเนินการ
- ทดสอบการจำหน่ายเนื้อในรูปเนื้อซาบู่-ซาบู่ และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ
- แสวงหาช่องทางส่งออกโคมีชีวิตรไปยังประเทศเพื่อนบ้าน

รายงานผลการสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมของผู้เลี้ยงโค จังหวัดตาก

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงโค

-เพศ กลุ่มผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตาก ซึ่งให้ข้อมูลการเลี้ยงในการศึกษารั้งนี้ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.09 เป็นชาย ขณะที่อีกร้อยละ 33.91 เป็นหญิง (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 เพศของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	76	66.09
หญิง	39	33.91

จากการสังเกตการณ์ จะพบว่าสตรีมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจใช้จ่ายซื้อและขายโค ตลอดจนการควบคุมงบประมาณในครัวเรือน

-อายุ กลุ่มผู้เลี้ยงโค คิดเป็นร้อยละ 28.70 จำนวน 2 กลุ่ม มีอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี และ 51.60 ปี ร้อยละ 23.48 มีอายุระหว่าง 30-40 ปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 18.26 มีอายุมากกว่า 60 ปี และร้อยละ 0.87 มีอายุน้อยกว่า 30 ปี (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ช่วงอายุของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	1	0.87
ระหว่าง 30-40 ปี	27	23.48
ระหว่าง 41-50 ปี	33	28.70
ระหว่าง 51-60 ปี	33	28.70
มากกว่า 60 ปี	21	18.26

จากข้อมูลช่วงอายุของกลุ่มผู้เลี้ยงโค จะเห็นว่าผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตากมีอายุค่อนข้างสูง น่าจะผ่านประสบการณ์การเลี้ยงโคมาอย่างดี

-การศึกษา ผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.09 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 32.17 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และร้อยละ 1.74 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ระดับการศึกษาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	76	66.09
มัธยมต้น-ปวส.	37	32.17
ปริญญาตรี	2	1.74

ผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงโคเนื้อจะมีการศึกษาไม่สูงนักตามปกติ อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มที่มีการศึกษาทำการเลี้ยงโคสูงถึงร้อยละ 34 นับเป็นฐานกำลังสำคัญในการพัฒนาการเลี้ยงโคต่อไปในอนาคต

-การนับถือศาสนา กลุ่มผู้เลี้ยงโคเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 การนับถือศาสนาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
พุทธ	114	99.13
อื่น ๆ	1	0.87

-สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในครัวเรือน ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 69.57 เป็นหัวหน้าครอบครัว ขณะที่ร้อยละ 30.43 เป็นสมาชิกในครอบครัว แต่เป็นผู้นำในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโค (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในครัวเรือน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
หัวหน้าครอบครัว	80	69.57
สมาชิกในครอบครัว	35	30.43

-การประกอบอาชีพ กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 90.4 ประกอบอาชีพเกษตรประจำ มีเพียงเล็กน้อยที่ทำเป็นครั้งคราวและไม่ได้ทำ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ประจำ	104	90.43
เป็นครั้งคราว	9	7.83
ไม่ได้ทำ	2	1.74

ผลการศึกษาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตากมีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งได้แก่ การทำนาและทำไร่ ควบคู่ไปกับการเลี้ยงโค

-การประกอบอาชีพอื่น นอกจากทำการเกษตรแล้ว กลุ่มผู้เลี้ยงโคอีกส่วนหนึ่ง ยังประกอบอาชีพ รับราชการ ทำงานบริษัท และค้าขาย (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 การประกอบอาชีพเกษตรและอื่น ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ทำการเกษตรอย่างเดียว	99	86.08
รับราชการ	5	4.35
ทำงานบริษัท	1	0.87
ค้าขาย	10	8.70

-แหล่งรายได้ของกลุ่มผู้เลี้ยงโค ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 86.96 มีรายได้หลัก มาจากภาคเกษตร มีเพียงเล็กน้อยที่มีรายได้มาจากภาคนอกเกษตรและค้าขาย (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 แหล่งรายได้หลักของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ทำการเกษตร	100	86.96
ภาคนอกเกษตร	9	7.82
ค้าขาย	6	5.22

การถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร

-การถือครองพื้นที่ทำนา กลุ่มผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ ร้อยละ 53.91 มีการถือครองพื้นที่ทำนา โดยมี พื้นที่นาเฉลี่ยร้อยละ 9.82 ไร่ (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 การถือครองพื้นที่ทำนาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	พื้นที่นาเฉลี่ย (ไร่)
มีที่นาของตนเอง	62	53.91	9.82
ไม่มีพื้นที่นา	53	46.09	

-การถือครองพื้นที่ทำไร่ กลุ่มผู้เลี้ยงโค ร้อยละ 22.61 ถือครองพื้นที่ทำไร่ โดยมีพื้นที่ทำไร่เฉลี่ยรายละ 21.12 ไร่ (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 การถือครองพื้นที่ทำไร่ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	พื้นที่ไร่เฉลี่ย (ไร่)
มีที่ไร่ของตนเอง	26	22.61	21.12
ไม่มีพื้นที่ไร่	89	77.39	

-การถือครองพื้นที่ทำสวน กลุ่มผู้เลี้ยงโค ถือครองพื้นที่ทำสวนคิดเป็น ร้อยละ 21.74 โดยมีพื้นที่ทำสวนเฉลี่ยรายละ 16.96 ไร่ (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 การถือครองพื้นที่ทำสวนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	พื้นที่ทำสวนเฉลี่ย (ไร่)
มีที่ทำสวนของตนเอง	25	21.74	16.96
ไม่มีพื้นที่ทำสวน	90	78.26	

-การถือครองพื้นที่ปลูกหญ้า กลุ่มผู้เลี้ยงโคมีการถือครองพื้นที่แปลงหญ้าคิดเป็น ร้อยละ 76.52 โดยมีพื้นที่แปลงหญ้าเฉลี่ยรายละ 37.91 ไร่ (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 การถือครองพื้นที่แปลงหญ้าของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	พื้นที่แปลงหญ้าเฉลี่ย (ไร่)
มีที่แปลงหญ้าของตนเอง	88	76.52	37.91
ไม่มีพื้นที่แปลงหญ้า	27	23.48	

จากผลการสำรวจข้างต้น จะพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตากมีแปลงหญ้าของตนเองเป็นส่วนใหญ่ และมีขนาดค่อนข้างมาก นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ทำนา และทำไร่ ซึ่งใช้ประโยชน์ในช่วงสั้น ๆ ภายใน 1 ปี และพื้นที่ทำสวนที่สามารถใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงโคได้อีกด้วย

ประสบการณ์การเลี้ยงโค

ผลสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคร้อยละ 36.52 มีประสบการณ์การเลี้ยงโคระหว่าง 5-10 ปี ร้อยละ 33.04 เลี้ยงโคต่ำกว่า 5 ปี ร้อยละ 14.78 เลี้ยงมาแล้วเป็นเวลากว่า 20 ปี ร้อยละ 13.92 เลี้ยงโคอยู่ระหว่าง 16-20 ปี และ ร้อยละ 1.74 เลี้ยงโคอยู่ระหว่าง 11-15 ปี (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	38	33.04
5-10 ปี	42	36.52
11-15 ปี	2	1.74
16-20 ปี	16	13.92
มากกว่า 20 ปี	17	14.78

ลักษณะการถือครองของสถานที่เลี้ยงโค

สถานที่ใช้ในการเลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคในจังหวัดตาก เป็นดังนี้ ส่วนใหญ่ร้อยละ 65.22 ใช้ที่ดินของตนเอง ร้อยละ 2.61 ใช้พื้นที่เช่า ร้อยละ 1.74 ใช้พื้นที่เช่า และส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 30.43 ใช้พื้นที่ทั้ง 3 ประเภท ร่วมกันในการเลี้ยงโค (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ลักษณะการถือครองพื้นที่เลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

ลักษณะพื้นที่เลี้ยง	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เช่าที่เลี้ยง	3	2.61
พื้นที่สาธารณะ	2	1.74
พื้นที่ตนเอง	75	65.22
ทั้งสามแบบ	35	30.43

การเลี้ยงแม่โค

-การเลี้ยงแม่โค ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อร้อยละ 90.43 มีการเลี้ยงแม่โคเพื่อผลิตลูก โดยมีจำนวนแม่โคเฉลี่ยรายละประมาณ 13 ตัว ในขณะที่ร้อยละ 9.57 ไม่ได้เลี้ยงแม่โคเพื่อผลิตลูก (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดตากที่เลี้ยงแม่โคและจำนวนแม่โคเฉลี่ยต่อราย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนแม่โคเฉลี่ย (ตัว)
เลี้ยงแม่โค	104	90.43	12.64
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.57	

-กลุ่มผู้เลี้ยงโคจำแนกตามจำนวนแม่โค ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคร้อยละ 43.48 มีการแม่โคต่ำกว่า 10 ตัว รองลงมาร้อยละ 32.18 เลี้ยงแม่โคอยู่ระหว่าง 10-20 ตัว ร้อยละ 11.30 เลี้ยงอยู่ระหว่าง 21-30 ตัว และร้อยละ 2.61 และ 0.87 เลี้ยงอยู่ระหว่าง 31-40 ตัว และมากกว่า 40 ตัว ตามลำดับ ทั้งนี้ ยังมีอีกร้อยละ 9.56 ที่ไม่ได้เลี้ยงแม่โค (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 จำนวนการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10 ตัว	50	43.48
10-20 ตัว	37	32.18
21-30 ตัว	13	11.30
31-40 ตัว	3	2.61
มากกว่า 40 ตัว	1	0.87
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

ผลการสำรวจข้างต้น จะพบว่าผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่มีจำนวนแม่โคไม่มากนัก ซึ่งจากการสังเกตการณ์เพิ่มเติม พบว่า ความนิยมเลี้ยงแม่โคของเกษตรกรลดลง เนื่องจาก

(1) แม่โคกินจุ กินทั้งวัน ผู้เลี้ยงต้องจัดหาอาหารหยาบให้เพียงพอ ทำให้ต้นทุนการเลี้ยงเพิ่มขึ้น

(2) พื้นที่ปลูกหญ้ามีหญ้าไม่สมบูรณ์ตลอดทั้งปี มักจะขาดแคลนในช่วงฤดูแล้ง ตั้งแต่เดือนมกราคมจนถึงเมษายน การขาดแคลนหญ้าในช่วงนี้ ทำให้ความสมบูรณ์พันธุ์ของแม่โคลดลง อัตราการให้ลูกเฉลี่ยประมาณ 3 ปี ต่อลูก 2 ตัว

(3) พื้นที่สาธารณะเริ่มจำกัด ผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ทำการล้อมรั้วเพื่อเลี้ยงโคเป็นสัดส่วน ทำให้พื้นที่ว่างเปล่าลดลง ผู้เลี้ยงโคแม่ประสบปัญหาเดียวกันคือแม่โคมีนิสัยเบรียว หากเลี้ยงอยู่เป็นเวลานาน มักพาฝูงหนีออกไปนอกบริเวณคอกเลี้ยงบ่อย ควบคุมยาก ผลของการล้อมรั้ว ทำให้แม่โคมักกระโดดข้ามรั้วออกไปหาอาหารภายนอก และมักได้รับบาดเจ็บ ผู้เลี้ยงโคจึงนิยมเปลี่ยนแม่พันธุ์บ่อยครั้ง และเสี่ยงกับการต้องซื้อแม่พันธุ์มาในราคาสูง

-พันธุ์แม่โค กลุ่มผู้เลี้ยงแม่พันธุ์โคเพื่อผลิตลูกร้อยละ 87.83 มีแม่โคเป็นพันธุ์ลูกผสมพื้นเมือง และบราห์มัน ร้อยละ 2.61 เป็นพันธุ์ตากแห้ง ส่วนอีกร้อยละ 9.56 ไม่ได้เลี้ยงแม่โค (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 พันธุ์แม่โคที่เลี้ยงโดยกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ลูกผสมพื้นเมืองและบราห์มัน	101	87.83
โคพันธุ์ตาก	3	2.61
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-น้ำหนักแม่โค ผลการศึกษาพบว่าแม่โคที่เลี้ยงส่วนใหญ่มีน้ำหนักมากกว่า 200 กิโลกรัม (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 น้ำหนักเฉลี่ยของแม่โคที่เลี้ยงโดยกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
น้ำหนักต่ำกว่า 200 กิโลกรัม	8	6.96
น้ำหนักเฉลี่ยมากกว่า 200 กิโลกรัม	90	78.26
ระบุไม่ได้ คละกันไป	6	5.22
ไม่ได้เลี้ยง	11	9.56

-แหล่งที่มาของแม่โค ผลสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคกลุ่มใหญ่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.57 จัดหาพันธุ์แม่โคมาจากตลาดนัด รองลงมาร้อยละ 24.35 ได้รับพันธุ์มาจากมรดก ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 11.30 ได้จากทั้งสหกรณ์ ร้อยละ 5.22 ได้จากหลายแหล่ง และร้อยละ 9.56 ไม่ได้เลี้ยงแม่โค (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 แหล่งที่มาของแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ได้รับจากสหกรณ์	13	11.30
ซื้อจากตลาดนัดโค-กระบือ	57	49.57
สืบทอดจากมรดก	28	24.35
ได้มาจากทุกแหล่งที่กล่าวถึง	6	5.22
ไม่ได้เลี้ยง	11	9.56

-อัตราการให้ลูกของแม่โค ผลสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 56.52 เลี้ยงแม่โคที่ให้ลูกปีต่อปี รองลงมาร้อยละ 26.09 ให้ลูก 2 ตัวภายใน 3 ปี ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 1.74 ให้ลูกทั้งสองแบบ ร้อยละ 6.09 ยังไม่ให้ลูก และร้อยละ 9.56 ไม่ได้เลี้ยงแม่โค (ตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 อัตราการให้ลูกของแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ยังไม่ให้ลูก	7	6.09
ปีละ 1 ตัว	65	56.52
2 ตัวภายใน 3 ปี	30	26.09
คละกันทั้งสองแบบ	2	1.74
ไม่ได้เลี้ยง	11	9.56

-วิธีการผสมพันธุ์แม่โค กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 41.74 ใช้วิธีการผสมเทียม รองลงมาร้อยละ 26.61 นิยมผสมตามธรรมชาติ ส่วนที่เหลือร้อยละ 22.61 นิยมผสมเทียมควบคู่กับผสมแบบธรรมชาติ (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 วิธีการผสมพันธุ์แม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ยังไม่ได้ผสม	7	6.09
ผสมเทียม	48	41.74
ผสมตามธรรมชาติ	26	22.61
ทั้งสองรูปแบบ	23	20.00
ไม่ได้เลี้ยง	11	9.56

-สถานที่เลี้ยงแม่โค กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 64.35 เลี้ยงโคในพื้นที่ของตนเอง รองลงมาร้อยละ 24.35 เลี้ยงทั้งพื้นที่ของตนเองและพื้นที่สาธารณะ มีเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 1.74) ที่อาศัยเฉพาะพื้นที่สาธารณะในการเลี้ยงโค (ตารางที่ 27)

ตารางที่ 27 สถานที่เลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
พื้นที่สาธารณะอย่างเดียว	2	1.74
พื้นที่ของตนเองอย่างเดียว	74	64.35
ทั้งสองรูปแบบ	28	24.35
ไม่ได้เลี้ยง	11	9.56

-ความสมบูรณ์ของหญ้าสำหรับการเลี้ยงแม่โค ผลสำรวจพบว่าแปลงหญ้าที่กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.74 มีหญ้าสำหรับให้โคกินตลอดปีและไม่สมบูรณ์ รองลงมาร้อยละ

25.22 มีหญ้าสมบูรณ์แต่ไม่ตลอดปี มีเพียงร้อยละ 3.48 ที่มีหญ้าเลี้ยงโคในแปลงของตนเองตลอดทั้งปี (ตารางที่ 28)

ตารางที่ 28 ความสมบูรณ์ของหญ้าสาธารณะสำหรับเลี้ยงแม่โค ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
สมบูรณ์มีหญ้าตลอดปี	4	3.48
มีหญ้าสมบูรณ์แต่ไม่ตลอดปี	29	25.22
มีหญ้าตลอดปีและไม่สมบูรณ์	71	61.74
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-ความเพียงพอของฟางข้าวในพื้นที่นา ผลการสัมภาษณ์ความเพียงพอของฟางข้าวที่อยู่ในทุ่งนาสำหรับการเลี้ยงแม่โค พบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 74.79 ตอบว่าฟางข้าวที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่เพียงพอให้โคกินตลอดปี มีเพียงร้อยละ 15.65 เท่านั้น ที่มีฟางข้าวให้โคกินตลอดทั้งปี (ตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 ความเพียงพอของฟางข้าวในพื้นที่ทำนาในพื้นที่ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพียงพอให้แม่โคกิน	18	15.65
ไม่เพียงพอให้กินตลอดปี	86	74.79
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-ความเพียงพอของเศษพืชในพื้นที่ปลูกพืชไร่ กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.44 ไม่ตอบคำถามนี้ เนื่องจากไม่มีแปลงปลูกพืชไร่อยู่ในบริเวณพื้นที่เลี้ยงแม่โค ส่วนสมาชิกที่ตอบคำถามนี้ ร้อยละ 10.44 ตอบว่าไม่เพียงพอ และมีเพียงร้อยละ 9.56 ตอบว่าเพียงพอ (ตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 ความเพียงพอของเศษพืชไร่ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ตอบ/ไม่มีแปลงปลูกพืชไร่	81	70.44
เพียงพอ	11	9.56
ไม่เพียงพอ	12	10.44
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-ความเพียงพอของหญ้าที่แปลงปลูกไม้ผลสำหรับเลี้ยงแม่โค พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.39 ไม่มีแปลงไม้ผลและการปลูกหญ้าในแปลงไม้ผล ส่วนที่เหลือร้อยละ 8.70 มีหญ้าใน

บริเวณแปลงไม้ผล แต่ไม่เพียงพอสำหรับแม่โค ส่วนอีกร้อยละ 4.35 มีสวนไม้ผล และมีหญ้าสมบรูณ์ให้แม่โคตลอดปี (ตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 ความเพียงพอของหญ้าที่แปลงปลูกไม้ผลของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ตอบ/ไม่มีแปลงปลูกไม้ผล	89	77.39
เพียงพอ	5	4.35
ไม่เพียงพอ	10	8.70
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-พันธุ์หญ้าที่นิยมปลูกในแปลงหญ้าเพื่อเลี้ยงแม่โค ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่ร้อยละ 45.22 นิยมปลูกหญ้าพันธุ์ลูซี่สำหรับเลี้ยงแม่โค รองลงมาร้อยละ 24.35 อาศัยหญ้าตามธรรมชาติ ร้อยละ 11.30 ปลูกหญ้ามามากกว่า 2 ชนิด ร้อยละ 4.35 เท่ากัน 2 กลุ่มปลูกหญ้างินนี้และแพงโกล่า มีเพียงร้อยละ 0.87 ที่ปลูกหญ้าพันธุ์เนเปีย (ตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 พันธุ์หญ้าที่นิยมปลูกเพื่อใช้เลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
หญ้าธรรมชาติ	28	24.35
ลูซี่	52	45.22
กินนี้	5	4.35
แพงโกล่า	5	4.35
เนเปีย	1	0.87
มากกว่า 2 พันธุ์	24	11.30
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-วิธีการใช้ประโยชน์จากแปลงหญ้าที่ปลูกและหญ้าขึ้นตามธรรมชาติ กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 50.44 ปลอຍแม่โคลงแทะเล็มในแปลงหญ้า ร้อยละ 29.56 เก็บหญ้าสดให้แม่โค ร้อยละ 6.96 เก็บเป็นหญ้าแห้ง และร้อยละ 3.48 ทั้งปลอຍลงแปลงหญ้าและเก็บเป็นหญ้าแห้ง (ตารางที่ 33)

ตารางที่ 33 วิธีการใช้ประโยชน์จากหญ้าในการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เก็บเกี่ยวเป็นหญ้าสด	34	29.56
ปล่อยแม่โคลงทะเล่	58	50.44
เก็บเป็นหญ้าแห้ง	8	6.96
ปล่อยแม่โคลงทะเล่และเก็บเป็นหญ้าแห้ง	4	3.48
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-ความเพียงพอของหญ้าที่ปลูกสำหรับแม่โค ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อร้อยละ 42.61 สามารถปลูกหญ้าได้เพียงพอกับสัตว์เลี้ยง ขณะที่ร้อยละ 29.56 ไม่เพียงพอ และอีกร้อยละ 27.83 ไม่แน่นอน (ตารางที่ 34)

ตารางที่ 34 ความเพียงพอของหญ้าที่ปลูกและมีอยู่ในแปลงกับการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่แน่นอน	21	18.26
ไม่เพียงพอ	34	29.57
พอเพียง	49	42.61
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การใช้ฟางข้าวเป็นอาหารเสริมแม่โค ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 83.48 เสริมอาหารหญ้าให้แก่โคด้วยฟางข้าว มีเพียงร้อยละ 6.96 ที่ไม่มีการเสริมด้วยฟางข้าว (ตารางที่ 35)

ตารางที่ 35 การใช้ฟางข้าวเสริมสำหรับการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้	8	6.96
ใช้	96	83.48
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การเสริมอาหารแม่โคด้วยอาหารข้น ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.70 ไม่มีการใช้อาหารข้นในการเลี้ยงโค ขณะที่ร้อยละ 41.74 มีการใช้อาหารข้น (ตารางที่ 36)

ตารางที่ 36 การเสริมอาหารแม่โคด้วยอาหารชั้นของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้	57	48.70
ใช้	48	41.74
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การจัดทำคอกสำหรับการขังแม่โค ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 87.83 มีการทำคอกสำหรับขังสัตว์ มีเพียงร้อยละ 2.61 ที่ไม่ได้คอกขังโคที่เลี้ยง (ตารางที่ 37)

ตารางที่ 37 การจัดทำคอกสำหรับการเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ทำ	3	2.61
ทำ	101	87.83
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-พื้นคอก ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ที่สร้างคอกให้แม่โคพักอาศัย ร้อยละ 68.70 มีพื้นคอกเป็นดิน รองลงมาร้อยละ 10.43 เป็นพื้นปูน และร้อยละ 8.70 เป็นพื้นดินผสมพื้นปูน (ตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 พื้นคอกสำหรับเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่มีคอก	3	2.61
พื้นทำด้วยดิน	79	68.70
พื้นปูน	12	10.43
พื้นปูนบางส่วนเป็นดินบางส่วน	10	8.70
ไม่ได้เลี้ยงโค	11	9.56

-หลังคาคอกแม่โค ผลสำรวจพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่ร้อยละ 47.83 ทำหลังคาคอกให้แม่โค ในขณะที่ร้อยละ 40.0 ไม่ได้ทำ และร้อยละ 2.61 ไม่ได้มีคอก (ตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 หลังคาออกสำหรับเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่มีคอก	3	2.61
ไม่มีหลังคา	46	40.00
มีหลังคา	55	47.83
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-มุงลวด กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อที่ทำคอกให้แม่โค มีเพียงร้อยละ 6.09 เท่านั้น ที่มีการทำมุงลวดกัน
ยุงให้แม่โค (ตารางที่ 40)

ตารางที่ 40 มุงลวดกันแมลงสำหรับคอกเลี้ยงแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่มีคอก	3	2.61
ไม่มีมุงลวด	94	81.74
มีมุงลวด	7	6.09
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การถ่ายพยาธิ กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ทำการถ่ายพยาธิให้แม่โคประจำ มี
ส่วนน้อยเพียงร้อยละ 10.44 ที่ไม่เคยถ่ายพยาธิให้แม่โค (ตารางที่ 41)

ตารางที่ 41 การถ่ายพยาธิให้แม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ถ่ายพยาธิ	12	10.44
ถ่ายพยาธิประจำ	92	80.00
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่คิดเป็น
ร้อยละ 87.83 ทำการฉีดวัคซีนให้แม่โคประจำ มีส่วนน้อย คิดเป็นร้อยละ 2.61 ไม่เคยทำ (ตารางที่ 42)

ตารางที่ 42 การฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อยให้กับแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ฉีด	3	2.61
ฉีดประจำ	101	87.83
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การฉีดวัคซีนโรคไข้หัด ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 80.87 ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคไข้หัดให้แม่โค มีส่วนน้อย คิดเป็นร้อยละ 9.57 ไม่เคยทำ (ตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 การฉีดวัคซีนโรคไข้หัดให้กับแม่โคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ฉีด	11	9.57
ฉีด	93	80.87
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การตรวจเยี่ยมของเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 53.92 ได้รับการตรวจเยี่ยมการเลี้ยงแม่โคจากเจ้าหน้าที่ แต่ยังมีอีกร้อยละ 36.52 ที่ไม่เคยพบเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ (ตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 การตรวจเยี่ยมแม่โคของเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่เคย	42	36.52
ไม่เคย	62	53.92
ไม่ได้เลี้ยงแม่โค	11	9.56

-การจัดการแม่โคปลดระวาง เมื่อแม่โคหมดสภาพการให้ลูก กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่ร้อยละ 57.39 จำหน่ายต่อเป็นเนื้อ ในขณะที่ร้อยละ 28.70 ไม่เคยปล่อยให้หมดสภาพ โดยจำหน่ายไปก่อน และมีอีกเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 4.35 ที่ปล่อยให้แม่โคตายไปตามธรรมชาติ (ตารางที่ 45)

ตารางที่ 45 การจัดการกับแม่โคปลดระวางของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่เคยปล่อยให้ถึงอายุปลดระวาง	44	28.70
ปล่อยให้ตายตามธรรมชาติ	5	4.35
จำหน่ายเป็นเนื้อ	66	57.39
ไม่มีการเลี้ยงแม่โค	11	9.56

การเลี้ยงลูกโคที่เกิดจากแม่โคในฟาร์ม

-การเลี้ยงโครุ่นและจำนวนโครุ่น ผลสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 83.48 มีการเลี้ยงโครุ่น โดยเฉลี่ยรายละ 11.27 ตัว (ตารางที่ 46)

ตารางที่ 46 การเลี้ยงโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และจำนวนโคขุนเฉลี่ยต่อราย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนลูกโคเฉลี่ย (ตัว)
เลี้ยงโคขุน	96	83.48	11.27
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	19	16.52	

-จำนวนโคขุนในฟาร์ม ณ วันสำรวจ พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อร้อยละ 52.17 มีจำนวนโคขุนจำนวนต่ำกว่า 10 ตัว รองลงมาร้อยละ 20.87 เลี้ยงจำนวนระหว่าง 10-20 ตัว ขณะที่ร้อยละ 6.09 และ 4.35 เลี้ยงโคขุนจำนวนมากกว่า 30 ตัว และระหว่าง 21-30 ตัว ตามลำดับ และมีอีกจำนวนร้อยละ 16.52 ที่ไม่ได้เลี้ยงโคขุน (ตารางที่ 47)

ตารางที่ 47 จำนวนโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ณ วันสำรวจ

จำนวนการเลี้ยงโคขุน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10 ตัว	60	52.17
10-20 ตัว	24	20.87
21-30 ตัว	5	4.35
มากกว่า 30 ตัว	7	6.09
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	19	16.52

-พันธุ์ลูกโคที่ได้จากฟาร์ม ณ วันสำรวจ พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.52 มีลูกโคที่เกิดจากฟาร์มเป็นพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน ส่วนที่เหลือร้อยละ 22.61 มีลูกโคพันธุ์พื้นเมือง และมีเพียงร้อยละ 4.35 เท่านั้นที่เป็นโคพันธุ์ลูกผสมชาโรเลส์ (ตารางที่ 48)

ตารางที่ 48 พันธุ์ลูกโคที่เกิดจากฟาร์มของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
พื้นเมือง	26	22.61
ลูกผสมบราห์มัน	65	56.52
โคพันธุ์ลูกผสมชาโรเลส์	5	4.35
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	19	16.52

-อายุของลูกโคที่เกิดจากฟาร์ม ณ วันสำรวจ พบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 47.83 มีลูกโคอายุมากกว่า 5 เดือน รองลงมาร้อยละ 29.57 มีอายุน้อยกว่า 5 เดือน และร้อยละ 6.09 มีอายุคละกัน (ตารางที่ 49)

ตารางที่ 49 ลูกโคขนาดอายุต่าง ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
หลายขนาดอายุ	7	6.09
น้อยกว่า 5 เดือน	34	29.57
มากกว่า 5 เดือน	55	47.83
ไม่ได้เลี้ยงโครุ่น	19	16.52

-สายเลือดของลูกโค ณ วันสำรวจ พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อที่ผลิตลูกโค ร้อยละ 40.00 ไม่สามารถระบุได้ว่าโคมีเลี้ยงมีสายเลือดชาโรเลสเท่าใด ขณะที่ร้อยละ 26.09 ระบุว่าสายเลือดชาโรเลส ต่ำกว่า 50% ส่วนอีกร้อยละ 17.39 มีลูกโคที่มีสายเลือดสูงกว่าร้อยละ 50 (ตารางที่ 50)

ตารางที่ 50 สายเลือดของโคลูกผสมชาโรเลสของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ระบุไม่ได้	46	40.00
สายเลือดต่ำกว่า 50%	30	26.09
สายเลือดสูงกว่า 50%	20	17.39
ไม่ได้เลี้ยงโครุ่น	19	16.52

-น้ำหนักของลูกโค ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 53.91 มีลูกโคขนาดน้ำหนักคละกัน ขณะที่ร้อยละ 17.39 มีลูกโคขนาดน้ำหนักเฉลี่ยมากกว่า 200 กิโลกรัม และร้อยละ 12.18 มีลูกโคน้ำหนักเฉลี่ยน้อยกว่า 200 กิโลกรัม (ตารางที่ 51)

ตารางที่ 51 ลูกโคขนาดน้ำหนักต่าง ๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
คละกัน ประเมินน้ำหนักไม่ได้	62	53.91
น้ำหนักน้อยกว่า 200 กิโลกรัม	14	12.18
น้ำหนักมากกว่า 200 กิโลกรัม	20	17.39
ไม่ได้เลี้ยงโครุ่น	19	16.52

-แหล่งจำหน่ายลูกโคที่ผลิตได้ในฟาร์ม กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 59.13 จำหน่ายลูกโคให้กับผู้ที่ต้องการซื้อทั่วไปในพื้นที่ ร้อยละ 20.87 จำหน่ายโดยตรงให้แก่พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อ และร้อยละ 3.48 จำหน่ายให้สหกรณ์โคเนื้อ จังหวัดตาก (ตารางที่ 52)

ตารางที่ 52 แหล่งจำหน่ายลูกโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำหน่ายทั่วไปกำหนดไม่ได้	68	59.13
จำหน่ายให้สหกรณ์	4	3.48
จำหน่ายให้พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อ	24	20.87
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	19	16.52

-วิธีการขนส่งลูกโคที่จำหน่าย กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ไม่ได้รับผลตอบแทนในการขนส่งโคที่จำหน่ายได้ โดยผู้ซื้อเป็นผู้จัดการขนส่ง มีเพียงร้อยละ 3.48 ที่รับผลตอบแทนในการขนส่ง (ตารางที่ 53)

ตารางที่ 53 วิธีการขนส่งลูกโคที่จำหน่ายของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ผู้ซื้อจัดการขนส่งเอง	92	80.00
ผู้ขายจัดการเอง	4	3.48
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	19	16.52

การเลี้ยงโคขุน

-จำนวนผู้เลี้ยงโคขุนและจำนวนการเลี้ยงโคขุน ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 28.7 เท่านั้น ที่มีการขุนโค โดยมีจำนวนโคขุนรายละ 6.55 ตัว (ตารางที่ 54)

ตารางที่ 54 การเลี้ยงโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และจำนวนโคขุนเฉลี่ยต่อราย

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	จำนวนโคขุนเฉลี่ย (ตัว)
เลี้ยงโคขุน	33	28.70	6.55
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	82	71.30	

-การขุนโค กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.30 ไม่ได้ทำการขุนโค ในขณะที่ ร้อยละ 25.22 ทำการขุนโคลูกผสมชาโรเลส์ และมีเพียงร้อยละ 3.48 ที่ขุนโคพันธุ์ตาก (ตารางที่ 55)

ตารางที่ 55 การขุนโคของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ขุนโค	82	71.30
ขุนโคแต่เป็นลูกผสมชาโรเลส์	29	25.22
ขุนโคพันธุ์ตาก	4	3.48

-จำนวนโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ณ วันสำรวจ พบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 13.91 ขุนโคจำนวนน้อยกว่า 5 ตัว ร้อยละ 9.57 ขุนโคระหว่าง 5-10 ตัว ขณะที่ร้อยละ 5.22 ขุนโคระหว่าง 11-20 ตัว (ตารางที่ 56)

ตารางที่ 56 จำนวนการเลี้ยงโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ในวันสำรวจ

จำนวนการเลี้ยงโคขุน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ตัว	16	13.91
5-10 ตัว	11	9.57
11-20 ตัว	6	5.22
ไม่ได้เลี้ยงโคขุน	82	71.30

-แหล่งจำหน่ายโคขุน กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ที่ทำการขุนโค จะจำหน่ายโคขุนให้สหกรณ์ และพ่อค้าเป็นหลัก (ตารางที่ 57)

ตารางที่ 57 แหล่งจำหน่ายโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ขุนโค	82	71.30
สหกรณ์	8	6.96
พ่อค้า	9	7.83
ยังไม่ได้เคยจำหน่าย	16	13.91

-การขนส่งโคขุน ในการจำหน่ายโคขุน กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 9.57 มอบให้ผู้ซื้อเป็นผู้จัดการเอง มีเพียงเล็กน้อยที่ทำการขนไปยังปลายทางด้วยตนเอง (ตารางที่ 58)

ตารางที่ 58 การขนส่งโคขุนไปยังปลายทางของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้ขุนโคและยังไม่ได้จำหน่าย	101	87.83
สมาชิกสหกรณ์ขนส่งเอง	3	2.61
พ่อค้า	11	9.57

การเลี้ยงพ่อพันธุ์

-การเลี้ยงพ่อพันธุ์และจำนวนเลี้ยงเฉลี่ย ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 33.04 เท่านั้น ที่มีการขุนโค โดยมีจำนวนโคขุนรายละ 1.24 ตัว (ตารางที่ 59)

ตารางที่ 59 การเลี้ยงพ่อพันธุ์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตากและจำนวนพ่อพันธุ์เฉลี่ยต่อราย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนพ่อพันธุ์เฉลี่ย (ตัว)
เลี้ยงพ่อพันธุ์คัมฝูง	38	33.04	1.24
ไม่ได้เลี้ยงพ่อพันธุ์คัมฝูง	77	66.96	

-การเลี้ยงโคเพศผู้สำหรับทำพันธุ์ ผลสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคร้อยละ 66.96 ไม่มีการเลี้ยงโคเพศผู้สำหรับทำพันธุ์ ส่วนอีกร้อยละ 27.82 เลี้ยงโคลูกผสมบราห์มันสำหรับทำพันธุ์ มีเพียงร้อยละ 5.22 ที่เลี้ยงโคพันธุ์ลูกผสมชาโรเลสสำหรับทำพันธุ์ (ตารางที่ 60)

ตารางที่ 60 การเลี้ยงโคเพศผู้สำหรับทำพันธุ์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้เลี้ยงโคเพศผู้สำหรับทำพันธุ์	77	66.96
เลี้ยงโคลูกผสมบราห์มันสำหรับเป็นพ่อพันธุ์	32	27.82
เลี้ยงโคพันธุ์ลูกผสมชาโรเลสสำหรับเป็นพ่อพันธุ์	6	5.22

-จำนวนพ่อพันธุ์โค ผลสำรวจพบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร้อยละ 27.82 เลี้ยงโคเพศผู้ไว้ทำพันธุ์ 1 ตัว ขณะที่ร้อยละ 5.22 และ 0.87 เลี้ยงโคเพศผู้ไว้ทำพันธุ์ 2 ตัว และ 5 ตัว ตามลำดับ ส่วนอีกร้อยละ 66.96 ไม่ได้เลี้ยงโคเพศผู้ (ตารางที่ 61)

ตารางที่ 61 จำนวนโคพ่อพันธุ์ของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก ในวันสำรวจ

จำนวนพ่อพันธุ์	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
1 ตัว	32	27.82
2 ตัว	5	5.22
5 ตัว	1	0.87
ไม่ได้เลี้ยง	77	66.96

-การเลี้ยงโคมันและจำนวนเลี้ยงเฉลี่ย ผลการสำรวจพบว่าสมาชิกสหกรณ์ร้อยละ 1.74 เท่านั้นที่มีการเลี้ยงโคมัน โดยมีจำนวนโคมันรายละ 0.45 ตัว (ตารางที่ 62)

ตารางที่ 62 การเลี้ยงโคมันของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก และจำนวนโคมันเฉลี่ยต่อราย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนโคมันเฉลี่ย (ตัว)
เลี้ยงโคมัน	2	1.74	0.44
ไม่ได้เลี้ยงโคมัน	113	98.26	

ต้นทุนการเลี้ยงโค

-การผลิตโคต้นน้ำ ผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2551 การผลิตโครุ่น 1 ตัว อายุ 8-12 เดือน ผู้เลี้ยงโคจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 2,887 บาท โดยมีรายการสำคัญได้แก่ค่าพันธุ์โค ค่าหญ้าหรือฟางแห้ง และค่าเตรียมแปลงหญ้า (ตารางที่ 63)

ตารางที่ 63 ต้นทุนการผลิตโคเนื้อ 8-12 เดือนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก (บาท)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
ค่าพันธุ์โค	1,450.00	396.07
ค่าโรงเรือน	69.29	70.39
ค่าซ่อมแซม	76.70	33.54
ค่าหญ้าแห้ง	482.96	362.18
เกลือแร่	65.92	22.70
ยาถ่ายพยาธิ	55.06	24.48
วัคซีน	67.90	22.62
ผสมพันธุ์	83.00	21.48
ค่าเตรียมแปลงหญ้า	132.57	96.89
ค่าจ้างแรงงาน	210.00	436.37
ค่าเช่าที่ดิน	33.00	101.57
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	94.96	54.63
รวม	2,887.05	704.77

-การผลิตโคต้นน้ำ ผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2551 การเลี้ยงโครุ่น 1 ตัว อายุ 12 เดือน อายุการเลี้ยง 6 เดือน จากผู้เลี้ยงโคจำนวน 15 ฟาร์ม พบว่าจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 4,741 บาท โดยมีรายการสำคัญได้แก่ค่าพันธุ์โค ค่าเตรียมแปลงหญ้า และค่าหญ้าหรือฟางแห้ง ซึ่งโครุ่นจะมีราคาจำหน่ายเฉลี่ยตัวละประมาณ 8,000 บาท (ตารางที่ 64)

ตารางที่ 64 ต้นทุนการผลิตโคเนื้ออายุ 12 เดือนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก (บาท)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ค่าพันธุ์โค	4,136.36	595.44
ค่าโรงเรือน	18.79	8.98
ค่าซ่อมแซม	42.88	8.20
ค่าหญ้าแห้ง	64.85	41.85
เกลือแร่	37.86	16.39
ยาถ่ายพยาธิ	59.22	18.96
วัคซีน	27.27	26.11
ค่าเตรียมแปลงหญ้า	268.78	107.27
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	89.68	69.90
รวม	4,741.18	606.69

-การผลิตโคขุน ผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2551 การเลี้ยงโครุ่น 1 ตัว จนได้น้ำหนัก 480-500 กิโลกรัม อายุการเลี้ยง 6-8 เดือน จากผู้เลี้ยงโคจำนวน 5 ฟาร์ม พบว่าจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 22,332 บาท โดยมีรายการสำคัญได้แก่ค่าพันธุ์โค ค่าอาหารข้น และค่าอาหารหยาบ (ตารางที่ 65)

ตารางที่ 65 ต้นทุนการผลิตโคขุนของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดตาก (บาท)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ค่าพันธุ์โค	12,642.86	2,173.98
ค่าโรงเรือน	328.57	39.34
ค่าอาหารข้น	6,557.14	571.13
ค่าอาหารหยาบ	2,201.71	233.97
ค่าเวชภัณฑ์และเกลือแร่	191.43	50.47
ค่าขนส่ง	152.86	23.60
ค่าสาธารณูปโภค	257.14	53.45
รวม	22,331.71	2,582.50

บรรณานุกรม

กรมปศุสัตว์. 2551. กองแผนงาน กรมปศุสัตว์. <http://www.dld.go.th/planning/index1.html>.

สหกรณ์โคนมจังหวัดตาก จำกัด. 2551. รายงานประจำปี 2550. เอกสารโรเนียว.

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก. 2549. สรุปผลการดำเนินงานด้านปศุสัตว์ในพื้นที่จังหวัดตาก ปี 2549. เอกสารโรเนียว.

Yamane, t., 1967. Statistic : An Introductory analysis. 2nd. New York, Harner and Row. 919 PP.